

آموزشگاه کنکور هنر مکعب

با مجوز رسمی از وزارت آموزش و پژوهش

اساتید معتبر رتبه های برتر آزمون های هماهنگ برنامه ریزی و مشاوره

۶ ۶ ۴ ۹ ۷ ۴ ۱ ۶
۶ ۶ ۹ ۷ ۲ ۶ ۹ ۳

خیابان انقلاب خیابان ابوریحان پلاک ۱۰۵ واحد ۲

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

تاریخ هنر جهان

کلیه رشته‌های هنر (به استثنای رشته نقشه‌کشی معماری)

زمینه خدمات

شاخه آموزش فنی و حرفه‌ای

شماره درس ۳۴۳۳

۷۰۹ ریاضی، محمدرضا

ت ۹۲۴ / ر

۱۳۹۴

تاریخ هنر جهان / مؤلف : محمدرضا ریاضی . - تهران : شرکت چاپ و شرکت کتاب‌های درسی ایران، ۱۳۹۴.

۱۴۰ ص. : مصور . - (شاخه آموزش فنی و حرفه‌ای؛ شماره درس ۳۴۳۳)

متون درسی کلیه رشته‌های هنر، زمینه خدمات.

برنامه‌ریزی و نظارت، بررسی و تصویب محتوا : کمیسیون برنامه‌ریزی و تأثیف کتاب‌های درسی رشته‌های هنر

دفتر تأثیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کارداش وزارت آموزش و پرورش .

۱. هنر-تاریخ. الف. ایران. وزارت آموزش و پرورش. دفتر تأثیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کارداش.

ب. عنوان. ج. فروست.

همکاران محترم و دانش آموزان عزیز:

پیشنهادها و نظرهای خود را درباره محتوای این کتاب به نشانی
تهران - صندوق پستی شماره ۴۸۷۴/۱۵ دفتر تألیف کتاب‌های درسی
فنی و حرفه‌ای و کاردانش، ارسال فرمایند.

info@tvoecd.scd.ir

پیام‌نگار(ایمیل)

www.tvoecd.sch.ir

وب‌گاه (وب‌سایت)

اعتبار بخشی کتاب تاریخ هنر جهان در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۱ به شکل سراسری صورت گرفت. در این
اعتبار بخشی نتایج به دست آمده از پرسش‌نامه‌های هنرآموزان، هنرجویان و حاشیه‌نویسی کتاب استخراج و جمع‌بندی شد.
اصلاح و بازنویسی دوباره کتاب توسط محمد رضا ریاضی، زهره نهارданی، بشری گل بخش، معصومه سالاری، محبوبه
زرین قلم و عبدالصادق خاک‌تزاد در بهمن ماه ۱۳۹۱ انجام شد.

وزارت آموزش و پرورش

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش

نام کتاب: تاریخ هنر جهان - ۳۵۸/۴۰ و ۴۷۰/۷

مؤلف: محمد رضا ریاضی

اعضای کمیسیون تخصصی: مژگان اصلانی، خدیجه بختیاری، فاطمه صنعتی، بشری گل بخش و همایون موسوی

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن: ۰۹۲۶۶، ۸۸۳۰۹۲۶۶، ۰۹۶۱-۱۶۱-۸۸۸۳۱۱۶۱، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وب‌سایت: www.chap.sch.ir

مدیر امور فنی و چاپ: لیدا نیک‌روش

طرح جلد: مریم کیوان

صفحه‌آرا: زهره بهشتی شیرازی

حروفچین: زهرا ایمانی‌نصر

مصحح: شهلا دالایی، پری ایلخانی‌زاده

امور آماده‌سازی خبر: اعظم هاشمی

امور فنی رایانه‌ای: حمید ثابت‌کلاچاهی، مریم دهقان‌زاده

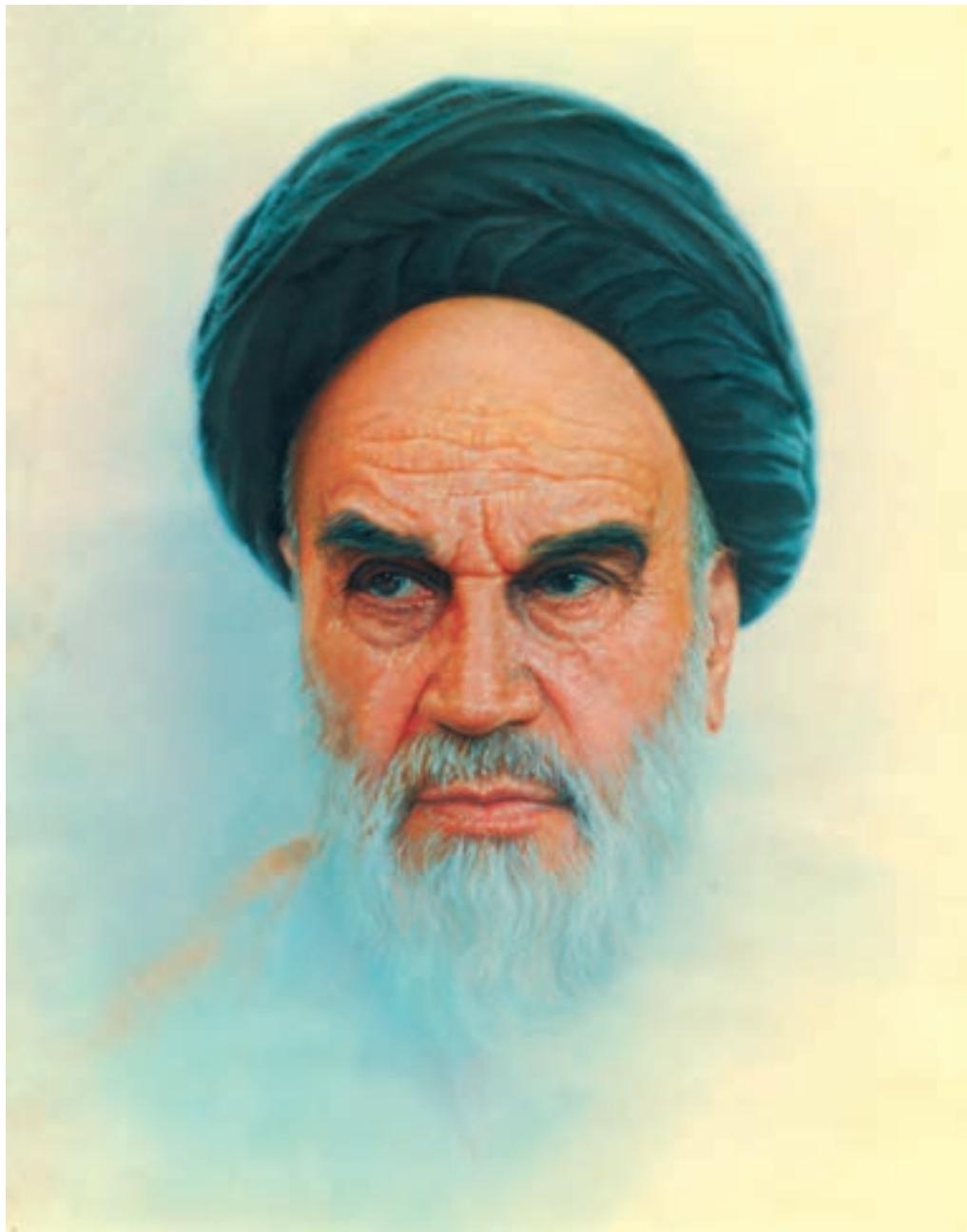
ناشر: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران: تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

تلفن: ۰۹۱۵-۱۶۱۰۵۸۵۱۶۰، ۰۹۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۳۷۵۱۵-۱۳۹

چاپخانه: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار و نوبت چاپ: چاپ پنجم ۱۳۹۴

حق چاپ محفوظ است.

اساس همه شکست‌ها و پیروزی‌ها از خود آدم شروع می‌شود. انسان اساس پیروزی است و اساس شکست است. باور انسان اساس تمام امور است.

امام خمینی (ره)

فهرست مطالب

<table border="0"> <tr> <td>۲۲</td> <td>۶-۲- هنر بابلی</td> <td>۱</td> <td>مقدمه</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td>۲</td> <td>۱- چیستی هنر</td> </tr> <tr> <td>۲۶</td> <td>فصل سوم : هنر مصر</td> <td>۳</td> <td>۲- تاریخ هنر</td> </tr> <tr> <td>۲۷</td> <td>۱- طبیعت و تاریخ</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>۲۷</td> <td>۲- میراث هنر مصر</td> <td>۴</td> <td>فصل اول : آغاز هنر</td> </tr> <tr> <td>۲۸</td> <td>۳- تاریخ هنر سلسله های مصر</td> <td>۵</td> <td>۱- هنر در دوره پارینه سنگی</td> </tr> <tr> <td>۲۸</td> <td>● سلسله های اولیه</td> <td>۷</td> <td>۲- هنر دوره نوسنگی یا روستا نشینی</td> </tr> <tr> <td>۲۸</td> <td>● سلسله های قدیم</td> <td>۸</td> <td>● هنر نوسنگی در آسیا</td> </tr> <tr> <td>۳۰</td> <td>● سلسله های میانی و جدید</td> <td>۹</td> <td>● هنر نوسنگی در اروپا</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td>۱۰</td> <td>● دوره نوسنگی در دیگر قاره ها</td> </tr> <tr> <td>۳۳</td> <td>فصل چهارم : هنر اژه و یونان</td> <td>۱۰</td> <td>۳- هنر بدouی یا ابتدایی</td> </tr> <tr> <td>۳۴</td> <td>۱- هنر اژه ای</td> <td>۱۲</td> <td>● هنر آفریقایی</td> </tr> <tr> <td>۳۵</td> <td>۲- هنر یونان</td> <td>۱۲</td> <td>● هنر اقیانوسیه (استرالیا)</td> </tr> <tr> <td>۳۵</td> <td>● سرزمین و مردم یونان</td> <td>۱۳</td> <td>● هنر سرچشمه ای آمریکای شمالی</td> </tr> <tr> <td>۳۵</td> <td>● شیوه یا دوره های هنر یونان</td> <td>۱۴</td> <td>● اسکیموها</td> </tr> <tr> <td>۳۵</td> <td>● دوره شیوه هندسی</td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>۳۶</td> <td>● دوره باستانی</td> <td>۱۶</td> <td>فصل دوم : هنر میانرودان (بین النهرين)</td> </tr> <tr> <td>۳۷</td> <td>● دوره کلاسیک</td> <td>۱۷</td> <td>۱- تاریخ مردم میانرودان</td> </tr> <tr> <td>۴۰</td> <td>● دوره هلنی</td> <td>۱۷</td> <td>۲- هنر میانرودان</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td>۱۷</td> <td>● دوره پیش از سومر یا پیش از سلسله ها</td> </tr> <tr> <td>۴۴</td> <td>فصل پنجم : اتروسک و روم باستان</td> <td>۱۸</td> <td>● هنر سومر</td> </tr> <tr> <td>۴۵</td> <td>۱- اتروسک</td> <td>۲۰</td> <td>● هنر اکد</td> </tr> <tr> <td>۴۷</td> <td>۲- روم باستان</td> <td>۲۰</td> <td>● هنر دوره سومر نو</td> </tr> <tr> <td>۴۷</td> <td>● تاریخ و سرزمین روم</td> <td>۲۱</td> <td>● هنر آشوری</td> </tr> </table>	۲۲	۶-۲- هنر بابلی	۱	مقدمه			۲	۱- چیستی هنر	۲۶	فصل سوم : هنر مصر	۳	۲- تاریخ هنر	۲۷	۱- طبیعت و تاریخ			۲۷	۲- میراث هنر مصر	۴	فصل اول : آغاز هنر	۲۸	۳- تاریخ هنر سلسله های مصر	۵	۱- هنر در دوره پارینه سنگی	۲۸	● سلسله های اولیه	۷	۲- هنر دوره نوسنگی یا روستا نشینی	۲۸	● سلسله های قدیم	۸	● هنر نوسنگی در آسیا	۳۰	● سلسله های میانی و جدید	۹	● هنر نوسنگی در اروپا			۱۰	● دوره نوسنگی در دیگر قاره ها	۳۳	فصل چهارم : هنر اژه و یونان	۱۰	۳- هنر بدouی یا ابتدایی	۳۴	۱- هنر اژه ای	۱۲	● هنر آفریقایی	۳۵	۲- هنر یونان	۱۲	● هنر اقیانوسیه (استرالیا)	۳۵	● سرزمین و مردم یونان	۱۳	● هنر سرچشمه ای آمریکای شمالی	۳۵	● شیوه یا دوره های هنر یونان	۱۴	● اسکیموها	۳۵	● دوره شیوه هندسی			۳۶	● دوره باستانی	۱۶	فصل دوم : هنر میانرودان (بین النهرين)	۳۷	● دوره کلاسیک	۱۷	۱- تاریخ مردم میانرودان	۴۰	● دوره هلنی	۱۷	۲- هنر میانرودان			۱۷	● دوره پیش از سومر یا پیش از سلسله ها	۴۴	فصل پنجم : اتروسک و روم باستان	۱۸	● هنر سومر	۴۵	۱- اتروسک	۲۰	● هنر اکد	۴۷	۲- روم باستان	۲۰	● هنر دوره سومر نو	۴۷	● تاریخ و سرزمین روم	۲۱	● هنر آشوری
۲۲	۶-۲- هنر بابلی	۱	مقدمه																																																																																													
		۲	۱- چیستی هنر																																																																																													
۲۶	فصل سوم : هنر مصر	۳	۲- تاریخ هنر																																																																																													
۲۷	۱- طبیعت و تاریخ																																																																																															
۲۷	۲- میراث هنر مصر	۴	فصل اول : آغاز هنر																																																																																													
۲۸	۳- تاریخ هنر سلسله های مصر	۵	۱- هنر در دوره پارینه سنگی																																																																																													
۲۸	● سلسله های اولیه	۷	۲- هنر دوره نوسنگی یا روستا نشینی																																																																																													
۲۸	● سلسله های قدیم	۸	● هنر نوسنگی در آسیا																																																																																													
۳۰	● سلسله های میانی و جدید	۹	● هنر نوسنگی در اروپا																																																																																													
		۱۰	● دوره نوسنگی در دیگر قاره ها																																																																																													
۳۳	فصل چهارم : هنر اژه و یونان	۱۰	۳- هنر بدouی یا ابتدایی																																																																																													
۳۴	۱- هنر اژه ای	۱۲	● هنر آفریقایی																																																																																													
۳۵	۲- هنر یونان	۱۲	● هنر اقیانوسیه (استرالیا)																																																																																													
۳۵	● سرزمین و مردم یونان	۱۳	● هنر سرچشمه ای آمریکای شمالی																																																																																													
۳۵	● شیوه یا دوره های هنر یونان	۱۴	● اسکیموها																																																																																													
۳۵	● دوره شیوه هندسی																																																																																															
۳۶	● دوره باستانی	۱۶	فصل دوم : هنر میانرودان (بین النهرين)																																																																																													
۳۷	● دوره کلاسیک	۱۷	۱- تاریخ مردم میانرودان																																																																																													
۴۰	● دوره هلنی	۱۷	۲- هنر میانرودان																																																																																													
		۱۷	● دوره پیش از سومر یا پیش از سلسله ها																																																																																													
۴۴	فصل پنجم : اتروسک و روم باستان	۱۸	● هنر سومر																																																																																													
۴۵	۱- اتروسک	۲۰	● هنر اکد																																																																																													
۴۷	۲- روم باستان	۲۰	● هنر دوره سومر نو																																																																																													
۴۷	● تاریخ و سرزمین روم	۲۱	● هنر آشوری																																																																																													

 |

۷۸	فصل نهم : هنر قاره آمریکا، از آغاز تا سده ۱۶ میلادی	۴۷	● هنر روم
۷۹	۱- اولمک	۴۸	● معماری
۷۹	۲- مایا	۴۹	● تندیس‌سازی
۸۰	۳- تئوتیو آکان	۵۰	● نقوش بر جسته
۸۱	۴- تولتک	۵۰	● نقاشی
۸۱	۵- آزتك	۵۱	● موzaييک
۸۱	۶- اينكا	۵۳	فصل ششم : هنر هند
		۵۴	۱- سرزمين هند
۸۳	فصل دهم : هنر اسلامی	۵۴	۲- خصوصیات هنر هند
۸۴	شکل گيري هنر اسلامی	۵۵	۳- تمدن دره سند
۸۵	● ويزگي هاي هنر اسلامی	۵۶	۴- هنر هند در دوره بودا ي
۸۶	۱- معماری اسلامی	۵۶	● دوره مئوريا
۸۸	۲- خوشنويسی	۵۷	● دوره های شونگا و آندراء
۸۸	۳- كتاب آراري	۵۸	● دوره کوشان
۸۹	۴- نگارگري (نقاشي)	۵۸	● دوره گوپتا
۹۱	۵- سفالگري	۵۹	۵- هنر هند در دوره های متاخر (دوره هندو)
۹۲	۶- فلز کاري		
۹۳	۷- شيشه گري	۶۱	فصل هفتم : هنر چين
۹۳	۸- پارچه بافي	۶۲	۱- تاريخ و سير هنر چين
۹۴	۹- قالی بافي	۶۳	۲- هنرهای چين
		۶۳	● خوشنويسی و نقاشي
۹۷	فصل يازدهم : صدر مسيحيت و بيزانس	۶۵	● معماری
۹۸	هنر مسيحي	۶۶	● تندیس سازی
۹۸	۱- هنر صدر مسيحيت	۶۷	● سفالگري
۹۹	۲- هنر بيزانس (هنر مسيحي روم شرقی)	۶۷	● فلزکاري
۹۹	● نخستين عصر طلابي		
۱۰۱	● دومين عصر طلابي	۶۹	فصل هشتم : هنر ژاپن
۱۰۱	● سومين عصر طلابي	۷۰	۱- تاريخ و ويزگي هنرهای ژاپن
		۷۱	۲- تندیس سازی
۱۰۴	فصل دوازدهم : هنر اروپاي غربي قرون وسطا	۷۲	۳- معماری
۱۰۴	۱- هنر قرون وسطاي ييشين	۷۳	۴- نقاشي

۱۲۵	● رمانی سیسم	۱۰۵	۲- رومانسک (هنر رومی وار)
۱۲۵	● رئالیسم	۱۰۷	۳- گوتیک
۱۲۶	۴- دیگر نقاشان (بدون مکتب)	۱۰۷	● معماری گوتیک
	۵- امپرسیونیست و جریان‌های تأثیرگذار	۱۰۹	● نور و شیشه
۱۲۶	اواخر قرن ۱۹	۱۰۹	● تندیس‌سازی و حجاری
۱۲۸	۶- سمبولیسم (نمادگرایی)	۱۱۰	● نقاشی
۱۳۰	فصل پانزدهم : هنر قرن بیستم		فصل سیزدهم : هنر رنسانس (تجدید حیات یا نوزایی)
۱۳۱	۱- معماری قرن بیستم	۱۱۲	۱- تعریف رنسانس
۱۳۱	۲- جنبش‌های هنری قرن بیستم	۱۱۲	۲- ویژگی‌های هنر دوره رنسانس
۱۳۱	● فوویسم و اکسپرسیونیسم	۱۱۳	۳- علل شکل‌گیری دوره رنسانس
۱۳۲	● کوبیسم و فوتوریسم	۱۱۳	۴- معماری دوره رنسانس
۱۳۳	● دادائیسم و سورئالیسم	۱۱۳	۵- نقاشی و تندیس‌سازی دوره رنسانس
۱۳۴	● آبستره (هنر انتزاعی)	۱۱۵	۶- متریسم (شیوه‌گری)
۱۳۵	● نئورئالیسم (واقعگرایی نو)	۱۱۸	
	● اکسپرسیونیسم انتزاعی (هیجان‌نمایی انتزاعی)		
۱۳۶	● هنر پاپ (هنر همگانی یا هنر مصرف‌گرایی)	۱۲۰	فصل چهاردهم : هنر اروپای بعد از رنسانس تا قرن بیستم
۱۳۶	● هنر مینیمال و هنر مفهومی	۱۲۱	۱- باروک
۱۳۷	● پست مدرنیسم (بعد از مدرنیسم)	۱۲۳	۲- روکوکو
۱۴۰	فهرست منابع	۱۲۴	۳- هنر در سده‌های ۱۸ و ۱۹ میلادی
			● نوکلاسی سیسم

مقدمه

کتاب تاریخ هنر جهان پس از گذشت بیش از بیست سال و گردآوری نظرات هنرآموزان و داشنآموزان رشته‌های هنری در حال حاضر با رویکردی جدید و ساختاری نو بار دیگر تألیف شده است. در کتاب جدید تلاش شده است تا همه هنرها و یا حداقل برجسته‌ترین هنرها در دوره‌های مختلف به هنرجویان معرفی شوند تا هنرجویان رشته‌های مختلف هنری ارتباط این درس را با دیگر دروس رشته خود بیشتر درک نمایند.

در این کتاب از تصاویر فراوان رنگی و با کیفیت برای بالا بردن سطح کیفی آموزش بهره گرفته شده است. ساختار محتوای کتاب در ۱۵ فصل قرار دارد که هر فصل مربوط به دوره تاریخی و مکانی خاصی می‌باشد. سیر و تسلیسل تاریخی در همه فصل‌ها رعایت شده و برای حفظ روند و تداوم رشد هنر در اروپا و ... فصل صدر مسیحیت پس از فصل هنر اسلامی قرار گرفته است. ویژگی‌های فرهنگ و تمدن و آثار هنری در هر دوره شرح داده شده است تا هنرجویان ارتباط میان آنها را بیشتر و ژرف‌تر درک کرده و از مطالعه آنها لذت ببرند.

سخنی با هنرآموزان

هنرآموز گرامی، در ابتدای محتوای کتاب دو مطلب با عنوان چیستی هنر و تاریخ هنر آمده است که برای آمادگی ذهنی و ورود به بحث تاریخ هنر نوشته شده است. نمایش تصاویر رنگی آثار بر روی پرده سفید هنگام تدریس تاریخ هنر درس را برای هنرجویان جذاب‌تر و یادگیری را پایدارتر می‌نماید. پرسش ابتدای درس برای درگیر شدن ذهن هنرجویان با موضوع بسیار مناسب است همچنین پرسش در پایان درس برای یادآوری آنچه آموخته‌اند ضروری است. این پرسش‌ها می‌توانند به عنوان نمرات مستمر هنرجویان باشد. شما می‌توانید هنرجویان را در گروه‌های چند نفره برای مطالعه بیشتر در زمینه موضوع انتخابی خودشان از تاریخ هنر راهنمایی کنید تا با انجام پژوهش خلاصه‌ای از آن را نیز در کلاس برای دیگر هم‌کلاسی‌های خود ارائه کنند. بازدید از موزه‌ها و بررسی آثار هنری تاریخی برای هنرجویان جذابیت بسیاری دارد که همزمان می‌توانید گزارش بازدیدها را نیز از آنها بخواهید. برخی فصل‌های این کتاب محتوای کمتری دارند و برخی حجم مطالب آنها بیشتر است بنابراین می‌توانید برخی از آنها را در یک جلسه و برخی را در دو جلسه تدریس نمایید. از آنچه‌ای که این درس به صورت مشترک در رشته‌های مختلف هنری مانند نقاشی، صنایع دستی، گرافیک، طراحی و دوخت و ... تدریس می‌شود و زمان آن در هفته ۲ ساعت آموزشی بوده و

نیز گستردگی مباحث فراوان است، امکان دسته‌بندی محتوا به صورت رشته‌ای در این کتاب نبود. از طرفی در برخی از دوره‌ها و تمدن‌ها آثاری از برخی رشته‌های مذکور موجود نیست (تصاویر متعدد و مناسب) بنابراین پیشنهاد می‌گردد شما هنرآموز گرامی با توجه به رشته هنرجویان مثل‌ها و توضیحات خود را ببروی شواهد مرتبط مرکز نمایید. برای مثال در رشته طراحی و دوخت به نوع پوشش‌ها و تزئینات روی آنها که در نقش برجسته و مجسمه‌ها هستند اشاره نمایید. هنگام ارزشیابی پایانی تلاش نمایید تا سؤال‌ها براساس اهداف رفتاری ابتدای فصل‌ها متناسب با طبقه آنها طراحی شود.

سخنی با هنرجویان

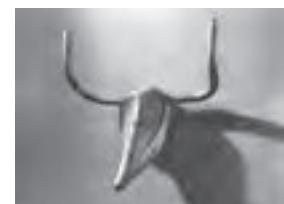
هنرجوی عزیز مطالعه تاریخ هنر جهان گذشته از آنکه شما را با انواع دیدگاه‌ها، فرهنگ‌ها و مکاتب گوناگون بشری و هنری آشنا می‌کند، تنوع رنگ‌ها و فرم‌ها نیز برایتان بسیار لذت‌بخش خواهد بود. تلاش کنید تا در کلاس فعال بوده و با دیدن هر تصویر و دقت در آن چنانچه در ذهن شما سوالی نقش می‌بندد از هنرآموز خود بپرسید. حضور با علاقه شما در بازدیدهای گروهی و پژوهشی، اطلاعات علمی – هنری شما را افزایش می‌دهد. سیر تحول هنرها را در این کتاب در مناطق مختلف جهان مشاهده خواهید کرد که این امر گویی شما را به سفری مجازی دور دنیا و دیدار با فرهنگ‌های مختلف می‌برد.

هدف کلی

آشنایی با تاریخ هنر جهان از دوره باستان تا قرن معاصر

دانش آموزان عزیز، نوشتن درباره هنر کار چندان آسانی نیست. هنگامی که کلمه هنر به میان می آید، بر اثر مشاهدات و آگاهی های قبلی مان آثاری چون بناهای تاریخی، مجسمه ها و نقاشی و یا نام هنرمندانی چون داوینچی، کمال الدین بهزاد و ... به ذهن می آید. در هر اثری ممکن است یک یا چند ویژگی مانند زیبایی، نوآوری، نظم و دقت وجود داشته باشد. باید توجه داشت سنجش قابل قبولی وجود ندارد تا یک دست آفریده اثری هنری محسوب شود. روش مشخصی هم برای جدا کردن هنر از غیر هنر وجود ندارد. اما آنچه که باید در مورد هنر آموخت این است که در هنر، ارزش های ثابت و همیشگی وجود دارد و باید دانست که عقاید مردم درباره آثار هنری دائم در حال تغییر است. هر سبک یا دوره هنری متولد می شود، زندگی می کند و سپس از پویایی باز می ماند و جای خود را به سبک و دوره بعد می دهد. باید همواره به این موضوع توجه داشت که هر اثر هنری حداقل باید بیانگر شکلی از احساس، فکر، نظم و تخیل باشد. برای مثال مشاهده سر گاو نر پیکاسو روشن می کند که این اثر فقط دسته و زین یک دوچرخه است^۱ و نه سر یک گاو. در این اثر، نظم، دقت یا مهارت وجود ندارد و تنها قدرت تخیل پیکاسو بوده، که از ترکیب زین و دسته دوچرخه، یک اثر هنری خلق کرده است. هنر شکلی از بیان مشترکات انسان است و هنرمند به تجارت مادی و معنوی جامعه خویش پاسخ می دهد و آن را مستند می کند. آنچه امروز هنر نامیده می شود، از دوره های بی دری تاریخ گذر کرده و در هر دوره ای از تاریخ برای هدف های مختلف به وجود آمده است. هر کسی از واژه هنر تعریفی متفاوت دارد و فرض را بر این می گذارد که دیگران نیز منظور او را درک می کنند. حال آنکه هر کس با سطح داشت خود این تعریف را درک می کند. به طور مثال یک آموزگار، مورخ و شاعر نگاه های متفاوتی به یک اثر هنری دارند اما نظرات آنها می تواند مکمل هم بوده و هر کدام بخشی از واقعیت را بازگو کنند. ذهن انسان از زمان های گذشته تاکنون، در پی فهم پدیده های پیرامون خود بوده و خواسته است در حد امکان آن را به زبانی قابل درک تعریف کند. از دیر باز این پرسش ها مطرح بوده که زیبایی چیست؟ هنر چیست؟ تمام تلاش ها در این جهت بوده تا انسان از پدیده های پیرامون خود درک درستی داشته باشد و بداند درباره چه چیزی حرف می زند و مخاطب او کیست. مثلاً وقتی درباره یک اثر هنری سخن به میان می آید باید دانست چه ویژگی خاصی آن را از یک اثر دیگر تمایز می کند. انسان بنا به نیازهای درونی خود یا جامعه اش، دست به آفرینش های هنری می زند. در هنر، تعریف قابل قبول همگانی وجود ندارد و هر تعریفی که از آن ارائه شود خالی از اشکال نیست و هر کدام می تواند در جای خود معتبر باشد. یکی از مواردی که تعریف هنر را مشکل می کند، این است که معنایی که امروز از هنر وجود دارد، با معنای گذشته آن تفاوت دارد. آثار هنری را باید در بستر تاریخ و با توجه به شرایط اجتماعی زمان آفرینش آنها سنجید و با معیارهای مردم زمانشان ارزیابی کرد. با گذشت زمان سلیقه ها تغییر می کند و معنای هنر هم دگرگون می شود و تنها چیزی که در طول تاریخ ثابت مانده مفهوم انتزاعی هنر است و انتزاع نوعی برداشت ذهنی از واقعیت است. در زمان های گذشته هر دست ساخته ای که در ساخت آن مهارت و داشت به کار رفته بود می توانست یک اثر هنری باشد. اما از اواسط سده ۱۸ میلادی برخی پژوهشگران اروپایی بین دست آفریده ها تفاوت قابل شدند و موسیقی، نقاشی و پیکرتراشی را هنرهای زیبا نامیدند و آنها را از دیگر دست ساخته ها مانند سفالگری، بافتگری، فلزکاری و ... جدا کردند. در قرن ۱۹ میلادی با شکل گیری موزه ها، نمایشگاه ها و مدارس هنری، کم کم موضوع زیبایی شناختی آثار هنری

مطرح شد. اما با نگاهی به فرهنگ‌ها و تمدن‌های گذشته می‌توان دریافت که معماری، پیکره سازی و نقاشی در تمدن‌های مصر، ایران، میان‌رودان، هند، چین و ... بر اساس فرمول‌های زیبایی شناختی که امروز وضع شده است، پیدید نیامده‌اند. باید پذیرفت که این آثار، افزون بر ارزش‌های هنری، دارای کارکردهای اجتماعی، مذهبی و فرهنگی بوده و با زندگی مردم زمانه خود پیوند داشته‌اند. پس نمی‌توان از هنر تعریف واحد و همه پسندی ارایه داد.

از نظر افلاطون هنر نوعی تقليد، از نظر ارسطو یک آفرینش خردمندانه و از نظر تولستوی بیان احساس است. اما از نظر اندیشمندان شرقی هنر، ساخت اشیای مفید و زیباست. در گذشته زیبایی با نظم، تقارن، تناسب و هماهنگی پیوند داشت و کسی هنرمند شمرده می‌شد که با پیروی از تکنیک اثربخشی خلق کند، ولی اکنون بیشتر بر ابداع و نوآوری، احساس و الهام تأکید می‌شود. در بسیاری جوامع، هنر با دیگر فعالیت‌های انسان در آمیخته و هنر همواره اینبار لذت و تفکر است. هنر از زمانی آغاز شد که انسان توanst سنگ یا چوبی که مناسب با فعالیت‌های روزمره او بود انتخاب و با تغییراتی در شکل و اندازه، آن را کارآمدتر کند. از دیر باز تاکنون انسان‌ها در هر جایی از کره زمین با توجه به نعمت‌های خدا دادی، مواد لازم را از محیط پیرامون انتخاب و آنها را برای نیازهای مادی و معنوی زندگی روزمره خود تغییر شکل داده‌اند. محیط زیست، شیوه و سطح زندگی، مذهب، آداب و سنت، ادبیات، افسانه‌ها در شکل و معنای آفرینش‌های هنری آنها دخالت داشته است. در جهان امروز همه روزه پدیده هنری تازه‌ای خلق می‌شود که با هیچ یک از تعاریفی که تاکنون از هنر شده مطابق نیست. اما این بدان معنا نیست که هر چیز که با گذشته منطبق نباشد، هنر نیست و معنای ندارد. در هنر مدرن برخی معیارهای گذشته، چون زیبایی، تقليد و اصالت، اعتبار گذشته خود را از دست داده‌اند و در هنر پسا مدرن، مثل هنر دیجیتال برای آثار تجسمی جسمیت و شکل فیزیکی قابل لمس و رویت، دیگر ضرورت شمرده نمی‌شود. انقلاب و دگرگونی، از عواملی است که هنر به آن نیاز دارد.

۲— تاریخ هنر

در سال ۱۷۶۴ یک اروپایی به نام بوهان وینکلمان که بر روی آثار و اشیای هنری دوران باستان یونان و روم باستان مطالعه می‌کرد، برای نخستین بار کتابی به نام تاریخ هنر درباره این دوران نوشت. او در این کتاب آثار معماری، تندیس‌ها و حجاری‌های به جای مانده این دو تمدن را معرفی کرد. وی با طبقه‌بندی آثار و اشیای باستانی از قدیم به جدید، اصطلاح سبک و دوره‌های هنری را به کار برد. وی عقیده داشت که سبک در هر فرهنگی از نسلی به نسل دیگر تغییر و تحول پیدا می‌کند و سبک یا شیوه در هنر بستگی به نوع جهان یعنی یک فرد یا یک جامعه دارد. هرگاه تولیدات هنری یک جامعه در دوره‌ای معین، دارای ویژگی‌های ظاهری و ساختاری مشخص باشد و یا در جزء و کل، یک مجموعه هماهنگ را عرضه کند از کلمه سبک درباره آن استفاده می‌شود مثل سبک کلاسیک یا رمانسک. وینکلمان درباره هنر یونان و دوره رنسانس می‌گوید: هنر یونان بیانگر باورهای مذهبی، فرهنگی و فضای زندگی اجتماعی مردم آن زمان و هنر دوره رنسانس نیز حاصل باورهای مردم عصر خویش است و تفاوت هنر آنها ناشی از باورهای متفاوت این دو جامعه در دو زمان مختلف از تاریخ است. در تاریخ هنر می‌توان دریافت که انسان برای رسیدن به حقیقت و آرمان‌هایش چه مراحلی را پیموده است. تاریخ هنر، دست آفریده‌های انسان را از سپیده دم تاریخ تا زمان حاضر معرفی کرده و به شرح، توصیف و مقایسه آنها می‌پردازد. هنر نتیجه ذوق، حس زیبایی شناسی هنرمندان، تجربه‌ها و آموخته‌های آنها است. با مشاهده آثار هنری اقوام و ملل جهان بر تجربه انسان افزواده می‌شود و افق دید او گسترش می‌یابد.

فصل اول

آغاز هنر

هدف‌های رفتاری : پس از پایان این فصل از دانش آموز انتظار می‌رود که بتواند :

- ۱- عوامل پیدایش هنر را توضیح دهد.
- ۲- خصوصیات نقاشی‌های دوره پارینه سنگی را شرح دهد.
- ۳- هدف از نقاشی‌های غار را بیان کند.
- ۴- تفاوت نقاشی غارها و نقاشی روی سفال دوره نوسنگی را توضیح دهد.
- ۵- بنای دوره نوسنگی اروپا را توضیح دهد.
- ۶- هنر اقوام ابتدایی را شرح دهد.
- ۷- ویژگی‌های هنر اقوام بدی آفریقا را بیان کند.
- ۸- خصوصیات هنر بدیان استرالیا را توضیح دهد.
- ۹- ویژگی‌های هنر سرخپستان را شرح دهد.

در این فصل با دوره سنگ (پارینه سنگی و نوسنگی) یا دوره پیش از تاریخ^۱ و هنر اقوام بدوی^۲ آشنا می‌شویم. اصطلاح دوره سنگ به دوره‌ای اطلاق می‌شود که مهمترین ماده برای ساخت ابزار، سنگ است. گنجاندن هنر اقوام بدوی در این فصل نیز به دلیل شباهت نسبی شیوه زندگی و هنر آنها با جوامع دوره سنگ است.

۱— هنر در دوره پارینه سنگی

تصویر ۱— اثر ردهای انسان حدود سه و نیم میلیون سال پیش، تانزانیا، آفریقا

تاریخ هنر با این سوال‌ها شروع می‌شود، انسان از چه زمانی به آفریش هنری دست زد؟ چه انگیزه‌ای باعث آن بود؟ نخستین دست ساخته‌ها چه بودند؟ پاسخ روشن به این سوال‌ها آسان نیست و هر پاسخی را باید با احتیاط پذیرفت. باستان‌شناسان بنا به شواهدی حضور انسان بر روی زمین را تا چند میلیون سال پیش به عقب می‌برند (تصویر ۱).

شواهد زمین‌شناسی نشان می‌دهد که در اوایل دوره پارینه سنگی (حدود ۱۰۰۰۰ تا ۷۰۰۰۰ سال پیش از میلاد) آب و هوای کره زمین دچار تغییر و سردتر شده است، این تغییرات در اروپا شدیدتر بود و بر روی نحوه زندگی انسان و حیوانات اثر گذاشت و باعث شد در بعضی جاها انسان‌ها به غارها و پناهگاه‌ها روی آوردن و سعی کردند، نیازمندی‌های خود را با این تغییرات هماهنگ سازند.

گروه‌های انسان‌های غارنشین از طریق شکار و جمع آوری غلات زندگی می‌کردند، مردها اغلب به شکار حیوانات و زن‌ها هم به جمع آوری دانه‌ها و ریشه‌های گیاهان وحشی، مواطنیت از کودکان و سالخوردگان، نگهداری آتش و پخت و پز می‌پرداختند. این جوامع برای ادامه زندگی به ابزار کار نیاز داشتند که مهمترین ابزار آنها سنگ بود. به همین خاطر این دوره را عصر سنگ نام‌گذاری کرده‌اند. مهمترین ابزار، سنگ‌های مُشته‌ای^۳ و نوک تیزی بود که از طریق شکستن سنگ‌های بزرگ تر به دست می‌آمد. در این دوره انسان با شناخت دقیق‌تر دنیای پیرامون، ساخت ابزار کارآمدتر را فراگرفت و برای تأمین نیازهای مادی تلاش پیشتری از خود نشان داد و سعی کرد خواسته‌ها و نیازهای خود را به شکل نقاشی، حکاکی روی سنگ و ساخت پیکره بیان کند و پیش از آنکه به مدد ذوق، هنرمند شود بر اثر نیاز، صنعتگر شد (تصویر ۲).

تصویر ۲— مراحل ساخت ابزارهای سنگی در دوره پارینه سنگی

۱— مورخان به دوره‌ای از تاریخ که هنوز انسان به مرحله نگارش نرسیده بود، دوره سنگ یا دوره پیش از تاریخ می‌گویند.

۲— Primitive

۳— نوعی ابزار سنگی دوره‌ای مخروطی که رأس آن تیز و بُزنده می‌شده و در مشت جا می‌گرفته است.

در حدود ۳۵۰۰۰ سال پیش از میلاد نخستین دست ساخته‌های انسان ظاهر و به تدریج کیفیت ساخت آنها بهبود می‌یابد و در فاصله ۱۵۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰ سال پیش از میلاد به بالاترین کیفیت می‌رسند (تصاویر ۳ و ۴).

تصویر ۴— تصویر فرضی شکار ماموت توسط مردم عصر پارینه سنگی

تصویر ۳— تصویر فرضی از زندگی مردم عصر پارینه سنگی

در دوره پارینه سنگی مهمترین وظیفه گروه‌های انسانی (شکارگر) شناخت خصوصیات حیوانات و چگونگی شکار آنها بود و بهترین راه بیان نیازها و انتقال فکر، تصویر بود. از این رو نخستین و جالب‌ترین آثار هنری انسان که مورخان هنر، آنها را آغاز هنر اعلام می‌کنند، تصاویر جانورانی نظیر گاو، اسب، گوزن، آهو، ماموت، گراز و غیره است که بر سطح دیوار غارها و پناهگاه‌های ناحیه آلپ در اروپا با رنگیزه‌های معدنی مانند گل اخرا و خاک سرخ یا سیاه (دوده زغال یا سوخته استخوان محلوط با پیه جانوران) نقاشی یا کنده کاری شده‌اند. مشهورترین این تصاویر بر دیوارهای داخلی و سقف غارهای آلتامیرا^۱ و لاسکو^۲ در فاصله ۱۵۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰ سال پیش از میلاد کنده، نقاشی و یا تراشیده شده‌اند. بعضی از آنها مثل تصویر گاو وحشی زخم خورده، بسیار زنده و واقع نما است. خطوط کناره‌نما و سایه‌اندازی ظریف و ماهرانه و استفاده از برجستگی‌های سنگ‌ها سبب نمایش حجم و برجستگی‌های اندام جانور شده و با وجود اینکه تصویر اسب و گاو نیم رُخ هستند، برای بعد نمایی، دو گوش اسب و دو شاخ گاو نشان داده شده است. امروز عقیده براین است که این تصاویر جنبه تزیینی نداشته و هدف از یجاد آنها، بخشی از آیین جادو و باروری بوده، زیرا تعدادی از این غارها مثل لاسکو و آلتامیرا، برای سکونت مناسب نبوده و از آنها برای انجام مراسم مذهبی استفاده می‌شده است. آنها برای تصور بودند که با ترسیم شکل جانور روح آن را به‌صاحب در می‌آورند. نقاشی‌هایی که در نقاط پنهان و دور از دسترس درون غارها انجام شده، از دقت زیادی برخوردارند و خصوصیات رفتاری حیوانات اعم از حرکات و حالات آنها بسیار طبیعت گرایانه نمایش داده شده‌اند. به نظر می‌رسد این نقاشی‌ها مربوط به آیین‌های باروری (دعا برای زاد و ولد) بوده و حیواناتی که در ترسیم کمتر به آنها دقت شده، مربوط به‌جادوی شکارند^۳ (تصاویر ۵ و ۶).

۱— Altamira

۲— Lascaux

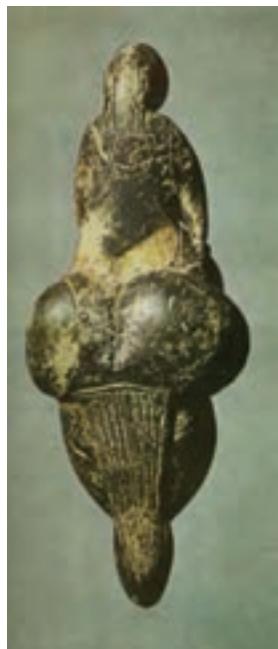
۳— آنها بر این تصور بودند که با تصویر کردن جانوران بر روح آنها مسلط شده و موفقیت آنها در روز شکار تأمین خواهد شد.

تصویر ۵— دوره پارینه سنگی راست: تالار گاوها، چپ: نقش اسب، غار لاسکو، فرانسه، حدود ۱۵۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰ سال پیش از میلاد

تصویر ۶— گاو وحشی زخمی، غار آلتامیرا، اسپانیا. حدود ۱۵۰۰۰ تا ۱۰۰۰۰ سال پیش از میلاد

تصویر ۷— الہه لسپوگ، فرانسه، عاج ماموت، حدود ۲۳۰۰۰ سال پیش از میلاد

در نقاط دیگر جهان آثاری به این قدمت و پیشرفت که از نظر کمیت و کیفیت با آثار اروپایی قابل مقایسه باشد به دست نیامده است. در آسیا و ایران هم نقاشی‌ها و نقشکندهای (حکاکی‌های روی سنگ) پناهگاهی و صخره‌ای شناسایی شده‌اند، اما نسبت به نمونه‌های اروپایی جدیدتر و متعلق به دوره نوسنگی و بعد از آن هستند.

هنر این دوره محدود به نقاشی‌ها نیست بلکه تعداد قابل توجهی پیکرک^۱ انسانی و حیوانی از جنس استخوان، سنگ و گل و حکاکی نقش حیوانات روی عاج، استخوان و ... نیز به دست آمده‌اند که بعضی از آنها واقع گرایانه‌اند (تصویر ۷).

۲— هنر دوره نوسنگی یا روستا نشینی

از حدود ۱۰۰۰۰ سال پیش از میلاد مجددًا شرایط آب و هوایی در بعضی مناطق جهان تغییر کرد و هوا گرمتر شد. به تدریج انسان‌ها زندگی در غارها و پناهگاه‌ها را ترک و زندگی در دشت‌ها را

۱— پیکره کوجک

آغاز کردند و دوره پارینه سنگی به تدریج خاتمه یافت و انسان دوره تازه‌ای از زندگی خود را شروع و شیوه هنری جدیدی بنا نهاد. این دوره تازه عهد نوسنگی یا عهد دهکده‌نشینی نامیده شد. دوره نوسنگی دومین دوره از ادوار تاریخ تحول زندگی انسان است. این نامگذاری به این علت است که انسان در آغاز این دوره نه تنها در ساخت ابزارهای سنگی تحولی به وجود آورد و آنها را کارآمدتر کرد، بلکه کم کم زندگی مبتنی بر شکار و گردآوری غذا را ترک و زندگی کشاورزی و دامپروری را آغاز کرد.

یافته‌های باستان‌شناسی اواسط هزاره چهارم (حدود ۳۵۰۰ پیش از میلاد) نشان می‌دهد که اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی دهکده‌های آسیای جنوب غربی و شمال آفریقا (مصر) بسیار بهبود یافته بود. دهکده‌ها بزرگ‌تر شده و بر جمعیت افزوده شده بود. دست ساخته‌ها متنوع‌تر شده و کیفیت ساخت اشیاء بهبود یافته و داد و ستد گسترشده‌تر شده و نخستین اشکال نگارش نیز ابداع شد. با این رخدادها بعضی از این مناطق در آستانه تمدن شهرنشینی و آغاز حکومت‌ها قرار گرفتند.

● هنر نوسنگی در آسیا

در فاصله ۱۰۰۰۰ تا ۶۰۰۰ پیش از میلاد گروه‌های انسانی ساکن در دامنه‌های زاگرس، جنوب آناتولی (ترکیه) و فلسطین (سوریه و اردن) کاشت گندم و جو و پرورش گوسفند را فرا گرفتند و نخستین دهکده‌های عصر نوسنگی در نقاطی از ایران، عراق، ترکیه و فلسطین شکل گرفتند. در تپه سنگ چخماق (نزدیک شاهروд)، تعدادی ظروف سفالی بزرگ که برای نگهداری مواد غذایی ساخته شده‌اند، به دست آمده که بعضی از آنها به شکل خانه ساخته شده‌اند. از روی این ظرف که به شکل ماکت (الگو) ساخته شده می‌توان به شکل خانه‌ها بی‌برد (تصویر ۸). کاوشهای باستان‌شناسی نشان می‌دهد که روند روستاشینی در اغلب مناطق قاره آسیا و شمال آفریقا (مصر) گسترش یافته است. همزمان با شروع روستاشینی، فن خانه‌سازی، نخ‌رسی، بافتگی و سفالگری و ... ابداع شد. انسان عصر نوسنگی قادر پیشینه هنری نبود بلکه نقاشی، کنده کاری، تندیس‌سازی، خراطی و فن پرداخت سفالگری را از دوره پارینه سنگی می‌شناخت. در این دوره انسان مانند عصر پارینه سنگی تنها به طبیعت وابسته نبود بلکه بخشی از نیازهای خود را از طریق دامداری و کشاورزی تأمین می‌کرد و فرصت اندیشیدن داشت و از این فرصت برای بهبود وضعیت زندگی خود استفاده کرد.

در طول دوره نوسنگی مردم‌ها علاوه بر کار کشاورزی به شکار نیز می‌پرداختند. زن‌ها علاوه بر زاد و ولد به بافتگی، سفالگری و کشاورزی نیز اشتغال داشتند و بهمین خاطر در نزد خانواده از احترام برخوردار بودند. وجود تعداد قابل توجهی تندیس‌های زنانه در محوطه‌های دوره نوسنگی نشان از اهمیت زنان در زندگی روزمره دارد و از این تندیس‌ها به عنوان الله مادر تعبیر می‌شود که نماد زاد و ولد و تداوم زندگی هستند (تصویر ۹).

در اوایل هزاره چهارم پیش از میلاد با ابداع چرخ سفالگری، سفال‌ها از تقارن منظمی برخوردار شده و نقاشی روی سفال از اهمیت برخوردار می‌شود. سفال‌ها در آغاز دارای نقوش

تصویر ۸ - ماقات سفالی خانه برای نگهداری آزو، تپه سنگ چخماق، شاهروд، حدود ۶۰۰۰ تا ۵۰۰۰ سال پیش از میلاد

تصویر ۹ - نوس سپه سراب، کرمانشاه، حدود ۶۰۰۰ سال پیش از میلاد - موزه ملی ایران

تصویر ۱۲—کاسه سفالی، تل گپ، خوزستان، حدود ۴۰۰۰ پیش از میلاد
تصویر ۱۱—گلدان سفالی، مصر، حدود ۴۵۰۰ پیش از میلاد

تصویر ۱۳—جمجمه گچ انود، اریحا، اردن، حدود ۷۰۰۰ تا ۶۰۰۰ سال پیش از میلاد

هندرسی (خطوط موازی، عمودی، زیگزاگ، موجی و شطرنجی و ...) بودند و این نقش‌ها با رنگ‌های سیاه یا قرمز بر روی آنها رسم می‌شدند. اندکی بعد تصویر انسان، پرندگان، چهارپایان و ستارگان نیز رایج شد (تصاویر ۱۱ و ۱۲). شیوه تصویر نگاری موجودات، ساده، خلاصه شده و دو بُعدی هستند^۱ و بدن موجودات به‌شکل هندسی و در بعضی موارد روی اجزای بدن اغراق می‌شود (مثل شاخ‌ها)، به‌همین خاطر تصاویر از واقع نمایی و طبیعت‌گرایی به دور هستند. آثار و اشیای هنری به‌جا مانده از دوره نوسنگی در نقاط مختلف دنیا هم‌مان نیستند و از نظر نوع با هم متفاوتند. به‌طور مثال در ایران و عراق سفال و در فلسطین جمجمه‌های یادبودی و در انگلستان سنگ افراشت‌ها (سنگ‌هایی که به‌صورت عمودی روی زمین قرار گرفته است) باقی مانده‌اند (تصویر ۱۴). در اریحا (دهکده‌ای در کشور اردن) پرستش جمجمه مانند برخی جوامع بومی آفریقا رایج بود، در این محل تعدادی سردیس آدمی که سیمایی نافذ و پر حالت دارند و به‌هزاره هفتم و ششم پیش از میلاد تعلق دارند، کشف شده است. هنرمندان اریحا جمجمه را از بقیه اسکلت جدا می‌کردند و با گچ رنگی دوباره آن را به‌شکل سر آدم در می‌آوردند و در باز سازی سعی می‌کردند که شبیه چهره صاحب آن باشد (تصویر ۱۳). سازندگان این سردیس‌ها پیشگامان هنر چهره‌سازی در دوره‌های بعد هستند.

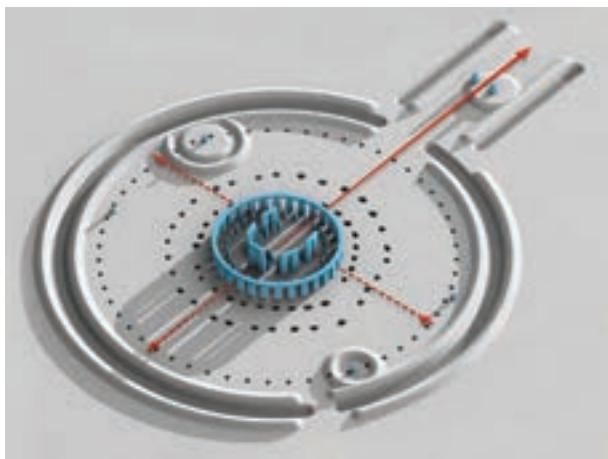
● هنر نوسنگی در اروپا

دوره نوسنگی اروپا، دیرتر از آسیا و در حدود ۴۰۰۰ قبل از میلاد شروع شد. در اروپا دهکده‌هایی مشابه آسیای جنوب غربی به وجود نیامد، اما از این دوره، ساختمان‌های سنگ افراشت بزرگ و حیرت‌آوری باقی‌مانده است. ساختمان‌هایی که از قطعات بزرگ سنگ‌های مسطح که هیچ ملاطی ندارند، درست شده‌اند. یکی از مشهورترین آنها استونون هنج^۲ در انگلستان است. این

^۱—هنر این شیوه را سبک هندسی یا چکیده نگاری می‌گویند. در چکیده نگاری، تصاویر موجودات به‌نقش‌های ساده هندسی تبدیل

و سپس فرینه‌سازی و تکرار می‌شود.

ساختمان، دایره‌ای وسیع از تخته سنگ‌های است که به فواصل مساوی از یکدیگر به طور عمود بر زمین نصب شده و بر روی آنها نخته سنگ‌های افقی قرار داده شده و در میان آنها دو دایره کوچک‌تر ایجاد شده و در مرکز آن یک قطعه سنگ بزرگ قرار دارد. این مجموعه درست مقابل با نقطه‌ای از آسمان است که در روز اول انقلاب صيفی^۱ (روز اول تيرماه) خورشید از آن طلوع می‌کند. اين مجموعه بيانگر يك رصدخانه در ارتباط با گرددش خورشيد است (تصویر ۱۴ الف و ب).

تصویر ۱۴ - ب - ماقت بازسازی شده استون هنج از نمای بالا

تصویر ۱۴ - الف - استون هنج (سنگ افراشت) یا پرستشگاه نجومی سنگی، انگلستان، حدود ۱۴۰۰ تا ۱۸۰۰ سال پیش از میلاد

● دوره نوسنگی در دیگر قاره‌ها

دوره نوسنگی در قاره‌های آمریکا، آفریقا (غیر از شمال این قاره) و استرالیا بین ۱۰۰۰ تا ۴۰۰۰ هزار سال پیش از میلاد شروع شد و تقریباً بدون تغییر باقی ماند. در این مناطق، زندگی کوچ‌نشینی و روستایی تا قرون جدید به شکل بدوي ادامه یافته است. بعضی از اقوام مردم آمریکای مرکزی و آمریکای جنوبی از این مرحله گذشته و وارد مرحله شهرنشینی شدند.

۳- هنر بدوي یا ابتدائي

اقوام بومی^۲ آفریقای استوایی، بومیان استرالیا، ساکنان جزایر جنوب اقیانوس آرام (پولینزی) وایستر) و برخی از جوامع سرخ پوست آمریکای شمالی، مرکزی، جنوبی و اسکیموهای شمال آمریکا، اروپا و آسیا به عنوان اقوام بدوي یا ابتدائي شمرده می‌شوند. اين قبایل هنوز نيز با شکار حيوانات و گردآوري ريشه‌ها و دانه‌ها و مبوهه‌های وحشی و اندکي کشاورزی و دامداری و به دور از تمدن شهری

۱- برابری طول شب و روز برای آغاز کشاورزی

۲- مانند اقوام بوشمن و پیگمه

زندگی می‌کنند. نظام خویشاوندی، مذهب و پرستش ارواح نیاکان مهمترین عامل وحدت میان آنها است. تولیدات هنری آنها با فندگی، سفالگری، ماسک (صورتک) و تندیس‌سازی، ساخت اشیای چوبی و استخوانی و نقاشی روی اشیاء و بدن است. شیوه هنری آنها ساده و هندسی‌گرا و از طبیعت‌گرایی به دور است. جوامع بدوي براین باورند که می‌توانند روح اجداد خود را در ماسک و تندیس‌هایی که می‌سازند به دام اندازند و از نیروی آنها در جهت بهبود زندگی و دفع شر استفاده کنند. آنها اعتقاد دارند که تمام پدیده‌های طبیعت دارای روحند و می‌توان با انجام مراسم نمایشی و بازیگری با استفاده از ماسک و لباس‌های رنگارنگ روح آنها را به کالبد خود دعوت و از خاصیت افسونی آنها استفاده کرد. صورتک‌ها معمولاً شکلی وهم‌انگیز و ترسناک از انسان‌ها، حیوانات و یا ترکیبی از این دو با کارکردهای ویژه دارند. تندیس‌ها و صورتک‌ها از چوب، سنگ، فلز، پارچه، پوست یا ترکیبی از این مواد و در اندازه‌های مختلف ساخته می‌شد (تصویر ۱۵ و ۱۶).

در ساخت پیکره‌ها، بیشترین تأکید بر روی نگاه و حالت چهره است که بیانگر معنا و کارکرد آن می‌باشد. سایر اندام‌های بدن بسیار ساده و هندسی‌وار هستند. بعضی از تندیس‌ها رنگ آمیزی و با نقوش هندسی کنده شده، تزیین می‌شوند (تصویر ۱۷). این مردمان با وجود تاریخ طولانی همانند ملت‌های آسیا، اروپا و شمال آفریقا به مراحل تحول نرسیدند و شیوه زندگی آنها کم و بیش تا زمان حاضر، ادامه یافته، اما با ورود اروپاییان به سرزمین‌های آنها، نظام زندگی و شیوه هنری این جوامع در حال انفراط است.

تصویر ۱۷— ماسک نمایشی، جزیره بالی— اندونزی

تصویر ۱۵— ماسک رقص،

پارچه با ترئینات گیاهی. گینه‌نو،

شمال استرالیا

تصویر ۱۶— بالا: ماسک دیواری،

نقاشی روی چوب. پایین: ماسک

مراسmi، چوب با نقاشی همراه با

پوشال و دانه‌های گیاهی. گینه‌نو،

شمال استرالیا

● هنر آفریقایی

معمولًاً به هنر ساکنان آفریقا غیر از سواحل و مناطق شمالی آن قاره، هنر آفریقایی گفته می‌شود. بومیان آفریقا صاحب هنری منضبط و سنت‌گرا، با محتوایی آئینی و زیبایی‌های صوری و انتزاعی خاص هر قوم و قبیله بوده‌اند. شکل‌های هنری معتبرترین ملاک تعیین هویت هر قبیله به‌شمار می‌آید. مهمترین قالب هنری آن قاره پیکره‌سازی و کنده کاری ترینی بود. پیکره‌های چوبی همه جا در مراسم دینی یا آئین‌های قبیله‌ای به کار می‌رفت. سرپیکره‌ها غالباً بزرگ و بی‌تناسب ساخته می‌شد، زیرا در باور هنرمند، سر جایگاه نیروی زندگی و مهمترین بخش بدن بود. تندیسک‌ها تقریباً همیشه از یک تن درخت و با قرینه‌سازی دقیق تراشیده می‌شدند و کشیدگی بدن و کشیدگی بدن و کوتاهی دستان شاخه مانندشان به همین سبب بود. نقاشی روی پوست بدن و شیاراندازی بر چهره در میان بسیاری قبایل مرسوم بوده است. نگاره‌ها و آرایش‌های رنگی به کار رفته در روی بدن، غالباً در پیکره‌سازی نیز اجرا می‌شده است. حرکات موزون مهمترین و گویاترین وسیله بیان هنری بومیان آفریقاست. در جریان این حرکات از تندیس‌های گوناگون استفاده می‌شد. هنرها آفریقا در زندگی روزانه و مراحل مختلف زندگی تولد، بلوغ، ازدواج و مرگ نقش مهمی دارند (تصاویر ۱۸ و ۱۹).

تصویر ۱۹—マスク، چوب، کنگو آفریقا، موزه هنر بدوي نیویورک، سده بیستم
تصویر ۲۰—مانک، آئین بلوغ، جنوب غربی کنگو، آفریقا،
قرن بیستم، بلندی ۲۴ سانتی‌متر، گالری برکت، کالیفرنیا

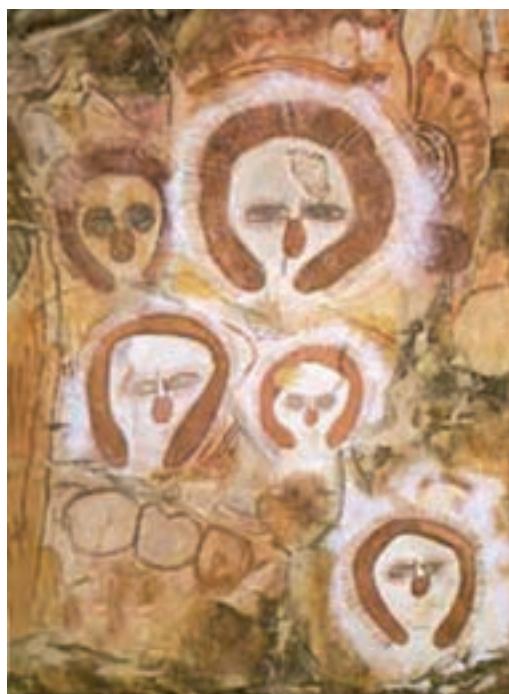
● اقیانوسیه (استرالیا)

هنر مردمان بومی استرالیا حکاکی روی سنگ، چوب و نقاشی روی بدن، موسیقی، رقص و آواز است. استفاده از ماسک در رقص و آوازهای گروهی این بومیان جنبه آئینی دارد و هدف از انجام آن ارتباط با ارواح نیاکانی و جلب حمایت از آنها است (تصویر ۲۰). موضوع نقاشی‌های روی صخره تصویر انسان و جانور در شکلی هندسی و دو بعدی است. در بعضی از نقاشی‌ها (تصویر ۲۱)

نه تنها شکل ظاهری بلکه اندام‌های داخلی مانند ستون فقرات، قلب و... نیز نقاشی می‌شوند (نقاشی اشعه‌ایکس) (تصویر ۲۲).

تصویر ۲۲—نقاشی روی چوب، صحنه شکار (نقاشی اشعه‌ایکس)، غرب استرالیا

تصویر ۲۱—نقاشی صخره‌ای (روح زندگی)

تصویر ۲۰—ماسک آیینی، الیاف گیاهی، گل و رنگ، اوائل قرن بیستم، گینه‌نو، شمال استرالیا، بلندی حدود ۹۰ سانتی‌متر، (Papua) مجموعه پابوا

هنراین جوامع نیز، مشابه هنر جوامع بدی، افریقا و اقیانوسیه است. تولیدات هنری آنها شامل ماسک‌ها (تصویر ۲۳) و تندیس‌های آیینی، سفال، منسوجات و اشیای خانگی است. در طول یک صد

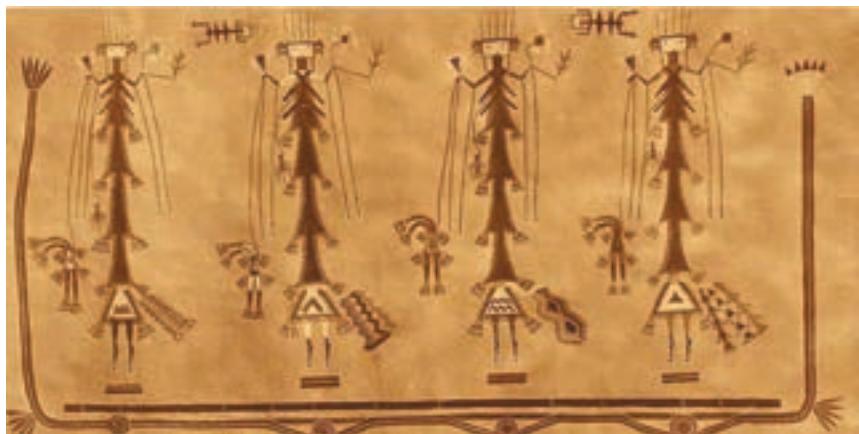
تصویر ۲۳—سمت راست، ماسک آیینی، سرخ پوستان شمال غربی امریکا، چوب و الیاف، ۲۰ میلادی. بلندی حدود ۲۵ سانتی‌متر، گالری هنرهای زیبای بومی، سیاتل، بلندی حدود ۲۵ سانتی‌متر. وسط، ماسک به شکل سر پرنده با منقار متحرک، سرخ پوستان سواحل غربی امریکا. سمت چپ، ریسیں یک قبیله

سال اخیر بسیاری از دست ساخته‌های آنها به موزه‌های مختلف جهان راه یافته و مورد ستایش قرار گرفته‌اند.

صنعتگران سرخپوست در عرصه تبدیل سنگ به انواع اشیای مفید در زندگی روزمره یا اشیای آئینی توana هستند. رسم دیگر سرخپوستان ساخت محیط‌های گیرا و تماسایی برای فعالیت‌های مذهبی است. نقاشی و کنده‌کاری‌های صخره‌ای نیز در نزد آنها رواج دارد که برخی از آنها بسیار زنده و طبیعت گرایانه هستند. در نزد سرخپوستان جنوب غربی آمریکا «نقاشی آئینی روی شن»^۱ با استفاده از گرد سنگ‌ها و خاکه‌های رنگی (نظیر خاک رُس، گچ، زغال...) برستری از ماسه و یا خاک مرسوم بوده که انجام آن نیاز به مهارت داشته و نقاش به دستور طبیب – جادوگر قبیله بهایجاد نقوش رمزی و سنتی با هدف شفا دادن بیماران در مراسمی همراه با دعا و افسون می‌پرداخته است (تصویر ۲۴). سرخپوستان ساکن دشت‌های بزرگ به دلیل زندگی چادرنشینی توجه‌شان بیشتر بر لباس و اندام خود و دیگر اشیای منقول مانند چپق، تبرزین و ظروف گوناگون معطوف بود (تصویر ۲۵).

تصویر ۲۵ – یک دختر سرخپوست آمریکای شمالی . اوایل قرن بیستم

تصویر ۲۴ – نقاشی روی شن، قبیله ناواجو^۲، جنوب غربی آمریکا، ۱۹۰۷ میلادی، کتابخانه کنگره آمریکا

اسکیموها در نواحی شمال آمریکا، اروپا و آسیا (پیرامون قطب شمال) سکونت دارند و از طریق ماهیگیری و شکار حیوانات امرار معاش می‌کنند. اسکیموها در ساخت پیکره‌های جانوری، صورتک و لوازم زندگی به ویژه از استخوان، عاج، چوب و شاخ حیوانات توana هستند. اسکیموها در طی سده‌های متولی، صدھا پیکره کوچک آدمی، جانوری و صورتک‌های متحرک را با استفاده از جنس عاج و استخوان و چوب ساخته و یا تصاویر ریز نقش جانور و انسان را با ظرافت تمام بر روی این مواد کنده کاری کرده و از طریق آنها افسانه‌های قومی خود را حفظ کرده‌اند (تصویر ۲۶). در بعضی از صورتک‌های اسکیموها اجزا و حالت چهره از واقع گرایی نیرومندی برخوردار است.

تصویر ۲۶ – نقاب رقص، اسکیموهای آلاسکا، حدود سال ۱۸۸۰ میلادی، چوب،

موزه مردم شناسی، برلین

۱– Sandpainting

۲– Navajo

- ۱- چه عواملی سبب پیدایش هنر شد؟ شرح دهید.
- ۲- آثار هنری دوره پارینه سنگی چه ویژگی هایی داشت؟ شرح دهید.
- ۳- نقاشی در غارها برای چه هدفی انجام می شد؟
- ۴- تفاوت نقاشی غارها و نقاشی روی سفال دوره نوسنگی را شرح دهید.
- ۵- استون هنج برای چه هدفی و در کجا ساخته شده است؟
- ۶- هنر اقوام ابتدایی را توضیح دهید.
- ۷- مهمترین قالب هنری اقوام بدوی آفریقاییان چه بود؟
- ۸- نقاشی های بدويان استرالیا دارای چه ویژگی خاصی است؟ شرح دهید.
- ۹- ویژگی هنر سرخپستان را شرح دهید.
- ۱۰- هدف از ترسیم نقاشی بر دیوار غارها در دوره پارینه سنگی چیست?
 - (الف) ترئین محل سکونت
 - (ب) هدف برای تمرین تیراندازی
 - (ج) بخشی از آیین جادو و باروری
 - (د) برای نمایش و بازیگری

فصل دوم

هنر میانرودان (بین النهرين)

هدف‌های رفتاری : پس از پایان این فصل از دانش آموز انتظار می‌رود که بتواند :

۱- نحوه شکل‌گیری حکومت‌های میانرودان را شرح دهد.

۲- شکل ساختمانی معابد سومری‌ها را شرح دهد.

۳- خصوصیات تندیس‌های تل اسمر را شرح دهد.

۴- هنر اکد را شرح دهد.

۵- خصوصیات هنر حجاری آشوری را توصیف کند.

۶- خصوصیات هنر بابلی را توصیف کند.

۷- تفاوت هنر بابلی و آشوری را توضیح دهد.

۱—تاریخ مردم میانورдан

در حدود هزاره ششم پیش از میلاد، دشت‌های حاصلخیز جنوب میانوردان (بین دو رودخانه دجله و فرات) توسط مردمی کشاورز که از مناطق شرقی (ایران) آمده بودند اشغال شد و روستاشینی در این ناحیه به سرعت رشد کرد. بعدها برخی از روستاهای مانند اریدو^۱، اور^۲ و ... به دلیل بهبود سیستم کanal‌های آبیاری، توسعه تجارت و افزایش جمعیت، وارد عصر شهرنشینی شدند و کم کم دولت شهرهای^۳ را تشکیل دادند. در حدود ۲۹۰۰ پیش از میلاد، اتحاد نسبی تعدادی از این دولت شهرها منجر به شکل‌گیری حکومت سومری شد، اندکی بعد مردمان دیگری که سامی‌تراد بودند بر سومری‌ها غلبه کردند و حکومت اگد^۴ را به وجود آوردند. سپس اقوام دیگری که آنها هم سامی‌تراد بودند بر میانوردان مسلط شدند و در جنوب کشور بابل و در شمال کشور آشور را تشکیل دادند.

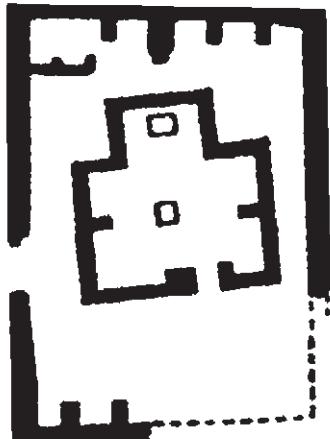
دولت شهرهای میانوردان در آغاز دارای وحدت تزادی و زبانی نبودند. جنگ‌های داخلی و خارجی و مشکلات طبیعی (سیل ناشی از طغیان رودها) از همان آغاز بر اندیشه آنها تأثیرگذار بود و باعث شد که آنها جهان را ناپایدار و بی ثبات تصور کنند. این تأثیر در مذهب، ادبیات، معماری و هنر آنها منعکس است، آنها دریافتند که فقط مذهب می‌تواند عامل وحدت میان آنها باشد. با وجود این مشکلات، آنها مردمی سخت‌کوش بودند و یکی از تمدن‌های بزرگ جهان باستان را به وجود آوردند و سهم مهمی در ابداع خط و کتابت، ادبیات، قوانین اجتماعی، ریاضی، پزشکی، ستاره‌شناسی، معماری، پیکره سازی، نقاشی و ... داشتند.

۲—هنر میانوردان

● دوره پیش از سومر یا پیش از سلسله‌ها

نخستین بنای کشف شده در میانوردان، معبدی در شهر اریدو^۵ است. این معبد، بر روی یک سکوی طبیعی برای خدای حکمت و آب شیرین ساخته شد و در دوره‌های بعد الگویی برای ساخت معابد بعدی شد. (تصویر ۱)

از همان آغاز شکل‌گیری تمدن میانوردان، تندیس‌ها، با هدف‌های آینی ساخته شدند. تا کنون تعداد قابل توجهی تندیس انسانی، جانوری و موجودات خیالی از مواد گوناگون (گل، گچ، سنگ، فلز و عاج) بدست آمده‌اند که از نظر ساخت، کیفیت‌های مختلفی دارند و مظهر زمینی ایزدان و الهه‌ها

تصویر ۱—نقشه معبد اریدو، حدود ۳۵۰۰ قبل از میلاد، جنوب عراق

۱—Eridu

۲—Ur

۳—ناحیه‌ای با مرکزیت شهری که دارای استقلال سیاسی و مذهبی است (حاکم و معبد مستقل).

۴—Akkad

۵—Eridu

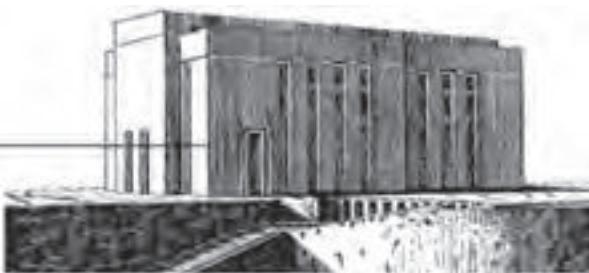
و حاکمان و نیایشگران در حالت‌های ایستاده و نشسته ساخته شده‌اند. نیایشگران معمولاً^۱ ایستاده و دست به سینه مجسم شده‌اند. در ساخت این تندیس‌ها کمتر به جزئیات توجه شده و بیشتر به بالا تنه و چشم‌ها تأکید شده است. یکی از هنرمندانه‌ترین آنها، سردیس زنانه‌ای از مرمر سفید است که احتمالاً به ایزد پانویی تعلق دارد و بسیار خوش ساخت است و به احتمال زیاد حفره چشم‌ها و ابروها با ماده‌ای رنگین ترصیع شده بوده‌اند. لب و چانه با ظرافت حجم پردازی شده و برجستگی نرم گونه‌ها که با نگاه خیره و بزرگ چشم‌ها همراه شده، حالتی از قدرت و حساسیت را به وجود آورده است (تصویر ۲).

● هنر سومر

از دوره سومر آثار قابل توجهی مانند آثار معماری، پیکره، مهر و گل نوشته باقی‌مانده است. معروف‌ترین معابد این دوره معبد خدای آسمان^۱ (تصویر ۳) در شهر اوروک^۲ و معبد خدای ماه^۳ (تصویر ۴) در شهر اور است. معبد اوروک بر روی یک سکوی مصنوعی بلند ساخته شده است و به دلیل داشتن اندواد سفید (گچ)، به معبد سفید نیز شهرت دارد. باستان‌شناسان در موقع کشف آن را زیگورات^۴ نامیدند. زیگورات به معنی کوه بلند و سرچشمه زندگی بود، به همین خاطر سومری‌ها معابد خود را به شکل کوه می‌ساختند و بر این تصور بودند که با ساختن زیگورات‌های بلند ارتباط انسان با خدا آسان می‌شود. اور برای خدای ماه ساخته شده و سالم‌ترین و بزرگ‌ترین زیگورات بجای مانده در میانرودان است. این معبد دارای سه طبقه بود که اتاق نیایش بر روی طبقه سوم ساخته شده بود و رسیدن به اتاق معبد از سه رشته پله مقدور بود.

تصویر ۲— سردیس ملکه اوروک از سنگ مرمر، اوروک، حدود ۳۳۰۰ تا ۳۰۰۰ سال پیش از میلاد، موزه عراق

تصویر ۴— معبد (زیگورات) اور و ماكت آن، حدود ۲۰۳۰ سال پیش از میلاد، جنوب عراق

تصویر ۳— معبد خدای آسمان ، شهر اوروک، حدود ۳۵۰۰— ۳۰۰۰ سال قبل از میلاد، جنوب عراق

۱— Anu

۲— Uruk

۳— Sin (خدای ماه)

۴— Ziggurat

از معبد ابو^۱ در تل آسمر تعدادی تندیس از جنس سنگ مرمر در اندازه‌های مختلف کشف شد. بزرگ‌ترین آنها تندیس ابو (ایزد رویش گیاه) است. به عقیده سومریان خدایان در قالب تندیس خود حضور دارند و نیايشگران نیز می‌توانستند برای خود جانشینی داشته باشند که به جای آنها نیايش کند. صورت و بدن تندیس‌ها بسیار ساده ساخته شده تا از اهمیت چشم‌ها به عنوان دریجه روح که در ساخت آنها بسیار تأکید شده، کاسته نشود. تندیس سازان سومری آثار خود را به شکل محروم و استوانه با بازوها و ساق‌های استوانه‌ای می‌ساختند (تصویر ۵). آثار به دست آمده از قبور سلاطین اور، ما را با ذوق و ظرافت هنر سومری پیشتر آشنا می‌کند، در این قبور آثار مختلفی به دست آمد که دیدنی‌ترین آنها چنگ منقوش است، بر روی دسته چنگ تصاویر طنز گونه‌ای از رفتار حیوانات نقش شده است (تصویر ۶). مُهر سازان نیز هنرمندان ماهری بودند و انواع نقش‌ها را بر روی مُهرها حکاکی می‌کردند (تصویر ۷).

تصویر ۵— تندیس از جنس سنگ مرمر، ابو و همسرش، تل آسمر، حدود ۲۹۰۰ تا ۲۵۵۰ پیش از میلاد، موزه بغداد بلندترین تندیس ۷۵ سانتی‌متر

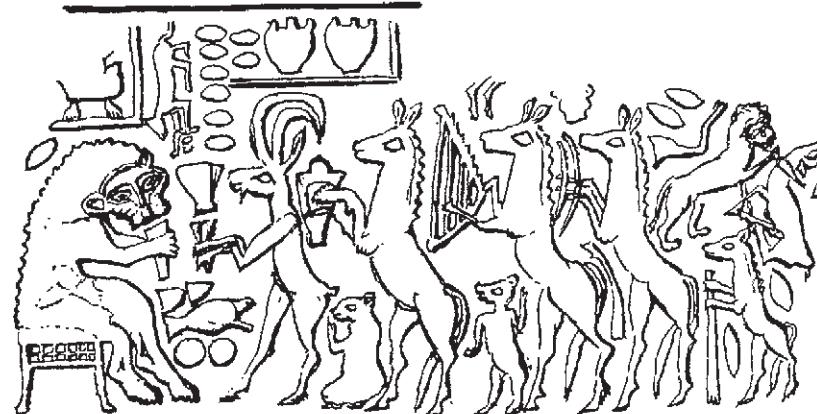
(ب)

(الف)

تصویر ۶— الف— چنگ اور، مقابر سلاطین اور، حدود ۲۶۰۰ پیش از میلاد، موزه دانشگاه فیلاندفیا

تصویر ۶— ب— بخشی از تصویر چنگ اور، سرگار از کاسه چنگ اور طلا و سنگ لا جورد با چشمان مرضع، بلندی ۴۵ سانتی‌متر

تصویر ۷— آثر مُهر استوانه‌ای، پذیرایی از شیر، سومر، حدود ۲۶۵۰—۲۵۵۰ پیش از میلاد

● هنر اکد

در حدود ۲۴۰۰ قبل از میلاد اقوام سامی نژاد شمال میانورдан به جنوب آمدند و به رهبری سارگون^۱، حکومت اکد را تأسیس کردند. سارگون و جانشینانش خود را پادشاه می‌خوانند و ادعای فرمانروایی بر سراسر میانوردان را داشتند، در زمان اکدی‌ها، هنر سومری وظیفه تجلیل از پادشاه را نیز به عهده گرفت، جالب‌ترین اثر دوره اکدی یک سردیس مفرغی است که چهره پادشاهی قدرمند را مجسم می‌کند که نگاهی اطمینان بخش و با ابهت دارد (تصویر ۸). از نارام سین^۲ نوه سارگون نیز یک لوح سنگی باقی‌مانده که در آن پیروزی نارام سین و سپاهش نقش شده است (تصویر ۹). در لوح نارام سین بزرگی اندازه شاه تأکید بر قدرمندی و پیروزی او دارد.

تصویر ۹—لوح پیروزی نارام سین، سنگ، حدود ۲۳۰۰—۲۲۰۰ قبل از میلاد، موزه لوور پاریس

تصویر ۸—سر حاکم اکدی (احتمالاً سارگون)، مفرغ، نینوا، حدود ۲۳۰۰ تا ۲۲۰۰ پیش از میلاد، موزه عراق

● هنر دوره سومر نو

در زمان سلطنت بیگانگان بر بین النهرين یکی از دولت شهرهای سومری به نام لاگاش و به رهبری گودآ^۳ استقلال خود را حفظ کرد. گودآ حاکمی مردم دوست بود و در زمان او هنر و معماری سومری تجدید حیات یافت. از گودآ تعدادی تندیس سنگی نشسته و ایستاده باقی‌مانده است که برخی از آنها با ظرافت تمام ساخته شده و در آنها به کشش‌های عضلانی بدن توجه شده است. یکی

۱_Sargon

۲_Naram – sin

۳_Gudea

تصویر ۱۰—سر گودآ، از سنگ دیوریت، از شهر لاگاش، حدود ۲۱۵۰ پیش از میلاد، موزه بغداد

از زیباترین آنها سردیسی است که هنرمند تلاش کرده، حالت روحانی وی را نشان دهد (تصویر ۱۰). تندیس‌های گودآ، مظهر نیایشگری است که با خلوص در مقابل معبد خود قرار گرفته است. تداوم هنر بین النهرين از سردیس ملکه اوروک تا سردیس حاکم اکدی و سردیس گودآ ادامه دارد.

تصویر ۱۱—شیر زخمی در صحنه شکار، حجاری روی سنگ، کاخ آشور بانیپال، نینوا، حدود ۶۵۰ پیش از میلاد، موزه بریتانیا

هنر آشوری پس از مدت‌ها اقتباس و تجربه از هنر بابلی و اقوام دیگر^۱ آسیای صغیر (ترکیه امروزی) که در نقش بر جسته‌سازی توانا بودند، سبکی را بنیان گذاشت که منشأً موقفیت‌های حجاران گردید^۲ و در زمان آشور نصیر پال دوم تبدیل به هماهنگی بین معماری و هنر تصویری شد. هنر آشوری در زمان آشور نصیر پال و آشور بانیپال در معماری کاخ‌ها و نقش بر جسته‌های دیواری تجلی یافت. نقش بر جسته‌ها اغلب به صحنه‌های جنگ، شکار، محاصره شهرها و قلعه‌ها و مراسم مذهبی اختصاص داشت و شاه همچون قهرمان در همه جا حضور داشت. هنرمندان

آشوری در نمایش حیوانات به خصوص صحنه‌های شکار بسیار توانا بودند و حالت‌های گریز و ستیز و مرگ حیوانات را طبیعی و دقیق مجسم می‌کردند (تصویر ۱۱). ولی تندیس‌های انسانی در نقش بر جسته‌ها و نقاشی‌های دیواری خشک و رسمی هستند و غالباً سر و پا از دید جانی و بدن از دید

۱—میتانی‌ها از اقوام شمال بین النهرين (آسیای صغیر) و در فاصله سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۵۰۰ قبل از میلاد از قدرت برخوردار بودند، آنها در معماری و حجاری توانا بودند و با آشوری‌ها ارتباط داشتند.

۲—دوره آشوری به سه دوره کهن، میانه و جدید تقسیم می‌گردد ولی از دوره‌های کهن و میانه اثری به جای نمانده و آثاری که ذکر شده است همگی از دوره جدید است.

تصویر ۱۳—یکی از هدیه آورندگان، حجاری روی سنگ
تصویر ۱۴—انسان—گاو (گاو مرد بالدار) سنگ مرمر،
مرمر، کاخ سارگون دوم، شهر آشور (خورس آباد کنونی)،
حدود ۷۲۱ پیش از میلاد، موزه لوور، پاریس
نقاشی دیواری، کاخی در سوریه، حدود ۸۵۰ تا ۸۰۰ پیش از میلاد موزه حلب، سوریه
دروازه کاخ سارگون دوم آشوری در نینوا، ۷۰۵ پیش از میلاد

روبرو نشان داده شده است^۱ (تصاویر ۱۲ و ۱۳). در میان مجسمه‌های آشوری، شیران و گاوان بالدار با سر انسان، از همه جالب‌تر هستند. این تندیس‌ها اغلب در دو سوی ورودی کاخ‌ها قرار می‌گرفتند. وظیفه این موجودات حمایت از کاخ‌های سلطنتی و دفع نیروهای شر بود. حجاران انسان—گاوها را با پنج پا بازنمایی کرده‌اند که قصدشان القای حرکت از دید جانبی بوده است (تصویر ۱۴).

● هنر بابلی

بابلی‌ها بر جنوب میانزودان مسلط بودند و پایتخت آنها شهر بابل بود. بابلی‌ها دو بار به اوج قدرت رسیدند^۲. نخستین جلوه هنر آنها قبل از دوره آشوری به نام دوره بابل قدیم و در زمان حمورابی است که قانون نامه وی که بر روی سنگی مخروطی شکل (لوح سنگی) نقش شده، بسیار مشهور است (تصویر ۱۵ الف و ب). بر روی این لوح، حمورابی در حال دریافت قوانین از خدای خورشید (شمس) است. دومین اوج هنر آنها در دوره بابل جدید و در حدود ۶۰۰ پیش از میلاد است. در این دوره معبد ایشتار و دروازه مشهور آن و برج افسانه‌ای شهر بابل توسط نبوه کد نصر^۳ (بُخت النصر) ساخته شد. بابلی‌ها وارث هنر و تمدن سومری‌ها و اکدی‌ها بودند. بابلی‌ها نیز مانند همه ملل قدیم میان هنر و صنعت تفاوتی قائل نبودند. اما هنرمندان از احترام زیادی برخوردار بودند و دولت‌های

۱—اصل تقابل

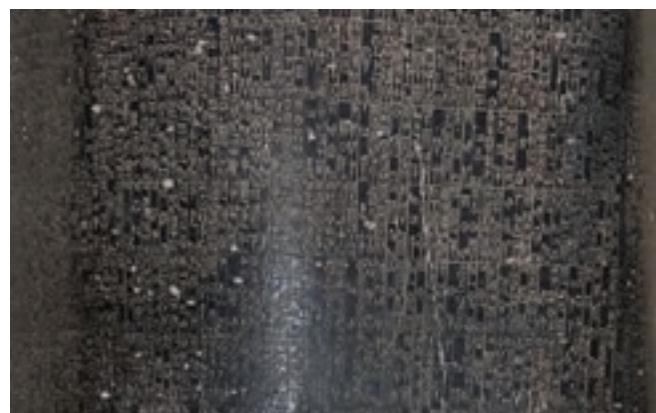
۲—بابل در دو دوره به حکومت رسید. بابل قدیم قبل از دوره آشوری شکل گرفت. همچنین پس از آشوریان دوباره بابل جدید حکومت را به دست گرفت.

همسايه همواره خواستار حجاران، نجاران، بنایان و آهنگران بابلی بودند و از آنها در کارهای ساختمانی استفاده می‌کردند. برخلاف آشوریان، هنر بابلی همچون هنر سومری – آکدی در خدمت مذهب و حکومت بود و هنمندان به ساخت و تزین معابد، مجسم خدایان و بازنمایی حکام و کارگزاران حکومت می‌پرداختند. بابلی‌ها در ساخت آجرهای لعاب‌دار سیار توانا بودند و نمونه کار پرجسته آنها آجرهای لعاب‌دار منقوش دروازه ایشتار است که از جمله شاهکارهای هنری جهان باستان محسوب می‌شود (تصویر ۱۶ و ۱۷).

تصویر ۱۵-ب-بخشی از خط نوشته لوح سنگی حمورابی

تصویر ۱۵-الف-قانون نامه حمورابی،
لوح سنگی، ارتفاع ۲۱۵ سانتی‌متر، حدود
۲۷۵ پیش از میلاد، موزه لوور، پاریس

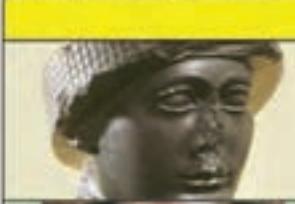

تصویر ۱۷-آجر لعاب‌دار، کاخ نبوه کدنصر، بابل، حدود ۵۷۵ پیش از میلاد. موزه باستان‌شناسی استانبول

تصویر ۱۶-بازسازی دروازه ایشتار، بابل، حدود ۵۷۵ پیش از میلاد، موزه دولتی برلین

جدول گاهنگاری دوره‌ها و سلسله‌های میانرودان (بین النهرين)

دوره یا سلسله	شمال	جنوب	زمان (پیش از میلاد)	آثار
بابل جدید		x	۷۰۰ - ۵۳۹	
آشور جدید	x		۹۱۲ - ۶۱۲	
آشور میانی	x		۱۲۰۰ - ۹۱۲	
آشور قدیم	x		۴۰۰ - ۱۲۰	
ایسین ۲ و سلسله‌های دیگر	x		۱۲۰۰ - ۷۰۰	
کاسی	x		۱۶۰۰ - ۱۲۰۰	
بابل قدیم	x		۱۸۰۰ - ۱۶۰۰	
ایسین - لارسا	x		۴۰۰ - ۱۸۰۰	
سومرنو (اور سوم)	x		۲۱۱۱ - ۲۰۰۴	
اکد	x	x	۲۲۲۴ - ۲۲۰۰	
سومر (سلسله‌های قدیم)	x		۲۹۰۰ - ۲۴۰۰	
پیش از سومر؛ عبید، اوزوک، جمدات نصر	x		۲۵۰۰ - ۲۷۰۰	

- ۱- چه عواملی باعث شکل‌گیری شهرها در میانزودان شد؟
- ۲- مردم میانزودان با چه مشکلاتی رویرو بودند؟
- ۳- چرا مردم میانزودان جهان را بی ثبات تصور می‌کردند؟
- ۴- زیگورات به معنی و سرچشمہ زندگی بود.
- ۵- معابد سومری به چه شکل ساخته شده‌اند؟
- ۶- تندیس‌های تل اسمر دارای چه ویژگی‌هایی است؟
- ۷- هنر اکدی دارای چه ویژگی خاصی است؟
- ۸- صورت گودآ و سارگون دارای چه خصوصیاتی هستند؟
- ۹- نقوش حیوانی و انسانی در حجاری‌های آشوری چه تفاوت‌هایی با هم دارند؟
- ۱۰- از دوره بابل قدیم چه اثر مشهوری باقی‌مانده است؟
- ۱۱- جدول زیر را کامل کنید.

نمونه معماری	نمونه آثار هنری مهم	دوره
.....	۱- ۲- آجر لعاب دار
کاخ	۱- نقش بر جسته ۲-	آشوری

فصل سوم

هنر مصر

هدف‌های رفتاری : پس از پایان این فصل از دانش‌آموز انتظار می‌رود که

بتواند :

- ۱- عوامل زیست محیطی مؤثر بر هنر مصر را نام ببرد.
- ۲- خصوصیات هنر مصر را شرح دهد.
- ۳- لوح نارمر را شرح دهد.
- ۴- روش ساخت مقبره‌ها در دوره سلسله‌های اولیه شرح دهد.
- ۵- اهرام سه گانه را توضیح دهد.
- ۶- اصول پیکره سازی مصری را بیان کند.
- ۷- هدف از ساخت تندیس برای مردگان را بیان کند.
- ۸- موضوع کتاب مردگان را بیان کند.

۱- طبیعت و تاریخ

یک مورخ یونانی^۱ مصر را هدیه‌ای از رود نیل نامیده، زیرا سرزمین مصر تقریباً بدون باران است. سطح آب رود نیل که همچون شریان حیاتی مصر است، در فصول مختلف سال به طور منظم بالا و پائین می‌رود و این تغییرات تأثیر زیادی در فرهنگ، مذهب و هنر مصری‌ها داشته است. یکی از دلایل ثبات تمدن و هنر مصر در طی ادوار مختلف همین تغییرات فصلی سطح آب است. تاریخ مصر باستان از زمانی آغاز می‌شود که آنها خط را حدود ۳۱۰۰ پیش از میلاد ابداع کردند. مورخان تاریخ مصر را به سلسله‌های اولیه، قدیم، میانه و جدید تقسیم می‌کنند.

۲- میراث هنر مصر

مصریان باستان میراث هنری ارزش‌های از خود به یادگار گذاشتند که با هنرهای دیگر تمدن‌های جهان تفاوت دارد، آنها همیشه جلوه‌های خوب زندگی را در آثارشان منعکس می‌کردند و برای زنده‌نمای پیکره‌ها از رنگ استفاده می‌کردند. نقاشی‌ها و نقوش برجسته آنها دو بعدی و توصیفی است. طبق سنت آنها، پیکره باید از بهترین زاویه نمایش داده شود. از این رو در نقاشی‌های افراد مهم، سر با نمای نیم رخ، اما چشم‌ها و شانه‌ها از رویرو، سینه‌ها از نیم رخ، کمر و کفل در نمای سه‌رخ، و پاهای از نیم رخ و در حالتی آرام و با وقار نشان داده شده‌اند، ولی افراد فروdest پرتحرّک و زنده هستند. هنر مصری هنر محافظه کار، ایستا و با دوامی است که در طول تاریخ خود یکسان مانده است. هنر مصری به خاطر استفاده آکاها نه از هندسه در معماری، شیوه تندیس سازی، خوشنویسی (خط هیروگلیف، تصویر^۱)، ساخت تالارهای ستون‌دار بر تمدن‌های یونان و روم و دیگر تمدن‌های خاورمیانه تأثیر گذار بوده است.

تصویر۱- خط تصویری هیروگلیف، مقبره رامسس اول، ۱۴۹۰ پیش از میلاد، مصر

۳- تاریخ هنر سلسله‌های مصر

● سلسله‌های اولیه

با شروع سلسله‌های اولیه، هنر حجاری، تندیس‌سازی و نقاشی شکوفا شده و در ساخت مصنوعات هنری، قواعدی پایه گذاری شد، بطور مثال در حجاری و تندیس‌سازی همیشه پای چپ جلوتر است. مهمترین اثر هنری این دوره که برای شناخت خصوصیات هنر مصر مناسب است یک لوح سنگی است که به شاه نارمر^۱ نسبت داده می‌شود. نقش کنده کاری شده در دو سوی این لوح به یک رویداد سیاسی اشاره دارد و گویای اتحاد مصر علیا و سفلی توسط نارمر است (تصویر ۲). در این دوره ساخت مقبره اهمیت یافت. مقبره‌ها را به صورت حفره‌های مستطیل شکل می‌ساختند و متوفی را داخل آن قرار داده و روی آن را با سقف چوبی پوشانده و درون آن هدایا و لوازم زندگی برای جهان بعد از مرگ قرار داده و سطوح داخلی آن را با نقاشی و حجاری تزیین می‌کردند.

تصویر ۲- لوح سنگی (پشت و رو) منسوب به نارمر، حدود ۳۱۰۰ پیش از میلاد، بلندی ۶۲ سانتی متر، موزه مصر، قاهره

● سلسله‌های قدیم

هنر سلسله‌های قدیم با پادشاهی زوسر آغاز می‌شود و جانشینان او بزرگ‌ترین مقبره‌ها را که به اهرام سه گانه^۲ شهرت دارند، در منطقه جیزه ساختند (تصویر ۳). تندیس مشهور ابوالهول^۳ (پدرترس)، نگهبان هرم‌ها با سر انسان و بدن شیر، در نزدیکی آن قرار دارد (تصویر ۴). بدنه این هرم‌ها با سنگ‌های صاف ساخته شده و اتاق تدفین در داخل آن قرار دارد.

۱- Narmer

۲- اهرام سه گانه شامل خنوبیس (خونو)، حفرون (حفرع) و میکرینوس (منکورع) می‌باشد.

۳- ابوالهول موجود ترکیبی به عنوان نگهبان و بزرگ‌ترین پیکره محسوب می‌شود.

تصویر ۵— تندیس چوبی، حدود ۱۹۵۰ پیش از میلاد، سلسله‌های قدیم

تصویر ۴— تندیس انسان — شیر (ابوالهول) و نمای هرم خوپس در پشت، جیزه، مصر، حدود ۲۵۳۰ پیش از میلاد

تصویر ۳— اهرام ثالثه، جیزه، بین ۲۵۷۰ تا ۲۵۰۰ پیش از میلاد

هنر این دوره حالتی حماسی و شاعرانه دارد و در کلیه زمینه‌ها به اوج می‌رسد. آثار هنری بر اساس یک طرح از پیش تعیین شده ساخته شده و قواعد هندسی به دقت در آن رعایت می‌شد.

تندیس‌های این دوره در نگاه اول خشک و بی‌روح جلوه می‌کنند اما باید توجه داشت که در نظر مصریان زیبایی امری باطنی است. آنها برخلاف یونانی‌ها به زیبایی ظاهری توجه نداشتند و هدف آنها ایجاد نظم، استقامت و روح ابدی در مواد جامد و بی‌روح بود. در مصر، هنر تندیس‌سازی مانند دیگر هنرها جنبه مذهبی داشت. مصریان به زندگی ابدی در جهان بعد از مرگ باور داشتند و معتقد بودند که روح در موقع مرگ، بدن را ترک و در جهان دیگر مجددًا در جسم متوفی حلول می‌کند و

چون جسم انسان فانی است، مصریان برای متوفی پیکره‌ای بدلي از جسمی سخت (معمولًا سنگ خارا) می‌ساختند تا روح که در نزد مصریان «کا» نام داشت در جسم بدلي حلول کند و در جهان دیگر به حیات خود ادامه دهد. هنرمندان مصری در ساخت تندیس‌ها شبیه‌سازی نمی‌کردند اما برای شناخت صاحب تندیس نام وی را می‌نوشتند. شکل کلی تندیس‌ها اکثرًا مکعبی و استوانه‌ای است. تندیس‌های ایستاده در حالت خبردار و پای چپ مردان همیشه در جلو پای راست قرار دارد (تصویر ۵) اما پاهای زنان به هم چسبیده و یا کمی از هم فاصله دارند و معمولًا بالاتنه دقیق‌تر ساخته می‌شد.

در این زمان، تندیس‌سازی به اوج خود می‌رسد. پیکره کاتب نشسته از آثار برجسته این زمان است، که سیمایی بسیار زنده و جاندار دارد و آماده شنیدن مطالب برای نوشتن است (تصویر ۶).

تصویر ۶— کاتب نشسته، سنگ آهک، بلندی ۵۳ سانتیمتر، دوره پادشاهی قدیم، حدود ۲۵۰۰ پیش از میلاد، موزه لوور، پاریس

نقش برجسته‌ها و نقاشی‌های مصری به صورت ترکیب نیم رخ و تمام رخ اجرا می‌شوند (تصویر ۷). هنرمندان مصری مانند میانرودانی‌ها در جانورنگاری از طبیعت گرایی پیروی می‌کردند که نمونه برجسته آن غاز‌های مدد^۱ است (تصویر ۸).

تصویر ۸—غازهای مدم ، سلسله چهارم، حدود ۲۵۵ پیش از میلاد. نقاشی دیواری داخل مقبره، بلندی تقریباً ۴۵ سانتی‌متر، موزه مصر، قاهره

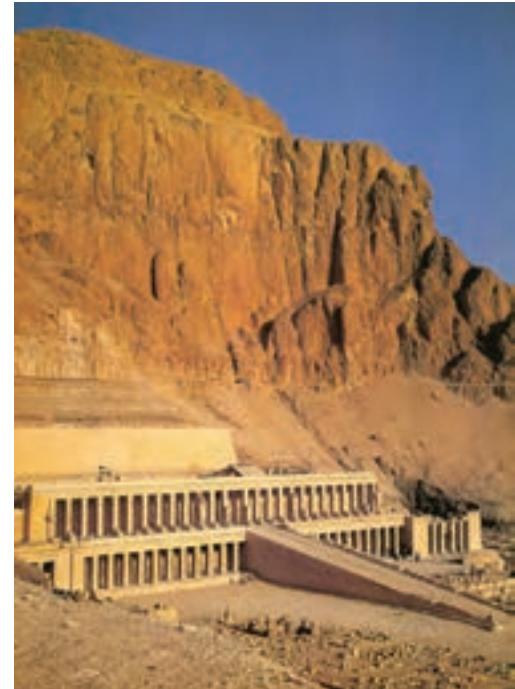

تصویر ۷—بزرگ زاده مصری، حدود ۲۷۵ پیش از میلاد، نقش بر جسته روی چوب، بلندی ۱۱۴ سانتی‌متر، موزه مصر، قاهره

● سلسله‌های میانی و جدید

در دوره سلسله‌های میانه آثاری چون گذشته به وجود نیامدند اما با شروع سلسله‌های جدید شکوه تازه‌ای در هنر به وجود می‌آید و باید این عصر را دوره طلایی معبدسازی تلقی کرد کی از یادمان‌های بر جسته این دوره معبد «حت شپ سوت»^۱ در دیرالبحری است (تصویر ۹).

دو تن از حاکمان این دوره، اخناتون^۲ و توت عنخ آمون^۳ بسیار مشهور هستند. اخناتون تلاش می‌کرد از محدودیت‌های سنتی بکاهد و در بی این تلاش، هنرمندان نیز از آزادی محدودی برخوردار شدند و آثاری را خلق کردند که در آنها واقع گرایی و طبیعت‌گرایی به چشم می‌خورد که نمونه آن سر اخناتون است (تصویر ۱). اما شهرت توت عنخ آمون بهدلیل مقبره اوست که دست نخورده کشف شد. در ماسک طلایی روی صورت او آزادی حرکت و حالت به چشم می‌خورد (تصویر ۱۱). از دیگر آثار سلسله‌های جدید، نقاشی‌های دیواری درون مقبره‌های است. نقاشی‌های دیواری، نقوش و نوشته‌های روی کاغذ پاپیروس^۴ و بدنه تابوت، مراحل زندگی بعد از مرگ را

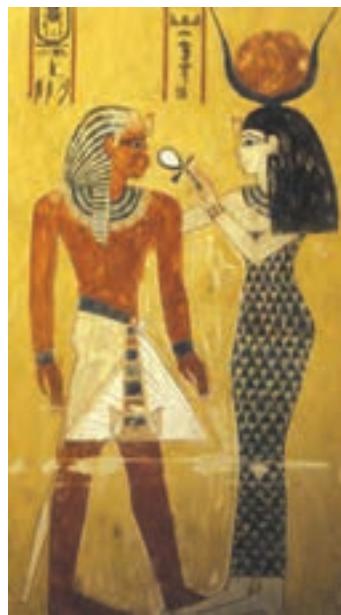
تصویر ۹—معبد حت شپ سوت در دیرالبحری، حدود ۱۴۸۰ پیش از میلاد

۱—Hatshepsut

۲—Akhenaten

۳—Tutankhamun

۴—پاپیروس (Papyrus) نوعی گیاه و از انواع گیاهانی به شمار می‌رود که مصری‌ها از آن کاغذ می‌ساختند.

تصویر ۱۲—بخشی از کتاب مردگان، نقاشی دیواری داخل مقبره، ۱۳۹۰ پیش از میلاد، سلسله‌های جدید

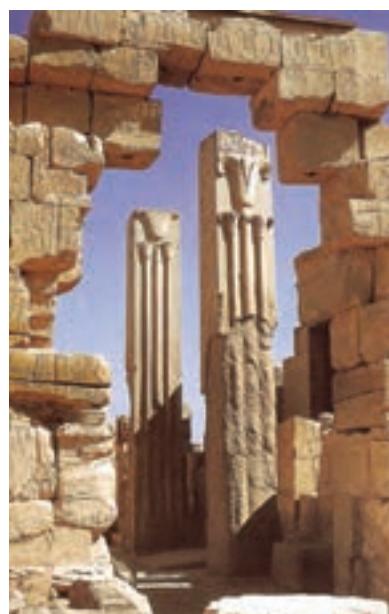

تصویر ۱۱—ماسک زرین تابوت توت عنخ آمون، ارتفاع ۲۶ سانتی متر، ۱۳۲۵ ب.م، موزه قاهره، مصر

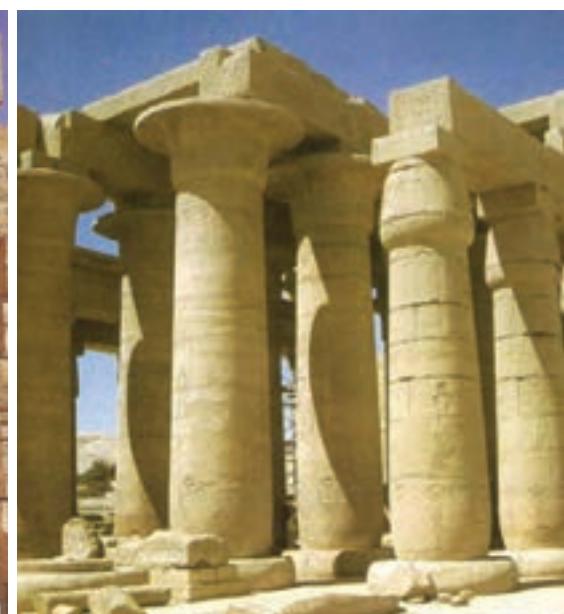

تصویر ۱۰—سر اخاتون، سلسله‌های جدید، ارتفاع ۲۶ سانتی متر، ۱۳۴۰ ب.م، برلین

نشان می‌دهند که مجموعه آن به نام کتاب مردگان شهرت یافته است (تصویر ۱۲). آخرین فرم از روایان قدرتمند مصر، رامسس دوم و سوم هستند که باز دیگر مصر را به اوج قدرت رساندند. یادگار بر جسته معماری عهد آنها کاخ‌ها و معبد آمون در الاقصر است که دارای سر در، تالارهای ستوندار و حیاط است (تصویر ۱۳ و ۱۴).

تصویر ۱۴—تریونات معماری، معبد آمون، کارناک، حدود ۱۴۵۰ پیش از میلاد

تصویر ۱۳—ستون‌های معبد رامسس دوم، حدود ۱۲۶۰ ب.م

مصری‌ها در زیورسازی و هنرها تزئینی هم توانا بودند و موضوع اغلب آثار تزئینی آنها برگرفته از گیاهان کنار رود نیل بهویژه نیلوفر و پاپیروس بود (تصویر ۱۵).

تصویر ۱۵— گوشواره طلا و سنگ‌های قیمتی، مقبره توت عنخ آمون

جدول تاریخ سلسله‌های مصر

دوره پیش از سلسله‌ها	سلسله‌های عتیق، سلسله ۱ و ۲	سلسله‌های قدیم، سلسله ۳ تا ۸	دوره فترت اول، سلسله ۹ تا ۱۰	سلسله‌های میانه، سلسله ۱۱ تا ۱۲	دوره فترت دوم، سلسله ۱۳ تا ۱۷	سلسله‌های جدید، سلسله ۱۸ تا ۲۰	دور فترت سوم، سلسله ۲۱ تا ۲۴
۳۱۰۰–۵۵۰۰ پ.م	۲۷۰۷–۳۱۰۰ پ.م	۲۱۷۰–۲۷۰۷ پ.م	۲۰۲۰–۲۱۷۰ پ.م	۱۷۹۳–۲۱۱۹ پ.م	۱۵۵۰–۱۷۹۳ پ.م	۱۰۶۹–۲۱۰۰ پ.م	۷۱۴–۱۰۶۹ پ.م

ارزشیابی

- ۱— تغییرات فصلی رود نیل چه تأثیری بر هنر مصر داشت؟
- ۲— مصری‌ها در چه مواردی بر تمدن‌های دیگر تأثیرگذار بودند؟
- ۳— لوح نارمر بیانگر چه موضوعی است؟
- ۴— خصوصیات تندیس‌های مصر چه بود؟
- ۵— مصری‌ها برای چه منظوری برای افراد متوفی تندیس می‌ساختند؟
- ۶— تندیس کاتب نشسته دارای چه خصوصیاتی است؟
- ۷— اخناتون چه تأثیری بر هنر مصر داشت؟
- ۸— موضوع نقاشی‌های کتاب مردگان چیست؟
- ۹— معبد حت شپ سوت در کدام سلسله ساخته شده است؟
 - (الف) پیش از تاریخ
 - (ب) دوره اولیه
 - (ج) دوره قدیم
 - (د) دوره میانی و جدید
- ۱۰— یادگار بر جسته دوره رامسس دوم و سوم چه بود؟

هنر اژه و یونان

هدف‌های رفتاری: پس از پایان این فصل از دانش آموز انتظار می‌رود که بتواند:

- ۱- نقش هنر اژه‌ای را در هنر یونان بیان کند.
- ۲- ویژگی‌های هنر اژه‌ای را توضیح دهد.
- ۳- علت رشد هنر یونان را شرح دهد.

- ۴- ویژگی شیوه هندسی را شرح دهد.
- ۵- ویژگی های هنر شیوه باستانی را توضیح دهد.
- ۶- خصوصیات هنر پیکره سازی کلاسیک را شرح دهد.
- ۷- ویژگی هنر دوره هلنی را شرح دهد.

۱- هنر ازهای

تمدن ازهای به دست مردمانی به نام مینوسی‌ها^۱ و میسنه‌ها^۲ شکل گرفت. مردم ازه بعد از گذر از دوره نوسنگی، وارد عصر شهرنشینی شدند و به سرعت به مدارج شهرنشینی پیش فته ای رسیدند. مینوسی‌ها به دلیل تزدیکی و روابط تجاری با میانرودان و مصر، در جذب و انتقال تجارب این دو تمدن به سرزمین خود و انتقال آن به یونان نقش مهمی داشتند. در حدود ۱۴۰۰ پیش از میلاد زندگی شهرنشینی در جزیره کرت به اوج خود رسید.

اندکی بعد میسنه‌ها، ساکنان جنوب یونان، ابتکار عمل را به دست گرفتند و جانشین مینوسی‌ها شدند. این اقوام هم زمان با شکل گیری تمدن یونان به خاموشی گراییدند. ازهای‌ها در شکل گیری تمدن یونان نقش مهمی را ایفا کردند. امروزه بخشی از میراث هنری آنها چون آثار معماری، قبور سنگی، تندیس‌سازی، نقاشی دیواری و سفال‌های منقوش آشکار شده‌اند (تصویر ۱). تندیس‌های انسانی ساده و از شکلی هندسی و زاویه‌دار برخوردارند و نقاشی دیواری آنها نیز تنوعی از شکل‌های ساده هندسی تا طبیعت‌گرایی را نشان می‌دهند، در برخی از آثار هنری آنها شادی، شوخ طبعی و حرکات مووزون دیده می‌شود (تصویر ۲). هنر ازهای با وجود تأثیرات شرقی از شخصیتی مستقل و نوظهور برخوردار است.

تصویر ۱- سفال با نقش جانور دریایی، دوره میسنه، حدود ۱۴۰۰ پیش از میلاد، موزه پرگامون

تصویر ۲- هنر مینوسی، نقاشی دیواری، صحنه گاو بازی، حدود ۱۵۰۰ پیش از میلاد، ارتفاع ۶۰ سانتی‌متر، موزه هراكلیون، کرت

۱- minoan/minoans. مینوسی‌ها ساکنان جزیره کرت (Cret) و جزایر سیکلاد (Cyclades) در دریای اژه بودند. این دریا بین یونان و ترکیه (آسیای صغیر) قرار دارد.
۲- Myceneanean. ساکنان جنوب یونان

۲—هنر یونان

● سرزمین و مردم یونان

یونان نام سرزمین و کشوری به شکل شبیه جزیره‌ای نامنظم و با جزایر بزرگ و کوچک در جنوب شرقی اروپا است. نخستین مردم شناخته شده‌ای که وارد خاک یونان شدند، میسنسی‌ها بودند. اندکی بعد مردم دیگری که به زبان یونانی سخن می‌گفتند و از شمال یونان وارد این سرزمین شدند، با میسنسی‌ها در آمیختند و کم کم بر جزایر و سواحل دریای اژه و آسیای صغیر سلط و به تدریج تمدن یونان را بنا کردند. در میان اقوام یونانی، دوریسی^۱‌ها و ایونی^۲‌ها مشهور هستند. دوریسی‌ها در خاک اصلی یونان و ایونی‌ها در جزایر و سواحل آسیای صغیر ساکن شدند و با تمدن‌های خاورمیانه ارتباط داشتند.

یونان در زمانی کوتاه به یکی از تمدن‌های بزرگ جهان تبدیل شد. آب و هوای مساعد، فراوانی منابع طبیعی، راه‌های امن دریایی، تزدیکی به تمدن‌های مصر و میانرودان، روح آزادی خواهی، نداشتن حاکمان مستبد و داشتن روحیه بازرگانی از عوامل مؤثر در رشد سریع تمدن یونان در مقایسه با دیگر تمدن‌های کهن بود.

● شیوه یا دوره‌های هنر یونان

هنر یونان از آغاز تا انجام به چهار شیوه^۳ یا دوره، هندسی، باستانی، کلاسیک و هلنی تقسیم می‌شود و اوج آن در شیوه کلاسیک متجلی می‌شود.

● دوره شیوه هندسی : شیوه هندسی که به آن مرحله شکل‌گیری تمدن یونان نیز می‌گویند، از ۱۱۰۰ تا ۸۰۰ سال پیش از میلاد به طول انجامید. یونانی‌ها از حدود ۸۰۰ پیش از میلاد با سرعتی شگرف در تاریخ ظاهر و در ۷۷۶ پیش از میلاد، نخستین بازی‌های المپیک^۴ را برگزار کردند و این زمان، آغاز تاریخ مستند یونان است.

هنر این دوره، شامل سفالینه‌هایی با نقوش هندسی، جانوری و انسانی است. تصاویر انسانی و جانوری ساده و به شکل هندسی روی سفال‌ها نقاشی می‌شد (تصویر ۳).

تصویر ۳—شیوه هندسی، مراسم سوگواری، نقاشی روی ظرف سفالی، سده هشتم پیش از میلاد، موزه متروپولیتن

۱—Doric

۲—Ionic

۳—به شیوه هندسی، دوره شکل‌گیری و به شیوه باستانی، دوره خاورمایی نیز گفته می‌شود.

۴—المپیک برگرفته از نام دشت المیا است که یونانی‌ها در این محل هر چهار سال یکبار جشن و مسابقه برگزار می‌کردند.

مهمترین اتفاق در این دوره، نگارش دو حماسه ایلیاد^۱ و ادیسه^۲ توسط هومر^۳ بود که داستان‌های این دو حماسه، موضوع نقاشی‌های روی سفال‌ها بود.

● دوره باستانی : دومین شیوه هنری یونان، شیوه باستانی^۴ یا خاورمیانی نام دارد. در آغاز این شیوه، یونانی‌ها از طریق رفت و آمد‌های تجارتی با تمدن و هنر سرزمین‌های میانرودان و مصر آشنا شدند و در فاصله ۷۲۵ تا ۶۵۰ پیش از میلاد بخش بزرگی از هنرها و افکار تمدن‌های خاورمیانه را جذب و آنها را با شیوه هنری خود هماهنگ و شیوه باستانی را به وجود آوردند. این شیوه یکی از مراحل مهم تکامل هنر یونان است. نقاشی‌ها و تندیس‌های شیوه باستانی جاندار، باحالت، پر جنبش و از تازگی و سرزندگی برخوردارند. در این دوره، سفالینه‌ها از نظر ساخت ظرف‌تر شدند و صحنه‌های زیبایی از تاریخ افسانه‌ای و زندگی روزمره مردم بر روی سفال‌ها با رنگ سیاه بر روی زمینه سرخ (نقاشی سیاه‌گون) نقاشی می‌شد. سفالگران این دوره به اندازه نقاشان به کار خود افتخار می‌کردند و نام خود را روی سفال‌ها می‌نوشتند (تصاویر ۴ و ۵). در تندیس‌سازی از سنگ برای آفرینش پایدار استفاده شد، یونانی‌ها در آغاز نه تنها روش کنده کاری روی سنگ را از مصری‌ها یاد گرفتند بلکه، از سنت تندیس‌سازی آنها یعنی حالت ایستادن با پای چپ به جلو و یک پارچگی و مکعب‌نمایی قالب بدن نیز متأثر شدند، با این تفاوت که تندیس‌ساز یونانی تلاش می‌کرد تمام جزیات بدن را شان دهد و از

تصویر ۴— نقاشی سیاه‌گون بر روی سفال، صحنه پیشکش قربانی، حدود ۵۵۰ پیش از میلاد بولوفموس، ۶۷۵ تا ۶۵۰ پیش از میلاد، موزه التوسیس

تصویر ۵— نقاشی سیاه‌گون بر روی سفال، صحنه پیشکش قربانی، حدود ۵۵۰ پیش از میلاد، موزه التوسیس

۱—Iliade

۲—Odise

۳—Homer

۴—Archaic

تصویر ۶ — تندیس هرآ، سنگ مرمر،
حدود ۵۷۰—۵۶۰ پیش از میلاد،
موزه لوور

سنگ، نقشی جاندار و تأثیرگذار به وجود آورد. تندیس‌های یونانی هوشیار و هیجان‌زده و سرشار از جنبش و با نگاه مستقیم هستند. یکی از این نمونه‌ها، تندیس زنانه الله هرا^۱ است که ضمن شباهت به تندیس‌های مصری، دارای شکوه و وقار و روح است و جامه‌اش، تندیس را جاندارتر و زنده‌تر کرده است (تصویر ۶).

در دوره باستانی معماری معابد سنگی نیز به سرعت رشد کرد. معابد یونانی اغلب به طرح مربع مستطیل با سقف شیروانی مانند و دورستونی هستند و نمای بالای ورودی ساختمان، شکلی مثلث مانند دارند که به آن ستوری می‌گویند. یونانی‌ها از حجاری، نقاشی و تزئینات معماری بناهای مصری و میان‌رودانی آگاه بودند. اما آنها تنها در نمای ستوری‌ها اقدام به حجاری و ایجاد نقوش بر جسته می‌کردند (تصویر ۷).

تصویر ۷ — طرح خطی معبد دلفی، شیوه دور یک، ۵۲۰ سال پیش از میلاد

● دوره کلاسیک : سومین شیوه یا دوره هنر یونان، کلاسیک^۲ نام دارد که اوچ هنر یونان است و به خاطر تأثیر آن در معماری، تندیس‌سازی و نقاشی اروپا از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

اساس هنر یونان در این دوره، نظم، تناسب و هماهنگی در جزء و کل، سادگی و استحکام، قرینه‌سازی ماهرانه، تعادل و توازن، غلبه عقل بدون فنا کردن احساس است. نماها و شکل ستون‌ها و سر ستون‌های این دوره حتی تا امروز هم در معماری جهان مورد توجه‌اند و تندیس‌های عهد کلاسیک، هنوز جزء عالی‌ترین نمونه‌های هنر تندیس‌سازی در جهان هستند.

هنر عهد یونان زمانی به کمال دست یافت که آزادی آرمانی در جامعه یونانی تحقق یافت و هنرمند یونانی توانست احساس، عقل و طبیعت را در آثار خود مجسم سازد. شیوه کلاسیک بزرگترین ارمغان هنر یونان به هنر غرب است.

۱— در اساطیر یونان نام الهه ازدواج است Hera

۲— واژه کلاسیک (Classic) برای هنر یونان و روم به معنی کامل است.

در طول دوره کلاسیک، هنر معماری، نقش بر جسته سازی، تندیس سازی و نقاشی نیز پیشرفت زیادی کرد. سمبل معماری کلاسیک معبد پارتنون^۱ است که به شیوه دوریک^۲ یا دوریسی ساخته شده و تناسب و هماهنگی در جز و کل، ظرافت، دقت و استحکام به زیباترین شکل ممکن در آن جلوه گر شده است (تصاویر ۸ و ۹). شیوه هنری دوریک جدی، سنگین و نیرومند است و شیوه ایونی، نرم و دلپذیرتر است.

تصویر ۹—معبد پارتنون، نمای غربی، ۴۴۸—۴۳۲ پیش از میلاد، آتن

تصویر ۸—نقاشی، چگونگی ساختن معبد پارتنون

در این دوره ساخت تئاتر یا تماشاخانه سرگشاده در اغلب شهرها رایج بود. این نوع ساختمان به شکل نیم-دایره در شب تپه‌ها با ردیف‌هایی از نیمکت‌های سنگی و محل نمایش به شکل دایره یا نیم دایره در مقابل نیمکت‌ها ساخته می‌شد (تصویر ۱۰).

از دیگر زیبایی‌های معماری یونانی تنوع ستون‌ها است. یونانی در ساختمان‌ها از سه نوع سرستون به نام‌های دوریک (برخاسته در خاک اصلی یونان) و ایونی (برخاسته در سواحل اژه و آسیای صغیر) و کرنتی^۳ یا قرنیتی (ترکیبی از این دو نوع) استفاده می‌کردند (تصویر ۱۱).

تصویر ۱۰—نمای یک تئاتر، میلتوس^۳، نزدیک ازمیر، ترکیه

^۱_Parthenon.

^۲_دوریک (Doric) یا دوریسی نام مردم سرزمین مرکزی یونان بود و آثار هنری آنها به این نام خوانده می‌شود تا از آثار هنری

یونانی‌های ساکن سواحل آسیای صغیر و دریای اژه (یونی‌ها) باز شناخته شود.

^۳_Miletos

^۴_Corinthian

تصویر ۱۱—ستون‌های یونانی

تندیس سازان این دوره با شناخت اندام انسان، با سنگ و فلز به ساخت تندیس پرداختند و تا مراحل تکمیل جزئیات و حرکات بدن پیش رفته و به نمای روبرو اهمیت دادند.

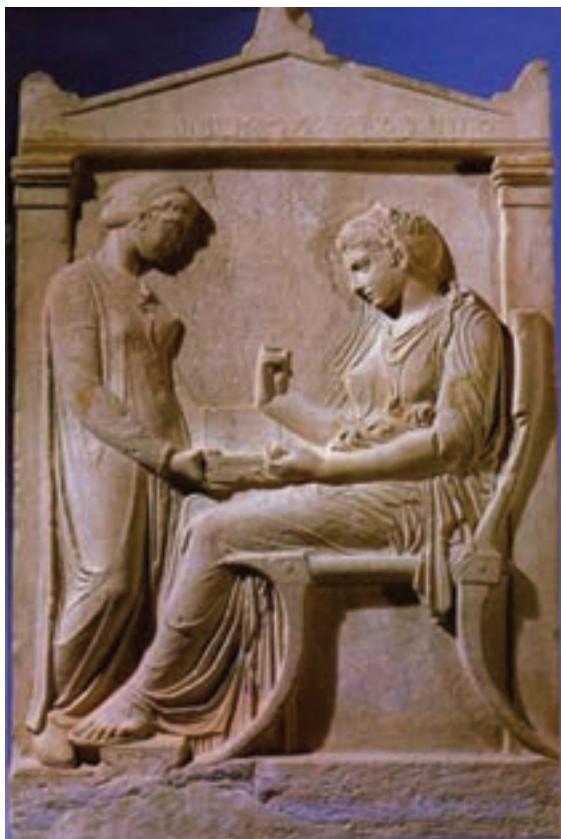
در تندیس مشهور دیسکپران، هدف مجسمه‌ساز این است که حالت خاصی از آرامش را در بدن انسان نشان دهد و چهره نیز بیان‌کننده وقار و تفکر و خویشتنداری باشد (تصویر ۱۲). از دیگر آثار بر جسته، تندیس مفرغی زئوس^۱ در حال پرتاب نیزه است، در این تندیس، بدن حالتی بهلوانی دارد و حالت پرتاب به خوبی نشان داده شده است. تندیس سازان یونانی تلاش می‌کردند که تصویری آرمانی از انسان ارایه دهند (تصویر ۱۳). در این دوره، ساخت سنگ مزار نیز مورد توجه بود. از نمونه‌های بر جسته سنگ مزار هیگسو^۲ است، نقش متوفی و خدمتکارش بسیار هماهنگ و حالت اندوه در نگاه خدمتکارش به خوبی منعکس است (تصویر ۱۴). در نقوش بر جسته، ژرف نمایی در تندیس‌ها و نمایش حالت‌های بدن، مورد توجه قرار گرفت و از پارچه و لباس برای نمایش عمق و پرکردن فضای استفاده شد. در این دوره کمایش نقاشی دیواری نیز مورد توجه بود که از ویژگی آنها توجه به عمق نمایی بود.

تصویر ۱۲—دیسکپران، کپی مرمرین رومی از روی تصویر ۱۳—(دو تصویر سمت چپ) تندیس مفرغی زئوس، حدود ۴۶۰ پیش از میلاد، موزه آتن اصل مفرغی، حدود ۴۵۰ پیش از میلاد، موزه روم

^۱—زئوس (Zeus)، خدای آسمان

^۲—هیگسو (Hegeso)

تصویر ۱۴ - سنگ قبر هیگسو، حدود ۴۱۰ پیش از میلاد، ارتفاع ۱۵۰ سانتی‌متر، موزه آتن

● دوره هلنی^۱^۲ : حمله اسکندر به آسیا و تصرف بخش‌هایی از خاورمیانه، سبب گسترش

تمدن و هنر یونان از راه آسیای صغیر (ترکیه) به سوی شرق (سوریه، مصر، ایران تا مرزهای هندوستان) شد. در این دوره، هنر یونانی در سرزمین‌های تصرف شده با هنرهای محلی آمیخت و آثاری متأثر از هنر یونانی و سبک‌های محلی به وجود آمد که به سبک هلنی شهرت یافت. در ساخت کاخ‌ها، معابد و مقابر، از شکوه و جلال معماری شرقی استفاده می‌شد. در تندیس‌ها، شبیه‌سازی مورد توجه قرار گرفت. تندیس سازان به واقعیت‌های زندگی انسان‌های عادی توجه کرده و احساس انسان‌ها را به‌شکل هیجان، حسرت، نگرانی، رنج، خودخواهی و پیروزی در تندیس‌ها مجسم می‌کردند. تندیس و آرامگاه ماوسولوس^۳ در غرب آسیای صغیر^۴ و یک سر مفرغی بیان گر شیوه هلنی است (تصاویر ۱۵ و ۱۶). در دوره هلنی، سبک کلاسیک در سرزمین اصلی یونان متوقف نشد و ادامه یافت. تندیس الله پیروزی نمونه‌ای از آثار با ارزش کلاسیک در دوره هلنی است. این تندیس با بال‌های گشوده

۱- واژه هلن یا هلنی (Hellen) نام دیگر کشور یونان است.

۲- دوره هلنی از زمان حمله اسکندر به آسیا تا زمان تسلط روم بر یونان گفته می‌شود.

در حال فرود بر دماغه کشته است و حالت فرود بسیار زنده، هیجان‌انگیز و متعادل است و شکل برخورد نسیم دریا در موقع فرود در چین‌های لباس نشان داده شده است (تصویر ۱۷).

تصویر ۱۷—الله پیروزی، سنگ مرمر، حدود ۱۹۰ پیش از میلاد، ارتفاع ۲۴۰ سانتی‌متر، موزه لوور

تصویر ۱۶—سردیس مفرغی، از دلوس، حدود ۸۰ پیش از میلاد، موزه ملی آتن

تصویر ۱۵—پیکره ماوسولوس، سنگ مرمر، حدود ۳۵۱ پیش از میلاد، موزه بریتانیا

جدول گاهنگاری یونان			
آثار	زمان (پیش از میلاد)	دوره	
	۲۶۰۰–۱۱۰۰	سیکلاد	زمینه ای
	۲۰۰۰–۱۵۰۰	مینوسی	
	۱۶۰۰–۱۱۰۰	میسنه	
	۱۱۰۰–۷۰۰	شیوه هندسی	
	۷۰۰–۴۸۰	خاور مأبی و شیوه باستانی	
	۴۸۰–۴۰۰	کلاسیک	
	۴۰۰–۰	هلنی	

- ۱- تمدن اژه در چه مناطقی شکل گرفت؟
- ۲- هنر اژه‌ای دارای چه ویژگی‌هایی است؟
- ۳- چه عواملی در رشد سریع تمدن یونان مؤثر بود؟
- ۴- هنر یونان دارای چه شبوه‌هایی بود؟
- ۵- شبوه هندسی هنر یونان دارای چه خصوصیاتی بود؟
- ۶- چرا به دومین دوره هنر یونان خاورمآبی می‌گویند؟
- ۷- شبوه خاورمآبی یا باستانی دارای چه خصوصیاتی است؟
- ۸- ساختمان معابد یونانی دارای چه ساختاری است؟
- ۹- تندیس‌سازی دوره کلاسیک دارای چه ویژگی‌هایی است؟
- ۱۰- شبوه هلنی از آمیزش چه هنرهایی به وجود آمد؟
- ۱۱- درستی یا نادرستی جملات زیر را مشخص کنید.
 - الف) هنر کلاسیک هم‌زمان با آغاز تاریخ مستند یونان است.
 - ب) تماشاخانه‌های یونان به شکل نیم دایره در شیب تپه‌ها ساخته می‌شد.
 - ج) تندیس‌الله پیروزی نمونه‌ای از آثار با ارزش کلاسیک در دوره هلنی است.

فصل پنجم

اتروسک و روم بستان

هدف‌های رفتاری: سر، از پایان این فصل، از دانش آموز انتظار می‌رود که بتواند:

- ۱- نقش تمدن یونان را در شکل گیری تمدن اتروسک بیان کند.
 - ۲- ویژگی های معماری اتروسک را توصیف کند.
 - ۳- تندیس های تدفینی اتروسک ها را شرح دهد.
 - ۴- زمینه های پیدایش هنر روم را شرح دهد.
 - ۵- ارتباط هنر روم و یونان را بیان کند.
 - ۶- انواع بناهای رومی را نام ببرد.
 - ۷- ابتکارات رومی ها را در معماری ذکر کند.
 - ۸- ویژگی اصلی تندیس ها و نقوش بر جسته رومی را شرح دهد.
 - ۹- هنر نقاشی و موزائیک سازی رومی را شرح دهد.

۱- اتروسک

اتروسک‌ها^۱ از اقوام ساکن در ناحیه مرکزی ایتالیا (توسکانی امروز) بودند که در اواسط هزاره اول پیش از میلاد دولت شهرهای را تشکیل داده بودند، بنا به گفته هرودت^۲ مورخ یونانی آنها از لیدی واقع در آناتولی به سرزمین ایتالیا مهاجرت کرده بودند. اتروسک‌ها با شهرک‌هایی که یونانی‌ها و فینیقی‌ها^۳ در سواحل جنوبی ایتالیا برپا کرده بودند، داد و ستد داشتند و با برخورداری از هنر و فرهنگ این دو ملت، فرهنگ شکوفایی را در سده‌های ششم و پنجم پیش از میلاد پدید آوردند. در پایان سده ششم پیش از میلاد مردمان ساکن منطقه‌ای که شهر روم مرکز آن بود، بر علیه اتروسک‌ها شوریدند و اعلام استقلال کردند و به تدریج بر قلمرو ایشان مسلط شدند و در سده سوم پیش از میلاد قلمرو اتروسک‌ها به جزئی از قلمرو کشور نوظهور تبدیل و هنر و فرهنگ اتروسک‌ها در فرهنگ روم ادغام شد.

هنر اتروسک : اتروسک‌ها در هنر فقط از سرمشق‌های یونانی استفاده نکرده، بلکه هنر خاص خود را نیز خلق کردند. هنر و معماری آنها ساده و روستایی مآب است، اما برخی از آثار آنها بسیار هنرمندانه ساخته شده‌اند. نقشه معابد آنها به شکل مربع ساده‌ای با ایوانی ستون دار و سقفی شیروانی مانند بود که بر روی سکویی نسبتاً بلند ساخته می‌شد و بر لبه بام تندیس‌های از جنس گل پُخته قرار می‌دادند (تصویر ۱).

از دیگر ویژگی معماری آنها استفاده از تاق‌های گهواره‌ای در ورودی شهرها بود که روش ساخت آن را از یونانی‌ها فراگرفته بودند. این نوع تاق بعداً الگویی برای معماری رومی‌ها شد (تصویر ۲). از ابتکارات دیگر آنها، ایجاد خیابان‌های عمود بر هم بود.

تصویر ۲- دروازه شهر ولتررا^۴، حدود سده سوم پیش از میلاد

تصویر ۱- مaktek معبد اتروسکی

۱-Etruscan

۲-Herodotus

۳-Phoenician (لبنان امروزی)

۴-Volterra

در تدفین از هنر تندیس‌سازی استفاده می‌کردند و تابوت‌ها را به شکل نیمکت و از گل پخته می‌ساختند و تندیس متوفی را روی آنها قرار می‌دادند و سپس آنها را رنگ آمیزی می‌کردند. یکی از آنها تندیس دلنشیش زن و شوهری است که نگاهی شاد، سرزنه و امیدوارانه از زندگی در دنیای پس از مرگ دارند (تصویر^۳). مقابر آنها به شکل اتاق و دارای تاقچه‌هایی در پیرامون بود، سطوح بین تاقچه‌ها را با نقاشی‌هایی بسیار طبیعت گرایانه تزیین و شور و نشاط زندگی روزمره را در آنها منعکس می‌کردند.

تندیس سفالی رنگ آمیزی شده آپولون از آثار بر جسته تندیس‌سازی اتروسک‌ها است که شکوه این خدای قهرمان را به خوبی نشان می‌دهد (تصویر^۴). اتروسک‌ها در ساخت تندیس و اشیای مفرغی نیز توانا بودند که نمونه مشهور آن، تندیس مفرغی ماده گرگی است که به عنوان نماد شهر روم شناخته شده است، هنرمند به خوبی خشم و سرکشی را در چهره این گرگ نشان داده است (تصویر^۵).

تا پیش از سده پنجم پیش از میلاد، تندیس‌سازی اتروسک‌ها نشان‌دهنده شخصیت‌های واقعی نبود اما تحت تأثیر دوره کلاسیک یونان، این ویژگی را به دست آورد.

تصویر^۳—بخشی از یک تابوت از گل پخته، تندیس زن و شوهر متوفی، حدود ۵۲۰ پیش از میلاد، موزه ملی ویلا جولیا، شهر رم

تصویر^۵—ماده گرگ، مفرغ، حدود ۵۸۰—۵۰۰ پیش از میلاد، موزه کاپیتالینو، شهر رم

تصویر^۴—تندیس آپولون، گل پخته، حدود ۵۱۵—۴۹۰ پیش از میلاد، موزه ملی ویلا جولیا، شهر رم

۲- روم باستان

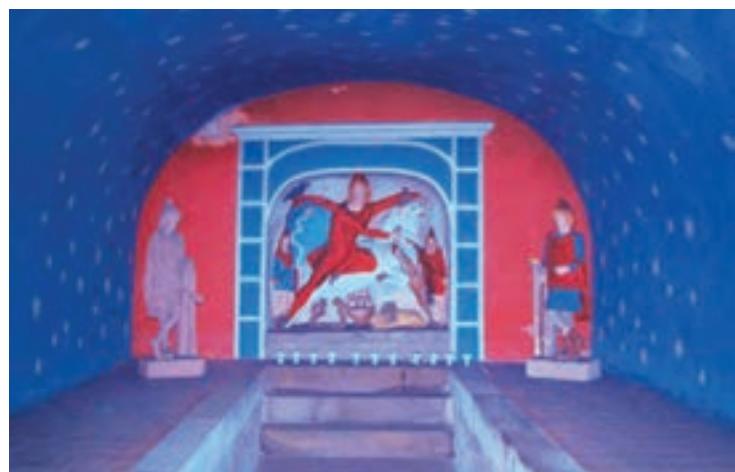
● تاریخ و سرزمین روم

رومی‌ها^۱ از اقوام لاتین بودند که در حدود ۲۰۰۰ سال پیش از میلاد از اروپای شرقی به بخش مرکزی ایتالیا کوچ کرده بودند. آنها در آغاز به صورت دولت شهری تابع اتروسک بودند، اما در حدود سده ششم پیش از میلاد، ابتدا بر اتروسک‌ها و سپس بر بخش‌هایی از اروپا، آسیای صغیر (ترکیه) و شمال افریقا مسلط شدند و کم کم تمام این نواحی به نام امپراطوری روم شناخته شد و حکومت آنها تا سده پنجم میلادی دوام داشت.

رومی‌ها از اتروسک‌ها و یونانی‌ها تمدن شهری را آموختند و هنر معماری، شهرسازی و تندیس‌سازی و نقاشی این دو قوم نقشی تعیین‌کننده در شکل‌گیری هنر آنها داشت. رومی‌ها هم در سواحل ایتالیا شهرک‌هایی ساخته بودند و از طریق این شهرک‌ها با فرهنگ و هنر یونان آشنا و به آن ارج نهاده و از آن ستایش می‌کردند.

رومی‌ها نه تنها هنرمندان و آثار هنری یونان را به کشور خود منتقل می‌کردند، بلکه از آثار آنها کپی‌های فراوان تولید می‌کردند. با وجود شباهت ظاهری هنر رومی با هنر یونانی، اما از آن متمایز است. رومی‌ها مردمی واقع‌گرا، خرد پیشه، عمل‌گرا و آینده‌نگر بودند و در جذب هنر دیگر ملل نیز تعصب نداشتند. آنها فرهنگ و هنر اتروسک و ملت‌های مختلفی چون ایران، میان‌رودان، سوریه و مصر را نیز جذب کردند که نمونه آن پذیرش آئین ایرانی ایزد مهر^۲ و ساخت معابد مهری در نقاط مختلف اروپا بود (تصویر ۶).

بدین ترتیب رومی‌ها هنر ملل مختلف را به خوبی با هم هماهنگ کرده و هنر خاص خود را پدید آورند.

تصویر ۶- بازسازی معبد مهری، محراب، سده اول میلادی، ماینز، آلمان

- نام روم یا رُم (Rom) از شهر رم گرفته شده و بنا به افسانه‌ای این شهر توسط رُؤُوس ساخته شده است. رُؤُوس و رِمُوس دو برادر بودند که توسط ماده گرگی بزرگ شدند.

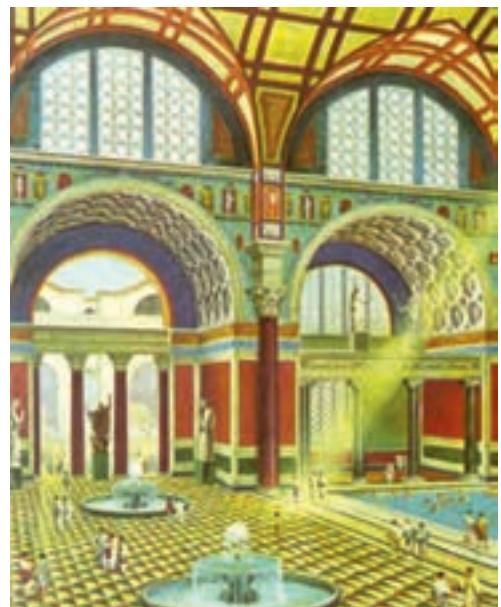
- ایزد مهر: ایزد آئین مهر است که در این آئین بر پیمان و درستی رفتار انسان‌ها تأکید فراوانی دارد.

● هنر روم

● معماری : عالی‌ترین هنر رومیان معماری است که در شکلی با شکوه و عظیم ظاهر شد. معماری آنها براساس راه و رسم زندگی آنها بود. آنها در ساخت معابد، بناهای عمومی، حمام‌های پرتجمل (تصویر ۷)، استادیوم، میدان، بازار، کاخ، طاق نصرت، آمفی تئاتر، خانه‌های شخصی (ویلا)، جاده، پل و آبراه توانا بودند.

قدیمی‌ترین بنای آنها معبد فورتونا^۱ در شهر رم است که ستون‌های آن یونانی، سکوی بلند آن اتروسک و فضای داخلی آن وسیع است (تصویر ۸). فضای داخلی این معابد شامل هشتی ورودی، تالار مرکزی و گنج خانه است. در این معابد تندیس خدایان نگهداری می‌شد.

نوع دیگری از معابد آنها معبد سیبیل^۲ است که طرح مدور آن از کلبه‌های گرد رومستایی روم و پلکان و نمای زیبای آن از معماری یونان الهام گرفته است. این بنا کم کم سرمهشی برای ساخت معابد گرد شد (تصویر ۹). معبد پانتئون^۳ (معبد همه خدایان) یکی از باشکوه‌ترین و عظیم‌ترین بناهایی است که بنای اصلی آن به صورت مدور و گنبد دار ساخته شده و ورودی آن دارای رواقی ستون‌دار است (تصویر ۱۰).

تصویر ۷—بازسازی یک حمام رومی

تصویر ۹—معبد سیبیل، تیولی، سده اول پیش از

تصویر ۱۰—معبد پانتئون شهر رم، سده دوم پیش از میلاد

تصویر ۱۱—آبراه و پل، پیش از میلاد، شهر نیم در جنوب فرانسه

رومی‌ها روش ایجاد دیوار با بتون و نمازیزی با آجر، گچ و سنگ‌های نازک را از شرقی‌ها فرا گرفتند و قادر شدند بناهای عظیم خود را با سرعت و ارزانی به انجام برسانند. از دیگر ابتکارهای آنها استفاده از تاق‌های گهواره‌ای یا قوسی در ورودی‌ها، پنجره‌ها و پنجه‌نماها و پل‌ها و آبراه‌ها بود که آن هم ریشه شرقی داشت (تصویر ۱۱).

۱—Fortuna

۲—Sibyle

۳—Pantheon.

۴—nimes

تصویر ۱۱—آبراه و پل، پیش از میلاد، شهر نیم در جنوب فرانسه

یکی از شاهکارهای مهندسی و معماری رومی، ساختمان کولوسئوم^۱ (آمفی تئاتر یا تماشاخانه) سرگشاده شهر روم است (تصویر ۱۲). از ابتکارات دیگر معماری، ساخت تالارهای دراز برای افزایش گنجایش جمعیت در معابد است. از دیگر مشخصه‌های معماری رومی ساخت تاق نصرت‌های یک یا سه دهانه بود که معمولاً آنها را برای تجلیل از امپراتوران پیروز در جنگ‌ها می‌ساختند (تصویر ۱۳).

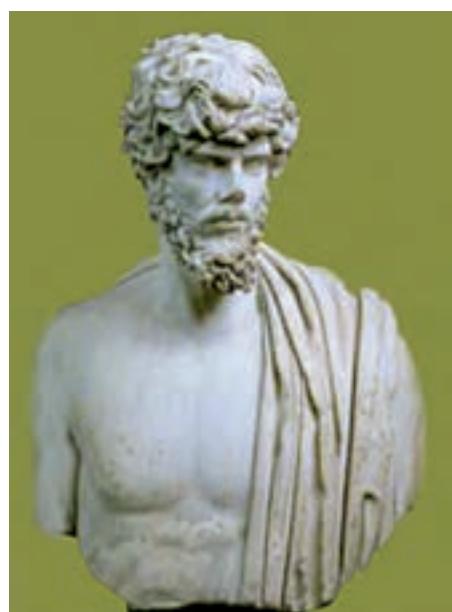

تصویر ۱۳—تاق نصرت کنستانتین، سده ۴ میلادی، شهر رم

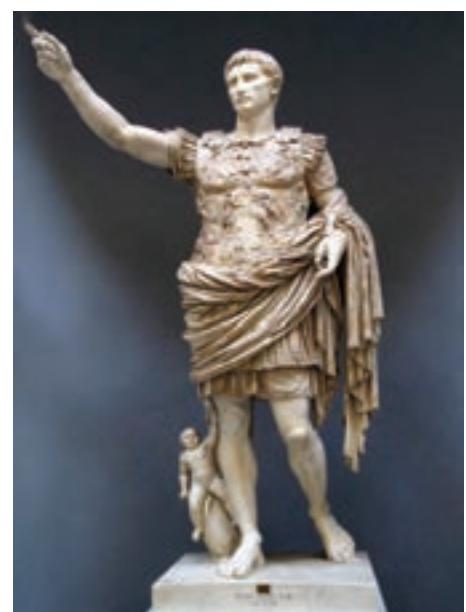

تصویر ۱۲—کولوسئوم (استادیوم — تماشاخانه)، شهر رم، ۸۲ پیش از میلاد

● **تندیس‌سازی** : تندیس‌سازان بیشتر در زمینه نقش بر جسته و تک چهره فعال بودند و برای ساخت تندیس‌های تمام قد اغلب مدل‌های یونانی را کپی می‌کردند. مهمترین دستاورد آنها

تصویر ۱۵—تندیس مرد جوان، سده دوم میلادی، سنگ مرمر، موزه کپنهاک

تصویر ۱۶—امپراتور اکتاویان، اهل پریماپورتا^۲، حدود ۲۰ پیش از میلاد، مرمر، بلندی حدود ۲۰ سانتی‌متر، موزه واتیکان، رم

واقع‌نمایی در تک چهره‌ها بود، از این‌رو آنها کمتر به صورتگری آرمانی یونانی‌ها توجه نشان می‌دادند. در تندیس سازی واقع‌گرایانه رومی، بازنمایی بدن نسبت به چهره، اهمیت کمتری داشت و غالباً تابع نمونه‌های ثابت و یکسان بود. البته این شیوه همواره مطلوب همه دولتمردان بود، به‌طور مثال در زمان یکی از امپراتورهای روم اکتاوین، سبکی ترکیبی شکل گرفت که هدف آن ارائه تمثالی خیال‌انگیز و آرمانی از فرد معین بود (تصویر ۱۴). به عبارتی هر امپراتور سلیقه خود را اعمال می‌کرد، بعضی طالب آرمان‌گرایی (کلاسیک) یونانی و برخی طالب واقع‌گرایی دقیق بودند (تصویر ۱۵).

● **نقوش برجسته** : نقوش برجسته روی سنگ به دو گروه گزارشی (روایتی) و تدفینی تقسیم می‌شوند. یونانی‌ها در ثبت وقایع از اساطیر سود می‌بردند، اما رومی‌ها برخلاف یونانی‌ها علاقه زیادی به مستندسازی و ثبت رویدادهای واقعی داشتند. البته رومی‌ها نیز در بعضی مواقع بی‌میل نبودند که عناصر تمثیلی و واقعی را با هم درآمیزند (تصویر ۱۶). رومی‌ها مانند آشوری‌ها (ن.ک. به: میانرودان)، در نقوش برجسته گزارشی یا روایتی، رویدادهای مختلف را در صحنه‌های دنبال هم قرار می‌دادند. آنها بر روی لوحه‌های سنگی روی قبرها و تابوت‌های بزرگ سنگی مکعب شکل، اقدام به حجاری می‌کردند. در این حجاری‌ها، صحنه‌های زندگی روزمره و اساطیری، نوشتہ، عالم، نشانه‌ها و نقوش گیاهی و جانوری نقر می‌شد.

تصویر ۱۶— نقش برجسته، گفتگوی امپراتور با افسران رومی، سده اول میلادی، سنگ مرمر، ارتفاع ۲۰۶ سانتی‌متر، موزه پروفانو^۱

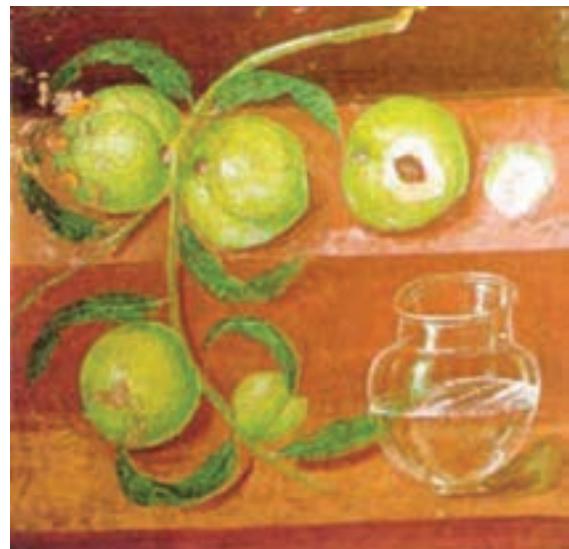
● **نقاشی** : رومی‌ها در نقاشی نیز مانند تندیس‌سازی به تلفیق آرمان‌گرایی و واقع‌گرایی پرداختند. آنها حتی گاه مضمون‌های اساطیری را با برداشتی واقع‌گرایانه به تصویر می‌کشیدند. آنان قواعد پرسپکتیو علمی را نمی‌دانستند ولی بدون به کار بردن آن، مسائلی چون کوچک‌نمایی نقش افراد و اشیاء و جوئنایی در فضای را با مهارت کامل حل می‌کردند. آنها مضماینی چون صحنه‌های اساطیری (داستانی)، زندگی روزمره، طبیعت بی‌جان (تصویر ۱۷)، صحنه‌های بازی، مناظر معماری، باغ‌های پرگل و گیاه (تصویر ۱۸) و صحنه‌های طنز و درام را به تصویر می‌کشیدند. به‌طور کلی، اگر چه نقاشی رومی در زمرة بهترین

تجليات هنری جهان به شمار نمی‌آید، اما به لحاظ حفظ و تکمیل سنت‌های باستانی و انتقال آن به دنیا مسیحیت از اهمیتی خاص در تاریخ هنر غرب برخوردار است. بیشترین آثار نقاشی آن‌ها از شهرهای پُمپی^۱ و هرکولانیوم^۲ در کاوش‌های باستان‌شناسی سده هیجدهم میلادی کشف شده است.

● **موزاییک** : هنر موزاییک نوعی هنر معرق با سنگ‌های الوان کوچک برای تزئین سطوح معماری است که ریشه آن به خاورمیانه می‌رسد. یونانی‌ها و سپس رومی‌ها از موزاییک برای زیباسازی کف بنها استفاده می‌کردند اما به تدریج انواع مضامین با کارکردی نقاشی گونه در دیگر بخش‌های ساختمان نیز به کار گرفته شد و اعتباری در حد نقاشی کسب کرد (تصویر ۱۹).

تصویر ۱۸— منظره باغ، نقاشی دیواری (فرسکو)^۳ از خانه‌ای در حومه شهر روم، در ۵۹۰ پیش از میلاد، ۳۰۰ سانتی‌متر، موزه ملی شهر رم

تصویر ۱۷— طبیعت بی‌جان، هرکولانیوم، حدود سال ۵۰ میلادی

تصویر ۱۹— نقاشی موزاییک، حدود ۳۰۰ میلادی، پیازا (Piazza)

۱— Pompey

۲— Herculaneum

۳— (fersesco) شیوه نقاشی بر روی دیوار گچی یا آهکی نم‌دار یا خشک است.

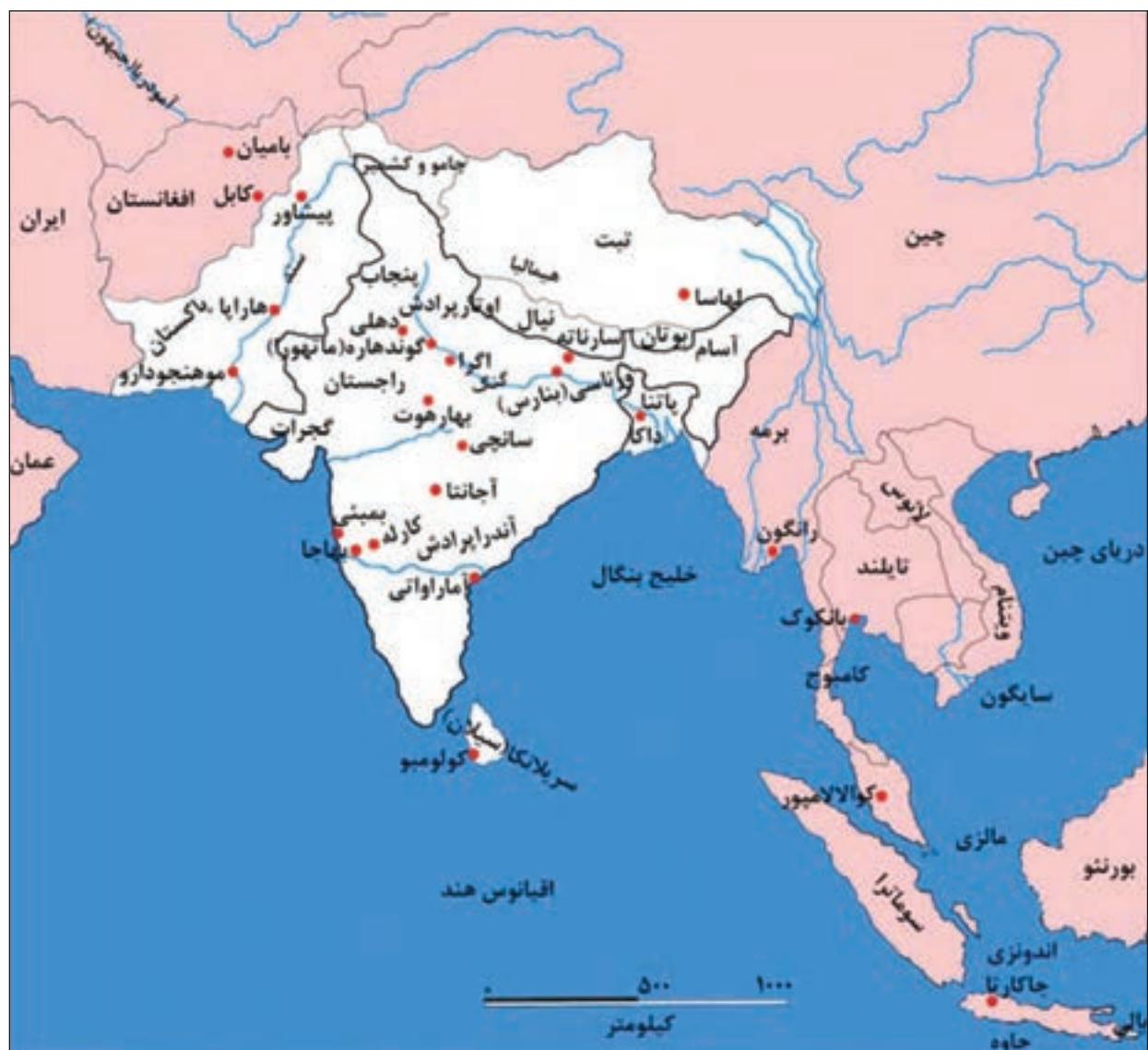
جدول گاهنگاری روم باستان		
	۲۷ پیش از میلاد تا ۳۵۹ میلادی	دوره امپراتوری
	۲۷ - ۵۱۰ پیش از میلاد	دوره جمهوری
	۳۰۰ - ۷۵۰ پیش از میلاد	اتروسک

ارزشیابی

- ۱- اتروسک‌ها تحت تأثیر چه تمدنی بودند؟
- ۲- معماری اتروسک دارای چه خصوصیاتی بود؟
- ۳- کدام گزینه از ابتکارات اقدام اتروسک در معماری است؟
 - الف) طاق گهواره‌ای
 - ب) سقف شیروانی
 - ج) سرستون
 - د) نقشه دایره
- ۴- تندیس‌های اتروسک‌ها با چه موادی ساخته می‌شدند و چه خصوصیاتی داشتند؟
- ۵- رومی‌ها با هنر یونان چه برخوردي داشتند؟
- ۶- معماری رومی دارای چه ویژگی‌هایی بود؟
- ۷- نقوش بر جسته رومی دارای چه موضوع‌هایی بودند؟
- ۸- معبد سیبیل دارای چه ساختاری بود؟
- ۹- کدام نوع سازه از ابتکارهای مهم رومی‌ها در زمینه معماری بود؟
 - ۱۰- مهمترین ویژگی تندیس سازی رومی‌ها چه بود؟
 - ۱۱- نقاشی‌های رومی دارای چه خصوصیاتی بودند؟
 - ۱۲- هنر موزاییک را شرح دهید.

فصل ششم

هنر هند

هدف‌های رفتاری: سی از پیش‌نیاز این فصل، از دانش آموز انتظار می‌رود که

ستو اند:

- ۱- خصوصیات هنر هند را شرح دهد.
 - ۲- ویژگی های پیکر ک های دره سندر را توضیح دهد.

- ۳- معماری استوپا را شرح دهد.
- ۴- معابد دوره شونگا و آندررا را توضیح دهد.
- ۵- تفاوت تندیس‌های بودا در دوره کوشان را توضیح دهد.
- ۶- نقاشی‌های غارهای آجانتا را شرح دهد.
- ۷- هنر هند را در دوره‌های متاخر توضیح دهد.

۱- سرزمین هند

شبیه قاره هند، سرزمینی پهناور و مثلثی شکلی در جنوب قاره آسیا است که اقوام و نژادها با زبان‌ها و مذاهب مختلفی در آن زندگی می‌کنند. شمال آن را کوه‌های پُرب‌هیمالیا فراگرفته و جنوب آن که مجاور اقیانوس هند است آب‌وهوا بی‌گرم و مرطوب دارد. هند تنها در قرن بیستم دارای حکومتی یک پارچه شد و تا پیش از این تاریخ، سلسله‌های متعددی که گاه همزمان بودند، در مناطق شمال و جنوب هند حکومت کردند. در حدود ۱۵۰ پیش از میلاد مهاجمان هند و اروپایی از سمت شمال غرب وارد این سرزمین شدند و بر ساکنان بومی غلبه کردند. دین اسلام با ورود اعراب و مغولان در هند رواج یافت. هند با وجود تنوع قومی، نژادی و مذهبی از تمدنی یک دست و کهن برخوردار است که مشابه آن کمتر وجود دارد. آنچه پیش از همه سبب اتحاد آنها است، اعتقاد به مذهب برهمنی (هندو) و حفظ سنن آن است. تمدن هند، تمدنی تأثیرگذار بوده و کشورهای شرق دور؛ چین، ژاپن، کره، اندونزی و... تحت تأثیر آن بوده‌اند.

۲- خصوصیات هنر هند

هنر هند، هنری مذهبی و بر اساس نیازها و دستورالعمل‌های مذهب بودایی و برهمنی است و نمادهای مذهبی را در قالب تندیس، نقاشی و ساخت معابد متجلی می‌کند. هدف هنرمند هندی ساخت یک اثر زیبا نیست، بلکه تجسم حقایق مذهبی و معنوی برای مؤمنان است. اغلب تندیس‌ها، شخصیت‌های مذهبی را در شکلی انسان‌گونه نشان می‌دهند، تا برای نیایشگر قابل فهم باشند. حجم قابل توجهی از تندیس‌های بودا در حالت‌های مختلف ایستاده و نشسته و تندیس‌های ایزدان مرد و زن و رقص‌های مذهبی، چشمگیرترین جلوه هنر هند است که در طول تاریخ هند، شیوه بیان هنری آنها تقریباً ثابت بوده است.

۳- تمدن دره سند

حدود هزاره سوم پیش از میلاد و همزمان با تمدن‌های میانورдан، ایلام و مصر، جوامع عصر نوسنگی دره سند وارد عصر شهرنشینی شدند. محوطه‌های: مو亨جو- دارو و هاراپا^۱ در کنار رود سند، مراحل شکل‌گیری تمدن هند را نشان می‌دهند. کاوش‌های باستان‌شناسی نشان داده که ساکنان دره سند در زمینه شهرسازی با خیابان‌های منظم، ساخت حمام‌های بزرگ، ساخت تندیس‌های سفالی، سنگی و فلزی و مهر سازی توانا بوده‌اند.

کهن‌ترین نقش‌مایه‌های هنر هندی چون گاو کوهاندار، فیل، تمساح، کرگدن و ایزدان انسان ریخت، بر روی مهرهایی از جنس سنگ صابون، دیده می‌شوند (تصویر ۱).

برخی از نقوش این مهرها متأثر از هنر فلات ایران و میانوردان می‌باشد و نشان‌دهنده ارتباط مردم دره سند با این سرزمین‌ها است. پیکرک‌های مکشوفه دره سند دارای شکل‌های نرم و خمدار و اندام گرد و برجسته هستند و این شیوه باز نمایی در تندیس‌سازی‌های آینده هند استمرار یافت. یکی از قابل توجه‌ترین آنها نیم تنه مردی است که از مو亨جودارو کشف شده است (تصویر ۲).

تصویر ۲- نیم تنه مرد روحانی، سنگ صابون، مو亨جودارو،
حدود ۲۳۵۰ تا ۱۵۰۰ پیش از میلاد،
ارتفاع ۱۷/۵ سانتی‌متر، موزه ملی
پاکستان، کراچی

تصویر ۱- اثر مهر روی گچ با نقش گاو میش، حدود ۲۳۵۰ تا ۱۵۰۰ پیش از میلاد، مو亨جو-
دارو، پاکستان

^۱- مو亨جودارو (Mohenjo – daro) و هاراپا (Harappa) در پاکستان امروزی واقع شده است.

۴—هنر هند در دوره بودایی

اقوام آریایی پس از غلبه بر ساکنان دره سند، آنها را به سمت جنوب هند راندند. به تدریج مذهب آریایی‌ها، جایگزین آئین‌های بومی هند شد و با نام کیش برهمنی، حیات خود را آغاز کرد. مذهب و فرهنگ بومیان هندی نیز با فرهنگ این تازه واردان ادغام شد. هسته مرکزی اغلب مذاهب هندی اعتقاد به تناسخ و چرخه حیات بود که روح می‌توانست بنا به اعمال گذشته خود به مدارج بالاتر، صعود یا پست‌تر، ترکیل کند. با ظهور بودا در سده ششم پیش از میلاد، دگرگونی‌های گسترده‌ای در مذاهب هند رخ داد. بودا برای رستگاری انسان دستور العمل‌هایی صادر و راه رسیدن به آن را چشم‌پوشی از خواسته‌های نفسانی دانست. آئین بودا به سرعت در سراسر شبے قاره هند گسترش یافت و سبب شکل‌گیری هنر بودایی در قالب پیکره تراشی، نقاشی و معماری معابد شد. هنر هند به تناسب سلسله‌هایی که در این زمان بر هند حکومت کرده‌اند، به دوره‌هایی تقسیم‌بندی می‌شوند.

● دوره مئوریا^۱—۳۲۲ پیش از میلاد)

دوره مئوریا یکی از درخشنان‌ترین دوره‌های تاریخ هند است که در این دوره هنر هند در زمینه‌های مختلف شکوفا شد. ابتدا از هنر هخامنشی و سپس به دلیل حضور یونانی‌ها در افغانستان (در جوار هند) از هنر یونانی‌ها متأثر شد.

آثار به جای مانده از این دوره^۲ نشان می‌دهد که معماری این زمان به ویژه ساخت تالارهای ستون‌دار متأثر از بناهای تخت جمشید بوده است. افزودن بر آن در این عصر فرامین حکومتی بر ستون سنگی، مسی و سنگ لوح‌ها نوشته می‌شد. یکی از این سرستون‌ها، متشکل از سر و سینه چهار شیر غرّان است و بر استوانه‌ای مدور و گل نیلوفر آبی وارونه‌ای ایستاده‌اند. ظرافت کنده کاری به ویژه تزیینات یال شیرها و طرح نیلوفر آن گواه ارتباط میان پیکرتراشان هندی و ایرانی است (تصویر^۳).

آشوکا فرمانروای هنر پرور این دوره دین بودایی را پذیرفت و آنرا رواج داد و در زمان او هنر بودایی هند شکل گرفت. او در شهرهای مختلف هند پرستش‌گاه‌هایی بنا نهاد که الگوی معماری هند شد. این پرستش‌گاه که استوپا^۴ (یادگار بودا) نام داشت، شامل یک گنبد توپر بر پایه‌ای گرد یا چهارگوش بود. در این پرستش‌گاه‌ها تصاویر ایزدان مختلف همراه با نقاشی‌گیاهی و جانوری که بر روی سنگ حجاری می‌شدند قرار داشت.

تصویر ۳ — سر ستون، پاتنا (Patna)، هند.
ماسه سنگ صیقل خورده، حدود ۲۶۱ تا ۳۲۲ پیش از میلاد

۱—Maurya

۲—Patna

۳—Stup

● دوره‌های شونگا^۱ و آنдра^۲ (۱۸۵ پیش از میلاد تا ۳۲۰ میلادی)

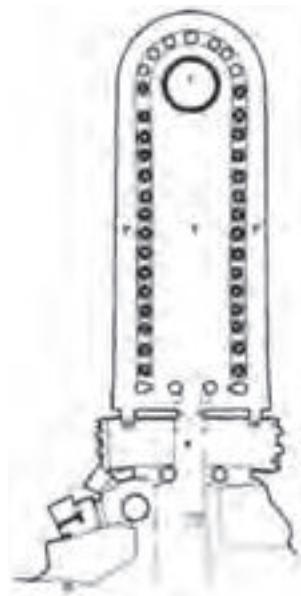
سلسله شونگا در شمال مرکزی هند و سلسله آنдра در مرکز و جنوب هند حکومت می‌کردند. در دوره آنها غار- معبد ساخته می‌شد (تصویر ۴، ۵ و ۶). ورودی غار- معبدها دارای تاق گهواره‌ای و پیرامون آن دارای تاقچه‌های تزیینی، پنجره‌های نورگیر و تعدادی بالکن است. فضای داخلی این غار- معبدها تالار طویلی با دو ردیف ستون با سقف گهواره‌ای است و انتهای تالار که به مهرا (استوپایی کوچک) ختم می‌شود به شکل نیم دایره است. استوپای عظیم سانچی یکی از بزرگترین معابد بودایی هند در دوره شونگا است و از ماسه سنگ زرین محلی ساخته شده است. این استوپا نیم گبدي است که بر روی صُفَهَهای مدور بوده و دارای حصار و دروازه است. نمای دروازه‌ها صحنه‌هایی از رخدادهای زندگی بودا، زنان رقصندۀ، سواران بر روی اسب و فیل و غیره را که بر سنگ نقش شده‌اند، نشان می‌دهند.

تصویر ۴—تالار معبد چایتیا در بھاجا، سده اول پیش از میلاد

تصویر ۶—دوازه و استوپای بزرگ بودا، دهکده سانچی، سده اول پیش از میلاد تا سده اول میلادی

تصویر ۵—پلان معبد چایتیا در کارله، اوایل سده دوم میلادی:
۱—استوپا، ۲—تالار، ۳—راهرو جانبی، ۴—هشتی

۱—Shunga

۲—Andhra

● دوره کوشان^۱ (۳۲۰—۵۰ میلادی)

هم‌زمان با آغاز مسیحیت، اقوام کوشانی در هند قدرت را به دست گرفتند و عصر درخشان دیگری در هنر شکل گرفت. در این دوره تندیس‌های بودا با استفاده از سنت‌های بومی هند ساخته می‌شد.^۲ این تندیس‌ها دارای شانه‌های پهن، کمر باریک، چهره لطیف و ردانی نازک بود. (تصویر ۷) از طرفی با نفوذ هنر یونان، سبک دیگری با تلفیق از سنت‌های هلنی یونان و هندی به وجود آمد که بر ویژگی‌های عاطفی و طبیعت‌گرایانه تأکید بیشتری داشت.^۳ (تصویر ۸)

تصویر ۷— تندیس بودای ایستاده، دوره کوشان، سده پنجم میلادی، سنگ ماسه قرمز، ارتفاع ۲۲۱ سانتی‌متر، سبک ماتهورا، موزه هند، کلکته

تصویر ۸— بودای نشسته گاندھارا، سده سوم میلادی، بودای روزه‌گیر، سبک گاندھارا، پاکستان

● دوره گوپتا^۴ (۳۲۰—۶۴۷ میلادی)

با فروپاشی دوره کوشان، عصر درخشان دیگری در هنر با پادشاهی گوپتا از اوایل سده چهارم میلادی، شروع می‌شود که از آن به عنوان دوره کلاسیک هنر هند نام برده می‌شود. در این دوره، نقاشی، مجسمه‌سازی، رقص و موسیقی به اوج کمال رسیدند. مهم‌ترین نمونه‌های هنری این دوره، دیوارنگاره‌های غارهای آجانتا^۵ است (تصویر ۹). موضوع این نقاشی‌ها داستان زندگی بودا و صحنه‌های زندگی روزمره است. در یکی از نقاشی‌های^۶ ارزشمند این غار، اعضای صورت بودا

۱— Kushan

۲— سبک ماتهورا (Mathura) منطقه‌ای تزدیک دهلی

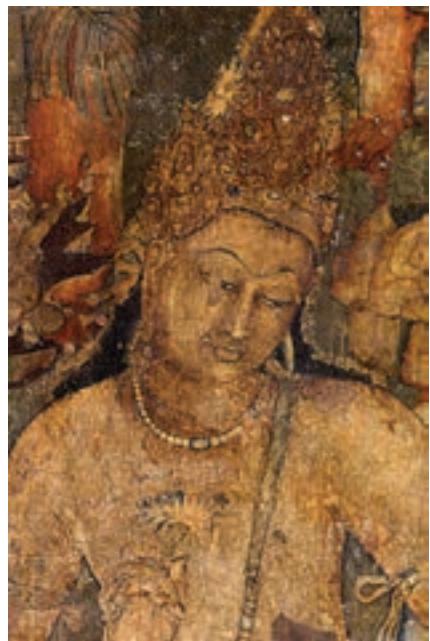
۳— سبک گاندھارا (Gandhara) منطقه‌ای در دره کابل و پیشاور پاکستان (همانند قندھار) است.

۴— Gupta

۵— Ajanta

۶— بودیساوتا، (Bodhisattva) بودای موعود، وجودی که پس از تولد های بی‌شمار به بودا تبدیل خواهد شد، اما درنگ می‌کند

که به دیگران برای رسیدن به رستگاری، باری کند.

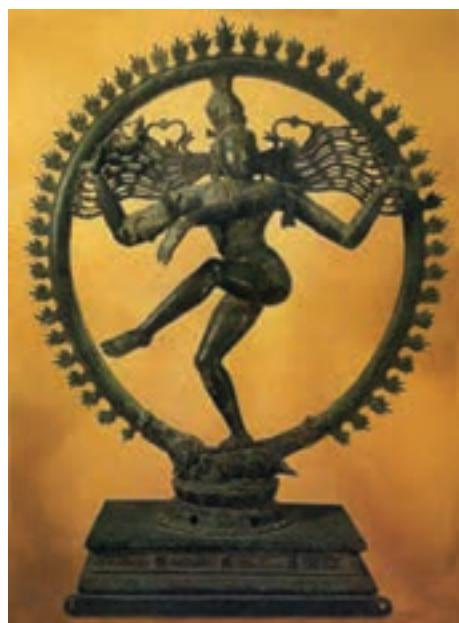
تصویر ۹— دیوارنگاره بودیساتوا، غار شماره یک آجانتا، حدود ۶۰۰ تا ۶۴۲ میلادی

بسیار طریف نقاشی شده و نرمی حرکات و برجستگی جسمانی تندیس‌های دوره‌های گذشته را در خود دارد.

۵— هنر هند در دوره‌های متاخر (دوره هندو)

با سقوط سلسله گوپتا در سده هفتم میلادی، سرزمین هند نه تنها به قلمروی از حکومت‌های محلی تبدیل شد بلکه مذهب هندو که ریشه کهن‌سالی داشت رونق و رواج تازه‌ای گرفت و دین بودا را در خود مستهلك و جایگزین آن شد. اساس مذهب هندو بر پایه ستایش از خدایان سه گانه، برهمای (خدای خالق و آفریننده جهان)، ویشنو (نگهدارنده جهان) و شیوا (نابود کننده و بازسازی کننده جهان) و شماری از خدایان دیگر است. در فاصله سده هفتم تا سیزدهم میلادی هنر هند در خدمت مذهب هندو بود و در طی این دوره، معابد باشکوهی همراه با تمثیلهایی از مظاهر این خدایان به ویژه شیوا ساخته شدند. معابد آئین هندو اغلب دارای گنبدی عظیم و هرمی شکل هستند و نمای آنها دارای تزیینات فراوانی است (تصویر ۱۰).

مهترین دستاوردهای هنر هندو در این دوره در قالب تندیس‌های فلزی شیوا و قدیسان مربوط به او نمایان شد. تندیس شیوا در مقام رقصنده کیهانی به گونه‌ای تجسم یافت که نابود کردن و بازسازی عالم را همزمان القا کند. شیوا بیشتر به حال رقص در میان حلقه آتش مجسم می‌شد و از شور و پویایی بسیار برخوردار بود (تصویر ۱۱).

تصویر ۱۱— تندیس شیوا، مفرغی، سده ۱۱ و ۱۲ میلادی، ارتفاع ۸۲ سانتی‌متر، موزه زوریخ

تصویر ۱۰— معبد بريهاديس وارا در تانجور جنوب هند، حدود ۱۰۰۰ میلادی

در سده پانزدهم میلادی، هنر این سرزمین در مسیر تازه‌ای قرار گرفت. مجسمه‌سازی و معماری شمال هند از تحول باز ماند و در عوض، هنر نقاشی جانی تازه گرفت.

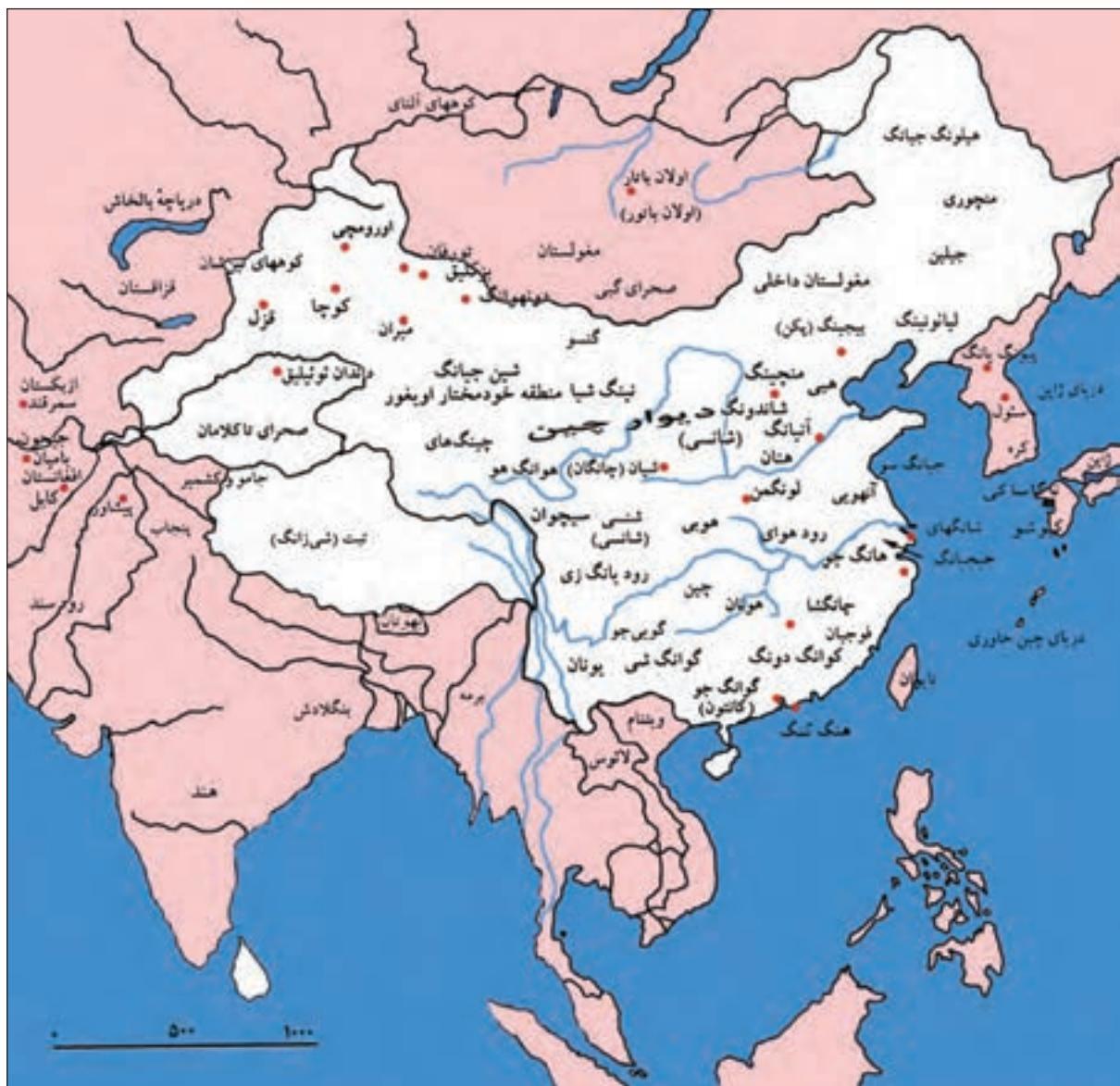
جدول دوره‌های هنر هند

پیش از تاریخ دوره نوسنگی	دوره سنده، موهنجودار و هاراپا	دوره ودایی - ورود آریایی‌ها به هند	دوره منوریا	دوره‌های شونگا (۱۸۵-۷۳) و آندرای (۳۲۰-۲۲۰ پ.م)	دوره کوشان	دوره گوپتا	دوره بعد از گوپتا - هنر هندو
۵۰۰۰-۲۵۰۰ پ.م	۲۵۰۰-۱۹۰۰ پ.م	۱۵۰۰-۹۰۰ پ.م	۳۲۲-۱۸۵ پ.م	۱۸۵-۳۲۰ پ.م	۵۰-۳۲۰ م	۳۲۰-۶۴۷ م	۶۴۷-۱۵۲۶ م
							

ارزشیابی

- ۱- تندیس‌های تمدن دره سند دارای چه خصوصیاتی است؟
- ۲- تمدن هند در کدام محوطه‌های دره سند شکل گرفته است؟
- ۳- کهن‌ترین نقش مایه‌های دره سند را نام ببرید؟
- ۴- هنر هند دارای چه خصوصیاتی است؟
- ۵- هنر بودایی هند در چه دوره‌ای شکل گرفت؟
- ۶- استوپا چه گونه ساختمانی است؟
- ۷- چه هتری سبب تندیس‌سازی برای بودا شد؟
- ۸- در دوره کوشان هند، هنر یونان چه تأثیری بر تندیس‌های بودا گذاشت؟
- ۹- اساس هنر هندو بر چه پایه‌ای استوار است؟
- ۱۰- موضوع نقاشی‌های غار آجانتا چیست؟
- ۱۱- دیوارنگاره‌های غار آجانتا مربوط به کدام دوره است؟
 - الف) دوره مئوریا
 - ب) دوره کوشان
 - ج) دوره گوپتا
 - د) دوره‌های متأخر
- ۱۲- مهمترین دست آورد هنر هند در دوره‌های متأخر چه بود؟

هنر چین

هدف‌های رفتاری : پس از پایان این فصل از دانش آموز انتظار می‌رود که بتواند :

- ۱- دوره‌های مهم هنر چین را توضیح دهد.
- ۲- رابطه خوشنویسی و نقاشی را در هنر چین بیان کند.

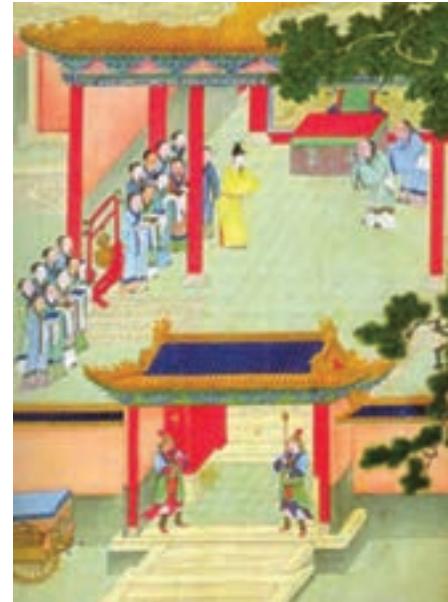
- ۳- اصول نقاشی را در دوره شش پادشاهی توضیح دهد.
- ۴- خصوصیات معماری چین را توضیح دهد.
- ۵- خصوصیات تندیس‌های مقبره امپراتور چین را توضیح دهد.
- ۶- تأثیر هنر بودایی را در پیکره‌سازی چین شرح دهد.
- ۷- هنر سفالگری و فلزکاری چین را شرح دهد.

۱- تاریخ و سیر هنر چین

چین در میان کشورهای شرق آسیا به دلیل قدمت تمدن، وسعت، تعداد جمعیت و تأثیر تمدنی بر کشورهای پیرامون خود (کره، ژاپن و ...)، دارای اهمیت است. نخستین دهکده‌های عصر نو سنگی در حدود هزاره هفتم پیش از میلاد در کنار رود زرد به وجود آمدند. چینی‌ها در حدود ۱۷۰۰ سال پیش از میلاد وارد مرحله شهرنشینی شدند و نخستین سلسله خود را به نام شانگ^۱ تأسیس کردند. در میان سلسله‌های متعدد چین، سلسله‌های شانگ، چو^۲، چین^۳، هان^۴، سلسله موسوم به شش پادشاهی، تانگ^۵، سونگ^۶، یوان^۷ (سلسله مغولی چین)، مینگ^۸ و چینگ^۹ در تعالی هنرهای چین سهم مهمتری دارند.

در دوره‌های شانگ و چو ساخت اشیای مفرغی شکوفا شد. در دوره سلسله چین، که نام خود را به این سرزمین داده است، وحدت سیاسی و فرهنگی پدید آمد. در دوره هان، ارتباط چین با جهان غرب (ایران و روم)، گسترش یافت و جاده ابریشم گشوده شد (تصویر ۱).

در دوره تانگ، بافت پارچه‌های ابریشمی و ساخت ظروف چینی به اوج خود رسید و ارتباط مسلمانان با چین شروع و ظروف چینی وارد بازارهای اسلامی شدند. در دوره سونگ نقاشی به اوج خود رسید. در قرن هشتم هجری ایرانی‌ها به واسطه مغول‌ها، با شیوه نقاشی چینی آشنا شدند و نکاتی را آموختند. در دوره مینگ^{۱۰} معماری چویی^{۱۱}، به وجود آمد. خوشنویسی و نقاشی همواره هنر درجه اول مردم چین بود، اما چینی‌ها در معماری، ساخت ظروف چینی و مفرغی، پارچه‌های ابریشمی، ساخت اشیایی از سنگ یشم و آثار لاکی هم بسیار توانا بودند. تاریخ، فرهنگ و هنر چین همواره از تداوم برخوردار بوده و حتی در زمان تسلط اقوام بیگانه نیز دچار گیست نشده است.

تصویر ۱- نقاشی خیالی، از مراسم معرفی در کاخ امپراتور در دوره هان، سده ۱۷ میلادی

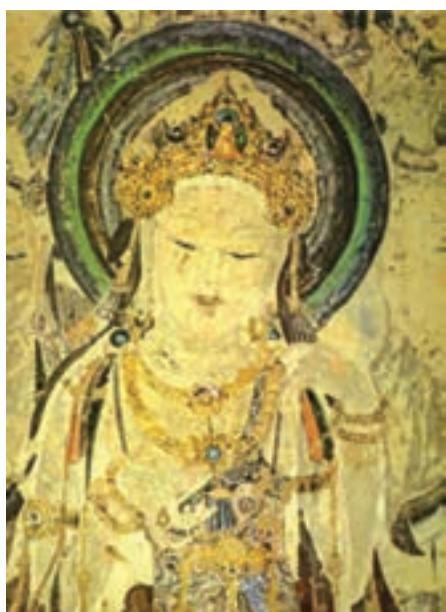
۱_Shang	۲_Zhou
۳_Qin (China)	۴_Han
۵_Tang	۶_Sung
۷_Yuan	۸_Ming
۹_Qing	۱۰_Peking (Beijing)

۲- هنرهای چین

● خوشنویسی و نقاشی

تصویر ۲- نمونه‌ای از خوشنویسی دوره تانگ

تصویر ۳- بودیساتوا^۱، نقاشی داخل غارهای دون‌هوانگ^۲
در شمال غربی چین، دوره تانگ

مردم چین دارای شیوه نوشتار اندیشه نگار^۱ هستند که در طول تاریخ ثابت مانده و از این رو برای همه مردم چین و با وجود گویش‌های مختلف قابل فهم بوده است. خط چینی به جای الفبا، دارای هزاران شکل مستقل است و هر شکل، نقش یک واژه را ایفا می‌کند. این شیوه نوشتار، نقش مهمی در تداوم سنت‌های فرهنگی و هنری چین داشته است. چینی‌ها نقاشی و خوشنویسی را هنری فقط در خور توجه بزرگان و دیگر مصنوعات را نوعی صنعت‌گری می‌دانستند. این دو هنر از بسیاری جنبه‌ها با یکدیگر پیوند داشتند. ابزار خوشنویسی (قلم مو، ابریشم یا کاغذ) به چیره دستی زیادی نیاز داشت. خوشنویسی اندیشه نگار چینی، از کیفیت تصویری برخوردار و بیان اندیشه و احساس را ممکن می‌سازد و با نقاشی پیوند دارد (تصویر ۲).

نقاشی سنتی چین، به لحاظ سرزندگی و ریتم خط و ضرباهنگ قلم مو، تأثیر زیادی از خوشنویسی گرفته و در اغلب نقاشی‌های چینی از خط نوشته به شکل امضاء، شعر یا اظهار نظر هنرمند استفاده شده است. چینی‌ها عقیده داشتند که تمامی رنگ‌ها در مرکب، وجود دارد. نقاش چینی با مهارت بسیار، تنوعی از رنگ‌سایه‌ها^۳ را در ذهن خود به دست می‌آورد و پیش از نقاشی کردن، ساعت‌ها به تفکر می‌نشست و تصویر مورد نظر را در ذهن خویش کامل می‌کرد و در مرحله اجرا آن را بسیار سریع به انجام می‌رساند. پس از آن، هیچ‌گونه تصحیح یا تعییری در تصویر ممکن نبود. نقاش باید دستی خط‌ناظری و تسلطی بی‌چون و چرا بر قلم موی خود می‌داشت. منظره نگاری همواره در نقاشی چینی اهمیت داشته است. منظره طبیعی از زمان‌های کهن مورد توجه بوده است. نقاشان چین علاقه‌ای به قواعد پرسپکتیو نداشتند. منظره سازی‌های توماری، از ابتکارات چینی‌ها است. علاقه پیروان برخی آئین‌های چین به طبیعت، شرایط لازم برای پیدایش هر منظره سازی را فراهم نمود. در دوره هان، کاغذ و ابریشم زمینه مناسبی را برای رشد نقاشی فراهم کرد و تصویر کوه و آب به عنوان عناصر اصلی در منظره سازی مورد تأکید قرار گرفت. در دوره «شش پادشاهی» اصولی برای نقاشی وضع شد که در آن سرزندگی، یک دستی قلم مو، وضوح اشیاء و مناسبت رنگ با نقش مورد تأکید قرار می‌گرفت. در دوره تانگ و تحت تأثیر نقاشی‌های بودائیان هند، نقاشی دیواری به ویژه در غارهای بودایی شمال غربی چین شکوفا و حالات و زندگی بودا بر بدنه غارها نقاشی شد (تصویر ۳). منظره سازی در دوره سونگ^۴، به اوج خود رسید و هنرمندان سونگ فضای

۱- اندیشه نگار: نوعی خط نوشته است که در آن اشکال تصویری طبیعی به اشکال قراردادی تبدیل شده است.

۲- در جات تیرگی و روشنی رنگ را رنگ سایه یا تُن می‌نامند.

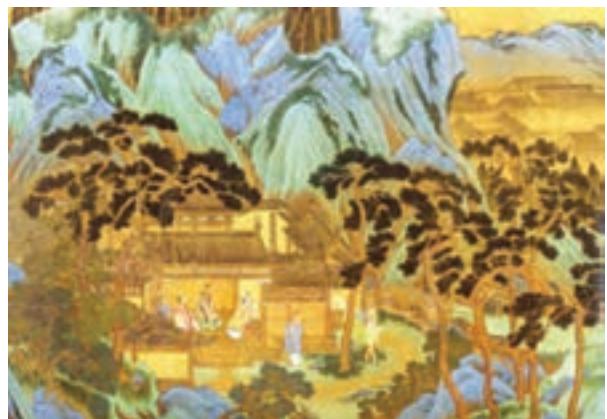
تصویری خاصی به وجود آوردند که به عنوان سر مشقی تا سده بیستم ادامه یافت. نقاشان مکتب سونگ از تمام امکانات قلم و مرکب بهره می‌گرفتند و با حداقل وسایل، جوهره طبیعت را در آثار خود منعکس می‌کردند. آنها طبیعت را چون جهانی بی‌انتها، پرشکوه تصویر نموده و برای فضاهای پُر و خالی ارزشی برابر قائل بودند (تصاویر۴ تا ۶). در نقاشی چینی انواع مضمون‌های دینی و دنیوی مورد توجه بود. آینین بودایی نیز موضوع‌های جدیدی را در اختیار هنرمندان قرار داد و سبب رواج نقاشی دیواری گردید. در سال ۱۲۶۰ میلادی، سلسله سونگ توسط مغولان فروپاشید و مغول‌ها سلسله یوان را تأسیس کردند. در این دوره نیز نقاشی دارای اهمیت ویژه بود و نقاشان آثار ارزشمندی خلق کردند.

تصویر۶— دانشور غرقه ماه،
تصویر۵— مسافران در میان کوه و
اثر مایوآن، طومار آویختنی،
مرکب و رنگ روی ابریشم،
دوره سونگ، کاخ— موزه ملی تای‌بی
آتمامی^۳

تصویر۴— منظره در مهتاب اثر مایوآن^۱،
دوره سونگ، حدود ۱۲۰۰ میلادی،
طومار آویختنی، جوهر و رنگ روی
ابریشم، ۷/۱۴۹ در ۲/۷۸ سانتی متر،
موزه کاخ ملی، تایوان^۲

در دوره مینگ، گرایشی به رنگ‌آمیزی متنوع به ویژه رنگ‌های سبز و آبی در منظره نگاری‌ها،
ظرافت‌کاری و تزیین و کپی‌برداری از سبک‌های گذشته رخ نمود (تصویر۷). در دوره چینگ سبک
دوره مینگ رو به شکوفایی نهاد و تا سده نوزدهم از نوآوری باز نماند.

تصویر ۷- بخشی از یک منظره به سبک آبی و سبز، اثر چین ینگ (Qin Ying)، دوره مینگ، گالری هنر فریر در واشنگتن آمریکا

● معماری

تصویر ۸- دیوار چین، بر روی کوههای شمالی چین برای جلوگیری از تهاجم بیگانگان، تاریخ ساخت از حدود ۲۵۰ پیش از میلاد تا سده ۱۵ میلادی

در چین به دلیل شرایط آب و هوایی مرطوب، ساخت بناها با مواد و مصالحی چون سنگ و آجر مورد توجه نبود و چوب مهمترین مصالح معماری به شمار می‌آمد. اما این بدان معنا نیست که چینی‌ها در ساخت بناهای یادمانی ناتوان بودند، چنانچه دیوار چین که اکنون جزء عجایب هفتگانه است، نمونه‌ای از توانایی چینی‌ها در خلق آثار معماری است (تصویر ۸).

چینی‌ها معابد بودایی، کاخ‌ها و خانه‌ها را به صورت یک تا چند طبقه و اغلب با چوب می‌ساختند که شکل کلی آنها تقریباً مشابه هستند (تصویر ۹). در این معماری سقف شیروانی مانند ساختمان، با سفال پوشیده می‌شد و رُخ بام^۱ پیرامون آن به شکل ایوانی که دارای لبه خمیده به سمت بالا است، ساخته می‌شد و عملکرد آن کنترل باران و ایجاد سایه بود. در ساختمان‌های چند طبقه، طبقات بر روی ستون‌های چوبی قرار می‌گرفت و نمای بنا شکل چترهای مطبق به خود می‌گرفت. غیر از معابد یاد شده، چینی‌ها بناهای رفیعی به نام پاگودا (بنای یادبود بودا) دارند که گاه ارتفاع آنها به ۱۳ طبقه هم می‌رسند.

در معماری کاخ و خانه‌های اعیانی، باغ‌سازی، ایجاد آبراهه و ساخت پل‌های زیبا مورد توجه بود و نمونه بر جسته معماری چوبی چین، مجموعه کاخ‌های شهر پکن (شهر ممنوعه) است که در دوره مینگ ساخته شده‌اند (تصویر ۱۰).

تصویر ۹- پاگودای کای فنگ، ۱۰۴۹ میلادی، چین

۱- رُخ بام به معنی لبه بام یا آبچکان می‌باشد.

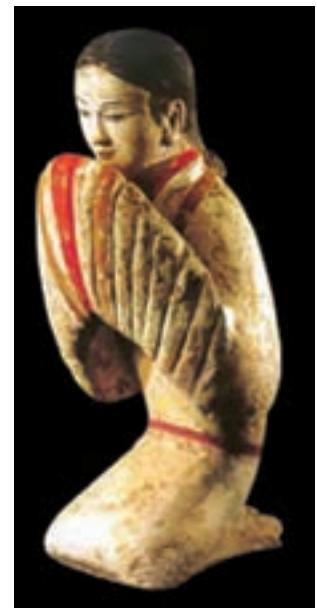

تصویر ۱۰—نمایی از بنای‌های شهر ممنوعه در پکن، دوره مینگ

● تندیس سازی

ساخت تندیس‌های جانوری و انسانی از جنس گل پخته، چوب، سنگ و فلز همواره مورد توجه هنرمندان بود. اغلب این تندیس‌ها بیان گر شغل آنها در خانه فرد متوفی بود که به همراه او در درون قبور قرار داده می‌شدند (تصویر ۱۱).

تندیس‌های سفالی کشف شده از مقبره امپراتور چین، توانایی چینی‌ها را در ساخت تندیس‌های بزرگ سفالی نشان می‌دهد. در این مقبره تندیس سربازان و اسب‌هایشان که نماینده سپاهیان امپراتور بودند، کشف شد (تصویر ۱۲).

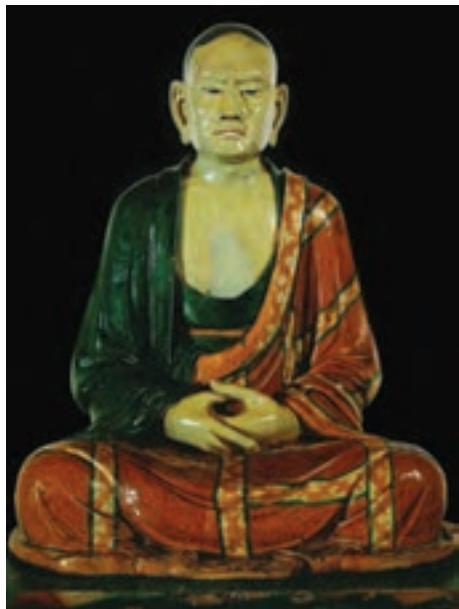

تصویر ۱۱—تندیس زن خدمتکار از گل‌پخته، دوره هان، موزه هانیان گلینگ (Hanyan Gling)

تصویر ۱۲—بخشی از سربازان محافظ مقبره امپراتور چین شی هوانگدی (Qin Shi Huangdi) و تندیس سرباز و اسب، سال ۲۱۰ پیش از میلاد، مکسوف در خیان یان، از جنس گل پخته، اندازه طبیعی

این تندیس‌ها بسیار واقع گرا ساخته شده‌اند و در بازنمایی جزئیات و تجهیزات سربازان بسیار دقت شده است. ورود آیین بودا به چین، تندیس‌سازی را تحت تأثیر قرار داد. در دوره تانگ موج تازه‌ای از هنر هندی (عصر گوپتای هند) به چین رسید و سبب نوعی شکل‌سازی کامل و پر احساس در تندیس‌ها شد. در دوره سونگ ساخت تندیس‌های سفالی و چوبی خدایان بودایی

تصویر ۱۳—بودای نشسته، سفال لعاب دار، دوره سونگ،
موزه بریتانیا

مورد توجه قرار گرفت. فضای متفکر آنۀ عصر سونگ بر روی تندیس سازی مؤثر بود و سبب شد پیکره‌ها ظریفتر، متفکرتر و آرام‌تر ساخته می‌شوند (تصویر ۱۳).

● سفال‌گری

چینی‌ها در ساخت سفال به ویژه سفال‌های لعابدار بسیار توانا بودند. نخستین ظروف سفالی منقوش که دارای نقش‌های هندسی هستند در هزاره پنجم پیش از میلاد (دوره نوسنگی) ظاهر می‌شوند. عالی‌ترین ظروف سفالی چینی ظروف موسوم به چینی هستند. ساخت آنها از ابتکارات سفال‌گران چین است که در عصر سلسله‌های تانگ، سونگ و مینگ به اوج خود رسید. در میان آنها چینی‌های موسوم به آبی و سفید (تصویر ۱۴) مشهور هستند. این گونه ظروف، از دوره تانگ به این سو به بسیاری از نقاط جهان از جمله به ایران صادر می‌شد و سبب تحرک سفال‌گردی دوره اسلامی ایران شد.

● فلزکاری

ساخت اشیای فلزی به خصوص اشیای مفرغی در چین بسیار پر روتق بود. هنرمندان بر روی ظروف منظره، نوشته، اژدها، انواع جانوران و موجودات خیالی را نقش می‌کردند و از آنها در مراسم عروسی و عزا استفاده می‌کردند (تصاویر ۱۵ و ۱۶).

تصویر ۱۴—چینی‌های چند رنگ با نقش‌گیاهی، سده ۱۵ و ۱۶ میلادی،
موزه بیجینگ، چین

تصویر ۱۶—ظروف مراسmi حدود ۱۰۰۰ پیش از میلاد، دوره چو،
موزه‌های چین

تصویر ۱۵—بخور سوز، با در پوشی به شکل کوه، دوره هان، حدود ۱۱۳ پیش از میلاد، موزه ایالتی هبی (Habi)

جدول سلسله‌های مهم چین

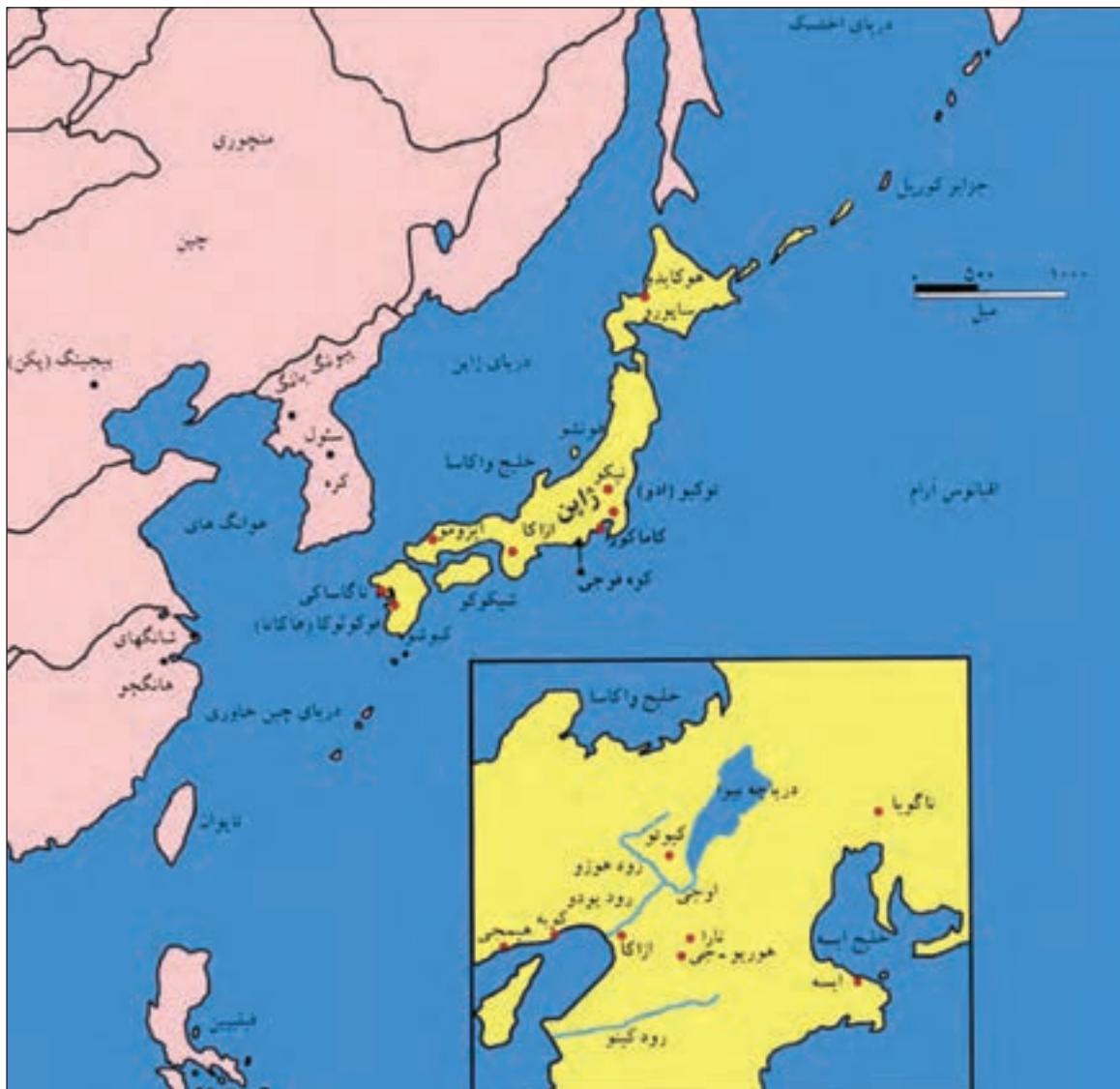
- ۱۰۴۵ م ۱۷۶۶	- ۲۵۶ م ۱۰۴۵	- ۲۰۶ م ۲۲۱	- ۲۲۰ م ۲۰۶	م ۲۲۰-۶۱۸	م ۶۱۸-۹۰۷	- ۱۲۷۹ م ۹۰۷	- ۱۳۶۸ م ۱۲۷۹	- ۱۶۴۴ م ۱۳۶۸	- ۱۹۱۲ م ۱۶۴۴
شانگ	جو	چن	هان	شش پادشاهی	تانگ	سونگ	یوان (مغول)	مینگ	چینگ

ارزشیابی

- ۱- چه عاملی سبب وحدت و تداوم هنر چین است؟
- ۲- چه سلسله‌هایی در هنر چین دارای اهمیت هستند؟
- ۳- چه ارتباطی بین خوشنویسی و نقاشی چینی وجود دارد؟
- ۴- در منظره نگاری چین چه عناصری اهمیت دارند؟
- ۵- چگونه نقاش چینی در هنر خود از ذهن و تفکر بهره می‌گیرد؟
- ۶- در دوره شش پادشاهی چه اصولی در نقاشی در نظر گرفته شد؟
- ۷- هنر بودایی چه تأثیری در تندیس‌سازی و نقاشی چین داشت؟
- ۸- توضیحات زیر هر کدام مربوط به کدام مکتب هنری چین است؟
 - الف) اوج منظره‌سازی، جهان‌بی‌انتها و فضاهای پر و خالی
 - ب) گرایش به رنگ آمیزی متنوع در منظره‌سازی
- ۹- معماری چین دارای چه خصوصیاتی است؟
- ۱۰- تندیس سریازان سفالی مقبره امپراتور سلسله چین دارای چه ویژگی‌هایی است؟
- ۱۱- هنر سفال‌گری و فلز کاری چین دارای چه خصوصیاتی است؟

فصل هشتم

هنر ژاپن

هدف‌های رفتاری : پس از پایان این فصل از دانش آموز انتظار می‌رود که

بتواند :

- ۱- ویژگی‌های هنر ژاپن را بیان کند.
- ۲- خصوصیات تندیس‌های ژاپنی را توضیح دهد.

- ۳- ساختار معابد ژاپنی را شرح دهد.
- ۴- ویژگی های نقاشی ژاپنی را توضیح دهد.
- ۵- خصوصیات نقاشی ژاپنی را در سده های ۱۵ و ۱۶ میلادی شرح دهد.
- ۶- هنر باسمه سازی ژاپن را شرح دهد.

۱- تاریخ و ویژگی هنرهای ژاپن

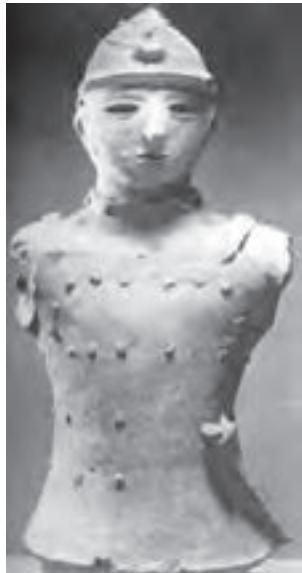
ژاپن کشوری کوچک، مرکب از چهار جزیره بزرگ و تعدادی جزیره کوچک است که در شرق چین و کره قرار دارد. ساکنان ژاپن از حدود هزاره هفتم پیش از میلاد، وارد دوره نوسنگی (عهد کشاورزی) شدند. از این دوره ظروف سفالی و زیورهای از سنگ بلور به دست آمده است. ژاپنی ها در حدود ۴۰۰ سال پیش از میلاد وارد دوره شهرنشینی شدند. با وجود آن که ژاپن در مقابل ورود بیگانه به کشور سخت گیر بود، اما تمدن های چین، کره و دین بودا در شکل گیری و تکامل فرهنگ و هنر ژاپن نقش اساسی داشتند. مواد و شیوه های مورد استفاده هنرمندان، حتی مضمون ها نیز ریشه چینی داشتند. ژاپنی ها در سده های ۵ تا ۷ میلادی از طریق جاده ابریشم با مصنوعات هنری آسیای غربی (آسیای مرکزی، شمال هندوستان و ایران) نیز آشنا شدند. برای مثال از نقوش دوره ساسانی در پارچه های ژاپنی نیز تقلید می شد. هنوز هم در یکی از خزانه های سلطنتی تعداد قابل توجهی از اشیای دوره ساسانی نگهداری می شود. هنرمندان ژاپنی در کنار باورهای مذهب باستانی خویش، شینتو^۱، از آیین بودا و تأوی چینی نیز بهره می گرفتند. خصوصیات هنر ژاپن نشان می دهد که اغلب این تقلیدها آگاهانه بوده و هنرمندان ژاپن دست آوردهای بیگانه را به خوبی با سنت های خود سازگار کرده و عناصری را به آن افزوده اند.

ژاپنی ها مانند چینی ها شیفتنه طبیعت اند، ولی نگاه آنها به طبیعت با احساساتی گری آمیخته است. به طور کلی، در هنر ژاپنی حساسیت به بافت، تأکید بر نکات فنی، علاقه به رنگ های درخشان، ترکیب بندی گیرا و کوشش برای جلوه تزئینی، بیشتر دیده می شود.

هنر اصلی ژاپنی ها نیز مانند چینی ها، نقاشی و خوشنویسی است، اما آنها در ساخت سفالینه های لعب دار، اشیای چوبی، باسمه کاری، بافندگی و ساخت اشیاء و تندیس های فلزی و چوبی و تزئینات درون و بیرون بناها نیز توانا هستند.

۱- آیین باستانی برستش خورشید در ژاپن که بعدها با مذهب بودایی و دین آمیخته شد.

۲- تندیس سازی

تصویر ۱ - هانیوا به شکل جنگاور
جوشن پوش، گل مجسمه سازی، سده ۳
تا ۶ میلادی، مجموعه نگاری، سایناما

جزایر ژاپن به دلیل آتشفسانی بودن آنها، سنگ مناسب برای حجاری و کنده کاری ندارند، لذا برای تندیس سازی، از گل رُس و چوب و فلز استفاده می‌کردند. نخستین تندیس‌های سفالی مربوط به هزاره چهارم پیش از میلاد، مربوط به دوران نوسنگی، غالباً طرحی حصیرگونه و درهم بافته دارند. فن مفرغ کاری در سده اول میلادی از چین به ژاپن رسید. بر روی زنگوله‌های مفرغین مربوط به این دوره خطوط و تصاویر ساده حک شده و یا نقوش کم بر جسته دیده می‌شود. سپس در سده‌های ۷ تا ۷ میلادی، پیرامون مقبره‌ها استوانه‌های گلینی بود که در بالای آنها تندیس‌های هانیوا^۱ به شکل انسان، جانور و یا پرنده قرار می‌گرفت (تصویر ۱).

تا پیش از ورود آئین بودایی از طریق کره در سال ۵۵۲ میلادی، تندیس سازی در ژاپن به طور جدی مطرح نبود. صنعتگران کره‌ای همراه با راهبان بودایی به ژاپن رفتند و طرز ساختن تندیس‌های بودایی را به ژاپنی‌ها یاد دادند. اولین تندیس‌های بودا که در سده‌های ۶ و ۷ میلادی ساخته شدند، برگرفته از هنر یونانی - بودایی سده‌های ۱ تا ۳ میلادی گندهارا (قندهار) هستند و سبکی واقع گرایانه دارند. برخی از آثار این دوره، در زمرة نفیس‌ترین و اثرگذارترین تندیس‌های مذهبی جهان به شمار می‌آیند (تصاویر ۲ و ۳).

تصویر ۳ - تندیس بزرگ بودای نشسته، معبد تودای -
جي در نارا، مفرغ، ارتفاع حدود ۱۵ متر، ۷۵۲ میلادی

تصویر ۲ - تندیس بودا، معبد تودای - جي در نارا،
چوب، ارتفاع ۹۸/۷ سانتی متر، سده ۸ میلادی

۱- Haniva

۲- Todai-ji

۳—معماری

با توجه به منشأ آتشفشنای جزایر ژاپن و عدم وجود سنگ‌های مناسب، مردم این سرزمین، بناهای خود را از چوب‌های مناسب و مقاوم در برابر زلزله می‌ساختند. ژاپنی‌ها در معماری هم از الگوهای چینی پیروی می‌کردند، بناهای آنها از یک تا چند طبقه متغیر و اغلب دارای شکل‌های مربع مستطیل با سقف‌های شیبدار سفالی هستند و رخ‌بام‌ها برستون‌های چوبی تکیه دارند و شکل ایوان را در نمای ساختمان به‌خود می‌گیرند و لبه آنها نیز مانند بناهای چینی به‌سمت بالا خمیده هستند. یکی از معابد مهم ژاپن در شهر اوجی دارای تالار مشهوری به نام ققنوس است (تصاویر ۴ و ۵).

معابد چند طبقه آنها نیز به تقلید معابد چینی ساخته شده‌اند (تصویر ۶).

تصویر ۴—معبد بیودو دارای تالار هو—ئو—دو (ققنوس) — این، سده ۱۱ میلادی در شهر اوجی، کیوتو^۱

تصویر ۶—معبد هوریوجی^۲، سده ۸ میلادی، نارا

تصویر ۵—ققنوس مفرغی، سده ۱۱ میلادی، نماد معبد بیودو—این

۱—Kyoto

۲—Horyu.ji

۴ – نقاشی

تصویر ۷ – بخشی از پرده نگاره شش لته، سده ۱۸ میلادی

هنر نقاشی در ژاپن از زمانی متداول شد که راهبان بودایی و صنعتگران کره‌ای و چینی در آنجا اقامت کردند. نقاشی دیواری و طوماری با مضمون‌های بودایی که ریشه در هنر هند داشت، رواج یافت.

قطع رابطه ژاپن با چین در اواخر سده نهم میلادی، زمینه‌ای برای رشد نقاشی بومی فراهم ساخت. در سده ۱۲ میلادی، نوعی نقاشی طوماری با سبک خالص ژاپنی به نام یاماتو^۱ شکل گرفت که به لحاظ شیوه و موضوع با نقاشی‌های مشابه چینی تفاوت دارد. اگر چینی‌ها نقاشی طوماری را عمدتاً برای منظره نگاری به کار می‌بردند، ژاپنی‌ها آن را به خدمت رویدادهای زندگی گرفتند. قلم‌گیری‌های سریع و نازک، رنگ‌های تخت و غالباً درخشان و تجسم فضای از زاویه دید بالا از ویژگی‌های این سبک است (تصویر ۷).

برتری یافتن آئین ژن^۲ بر آئین‌های شینتو و بودایی در قرن چهاردهم میلادی بر نقاشی ژاپنی اثر گذار بود و راهبان ژن نمونه‌های منظره نگاری آب مرکبی دوره سونگ را از چین به ژاپن آورده‌اند و منظره نگاری چینی مورد توجه قرار گرفت (تصویر ۸).

تصویر ۸ – منظره اثر کانو – موتونوبو^۳ در سده شانزدهم میلادی، مجموعه توکای – ان^۴، کیوتو

^۱– Yamato – e

^۲– آئین ژن، التفانی از آئین بودا و آئین تاؤ است که از اصول آن هماهنگی با طبیعت همراه با تفکر است.

^۳– Kano – Motonobu

^۴– Tokai – an

در سده‌های ۱۵ و ۱۶ میلادی نقاشان ژاپن به پیروی از نقاشان چینی بر خط‌های شکل ساز تأکید می‌کردند، ولی از مضمون‌ها و نقش‌های بومی سرزمین خود نیز بهره می‌گرفتند و منظره‌ها، گل‌ها و پرنده‌گان سرزمین خود را نقاشی می‌کردند (تصاویر ۹ و ۱۰).

تصویر ۱۰ – گل و پرنده، نقاشی آبرنگ روی کاغذ، سده ۱۹ میلادی

تصویر ۹ – گل داودی در کوهستان، اثر نوگوچی یوکویو، ۱۸۸۶ میلادی

از اوخر سده هفدهم میلادی، هنر باسمه‌سازی^۱ در ژاپن رونق گرفت این هنر معرف زنده‌ترین هنر بومی و مردمی است، زیرا برخلاف هنر اشرافی، براساس موضوعات زندگی روزمره مردم شکل گرفت. باسمه‌های رنگی تأثیری عمیق بر هنر اروپایی اوخر سده ۱۹ میلادی گذاشتند. هکوسای^۲ و اوتمارو^۳ با باسمه‌ها و طراحی‌هایشان از چشم اندازهای ژاپنی، به عنوان استادان بزرگ تاریخ هنر شناخته شده‌اند (تصاویر ۱۱ و ۱۲). ژاپن در این سده دروازه‌های خود را بر روی جهان غرب باز کرد و آماده پذیرش فرهنگ غرب شد و به تدریج از شیوه‌های سنتی دور شد و مکاتب

تصویر ۱۱ – هنر باسمه، کوه فوجی یاما، اثر هکوسای

۱- باسمه نوعی چاپ دستی ساده است که ابتدا تصویر روی چوب و یا ماده دیگری کنده می‌شود، سپس مانند مهر به جوهر آغشته

شده و به روی سطح دیگری منتقل می‌شود.

۲-Hokusi

۳-Utamaro

نقاشی غرب مورد توجه قرار گرفت. بعد از جنگ جهانی دوم، برخی از نقاشان با بهره‌گیری از سنت‌های گذشته و تلفیق آن با شیوه‌های هنر غرب به نتایج تازه دست یافتند. از نیمه دوم سده بیستم نقاشان و تصویرگران ژاپنی با نوآوری‌های فنی و سادگی صوری و ظرافت بیان و حفظ هویت فرهنگی، جایگاه مهمی را در هنرهاي بصری جهان بدست آورده‌اند (تصویر ۱۳).

تصویر ۱۳—پوستر برای مدرسه هنرهاي نمایشی آسیابی،
سال ۱۹۸۱

تصویر ۱۲—نیم تنه بانوی زیبا، اثر اوتابامارو، باسمه
رنگی، سده نوزدهم، موزه هنر کلیولند

دوره‌های هنر زبان

دوره پیش از تاریخ	دوره باستان	دوره فُودالی	دوره نوین	دوره مدرن
جومون	یابوی	کوفون	آسوکا	کاماکورا
۱۴۰۰۰—۵۰۰	۲۰۰—۲۰۰	۲۰۰—۲۰۰	۷۹۶—۷۹۶	۱۱۸۵—۱۱۸۵

- ۱- ژاپنی‌ها چگونه به طبیعت نگاه می‌کردند؟
- ۲- پیرامون مقبره‌ها، استوانه‌های گلینی بود که در بالای آنها تندیس‌های به شکل انسان، جانور و یا پرنده قرار می‌گرفت.
- ۳- اولین تندیس‌های بودا دارای چه خصوصیاتی بود؟
- ۴- معابد ژاپنی دارای چگونه ساختاری بود؟
- ۵- سبک یاماتو - ئه دارای چه ویژگی‌هایی است؟
- ۶- هنر باسمه سازی معرف چه ویژگی‌هایی است؟
- ۷- دو هنرمند معروف از هنر باسمه سازی را نام ببرید.
- ۸- عبارت‌های مرتبط را با یک خط به یکدیگر متصل کنید :

ققنوس	هانیوا
هنر چاپ پارچه	باسمه سازی
تندیس بر پایه استوانه‌ای گلی	هنرمند باسمه ساز
هکوسای	تالار معبد

فصل نهم

هنر قاره آمریکا، از آغاز تا سده ۱۶ میلادی

هدف‌های رفتاری : پس از پایان این فصل از داشن آموز انتظار می‌رود که بتواند :

- ۱- اقوام بومی قاره آمریکا را نام ببرد.
- ۲- خصوصیات هنر اقوام بومی آمریکا را شرح دهد.

ساکنان بومی قاره آمریکا (آمریکای شمالی، مرکزی و جنوبی) مردمانی سرخ پوست بودند که از گذشته‌های دور از شرق قاره آسیا به این قاره مهاجرت کردند. آنها کم کم در مناطق مختلف آن قاره مستقر شدند و فرهنگ و تمدن ویژه‌ای را در آمریکای مرکزی (مکزیک، جزایر کارائیب، پرو و ...) به وجود آورده‌اند. اقوام بدوی آمریکا همانند جوامع آسیا مراحل تکامل تمدن را از دوره پارینه سنگی تا دوره شهرنشینی سپری کردند. اما در سده پانزدهم میلادی با هجوم سپاهیان اسپانیایی که سلاح گرم داشتند، جریان طبیعی رشد فرهنگ و تمدن آنها از حرکت بازماند. سپس فرهنگ اروپایی بر بومیان تحمیل و سبب نابودی فرهنگ‌های اقوام بومی قاره آمریکا شد. در طول یک صد سال اخیر، به دلیل مطالعات و کاوش‌های باستان‌شناسی آثار ارزشمندی از سفالگری، تندیس‌سازی و معماری و دیگر هنرهای آنها آشکار شد و روز به روز بر اهمیت هنر آنها افزوده می‌شود.

اینک به شکل خلاصه چند تمدن مهم پیشاکلمبی آمریکا که از حدود ۱۲۰۰ پیش از میلاد تا سده ۱۶ میلادی در این قاره به شکوفایی رسیده و از آنها بناهای شهری، معابد هرمی شکل، پیکره‌ها و حجاری‌های وابسته به معابد باقی‌مانده است، معرفی می‌شوند:

۱- اولمک^۱

تصویر ۱- چهره انسان، اولمک

اولمک‌ها در جنوب شرق مکزیک زندگی می‌کردند و نخستین اقوامی بودند که در حدود ۱۲۰۰ پیش از میلاد وارد تمدن شهری شدند. آنها از پایه‌گذاران تمدن‌های آمریکای مرکزی محسوب می‌شوند. اولمک‌ها در ساخت بناهای مذهبی و پیکره‌های بزرگ یادمانی به‌ویژه سردیس‌ها توانا بودند (تصویر ۱). از آثار مکشوف چنین استنباط می‌شود که اولمک‌ها در داشن نجوم بسیار پیشرفته و تقویم‌های دقیقی داشته‌اند.

۲- مايا^۲

تصویر ۲- ظرف سفالی به شکل ماهی، اولمک، مکزیک

ماياها در شرق آمریکای مرکزی می‌زیستند و در حدود ۱۰۰۰ پیش از میلاد وارد مرحله شهرنشینی شدند و کم به اوج زندگی شهرنشینی خود رسیدند. آنها در ساخت بناهای شکفت‌انگیز، یادمان‌های سنگی، سفالگری، فلزکاری و نساجی توانا بودند. آنان در همه جا بر دیواره بنها نقش بر جسته‌های نمادین می‌ساختند. خصوصیات بارز این نقش بر جسته‌ها انبوهی و فشردگی صورت‌های شبه انسان و حیوان و شکل مکعب گونه آنها است. معمولاً پیکره‌ها با لباس مذهبی یا آئینی در میان علائم یا حروف رمزی نمایش داده می‌شوند (تصویر ۲). در حدود ۹۰۰ میلادی بسیاری از شهرهای مايا متروک شد و

۱- Olmac

۲- Maya

تصویر۳—سرخای مرگ، بخشی از سنگ محراب، کوپان، هندوراس، حدود سال‌های ۵۰۰ تا ۶۰۰ میلادی، در ۱۰۴ سانتی‌متر، موزه مردم‌شناسی، لندن

آنها به همراه قوم تولنک پایتخت خود را به یوکاتان^۱ (شرق مکزیک) انتقال دادند و در این محل سنت‌های هنری آنها درهم آمیخت و در حدود سده ۱۱ میلادی، معبد بزرگ هرمی شکلی را در چیچن ایتسا بریا کردند که امروزه جزء یکی از عجایب هفتگانه جهان است (تصویر ۳ و ۴).

تصویر۴—معبد چیچن ایتسا (Chichen-Itza)، یوکاتان، سده ۱۱ میلادی

تصویر۵—ظرف سفالی به شکل مرد تک چشم، برو، حدود سال‌های ۲۵۰ تا ۵۵۰ میلادی، ارتفاع ۲۹ سانتی‌متر، موزه هنر شیکاگو

۳—تئوتیوآکان^۲

همزمان با تمدن مایا، در شمال شهر مکزیکو، تمدن دیگری به نام تئوتیوآکان شکل گرفت. هنر این قوم بیشتر جنبه مذهبی داشت. سازندگان معابد مردمی کشاورز بودند که سبک هنری مشخصی در نخستین سده‌های عصر مسیحیت آفریدند. اینان خدایانی که مظاهر طبیعت ماه و خورشید و ... بودند، را می‌پرستیدند و پیکره‌های زیادی با چهره انسانی می‌ساختند (تصویر ۵ و ۶).

۱—Yucatan

۲—Teotihuacan

تصویر ۶—بخشی از شهر بزرگ تئوپیوآکان

۴—تولتک^۱

تصویر ۷—تندیس ایستاده، تولتک، مکزیکوسیتی

در پایان سده هشتم میلادی تمدن تئوپیوآکان نابود شد و جای خود را در دره مکزیک به قوم مهاجم قبایل تولتک داد. هنر تولتک هندسی و خشک است (تصویر ۷).

۵—آزتك^۲

آزتك‌ها، آخرین قومی بودند که پیش از تسلط یافتن اسپانیا، مکزیک را مقر فرمانروایی خویش قرار دادند. طبیعت سخت (طوفان‌ها و زلزله‌ها) آزتك‌ها را به قومی سرسخت و جنگجو تبدیل کرده بود. این سرسختی طبیعت در سیمای خدایان آنها که طالب قربانی‌های خونین بودند انعکاس یافت. از این‌رو انجام قربانی در مکان‌های مذهبی، از ویژگی‌های قوم آزتك است. روحیه خشن آنها در تندیس‌های عظیم و رعب‌آور انعکاس یافته است (تصویر ۸).

۶—اینکا^۳

اینکاها از اقوام آمریکای جنوبی بودند که در سده‌های ۱۵ و ۱۶ میلادی حکومت قدرتمندی در پرو و اکوادور به وجود آوردند که توسط اسپانیایی‌ها به نابودی کشیده شد. آنها به لحاظ مهارت در

۱—Toltec

۲—Aztec

۳—Inca

مهندسی ساختمان و شیوه معماری خشک (بدون ملات) شهرت دارند. معماری شکوهمند اینکا در مراکز عمدۀ ای چون کوزکو^۱ و ماچوپیچکو^۲ مشهور است. معابد هرمی شکل و مرتفع آنها از پاره‌ای جهات به اهرام مصر و زیگورات‌های بین‌النهرین شباهت دارند. در سده‌های ۱۹ و ۲۰ میلادی، آشنایی هنرمندان معاصر با هنر و تمدن گذشته اینکاها سبب گردید که هنر این قوم مورد توجه قرار گیرد (تصویر ۹).

تصویر ۹—شهر ماچوپیچکو، تمدن اینکارو، حدود ۱۵۰۰ میلادی

تصویر ۸—هنر آزتك، تندیس سنگی تلالوك، خدای باران آزتك، سده‌های ۱۴-۱۵ میلادی، ارتفاع ۴۰ سانتی‌متر، موزه مردم‌شناسی، برلین.

اولمک	مايا	تئوتیو آکان	اینکا
۴۰۰-۱۲۰۰ پیش از میلاد	۹۰۰ پ.م تا ۱۰۰ پ.م	۷۵-۵۰ میلادی	۱۴۰۰ تا ۱۶۰۰ میلادی

ارزشیابی

- ۱—خصوصیات هنر قوم مایا چیست؟
- ۲—ویژگی‌های هنر قوم تولتک را بیان کنید.
- ۳—تندیس سازی قوم آزتك دارای چه خصوصیاتی است؟
- ۴—معماری اینکاها به چه دلیل شهرت دارد؟ توضیح دهید.

۱—Cuzco

۲—Machu picchu

فصل دهم

هنر اسلامی

هدف‌های رفتاری : پس از پایان این فصل از داش آموز انتظار می‌رود که

بتواند :

- ۱- ویژگی‌های هنر اسلامی را شرح دهد.
- ۲- الگوی اولیه معماری اسلامی را شرح دهد.
- ۳- بناهای دوران اسلامی را نام ببرد.
- ۴- اهمیت و کاربرد خوشنویسی در دوره اسلامی را بیان کند.
- ۵- علل مصورسازی کتب را بیان کند.
- ۶- ویژگی‌های نگارگری ایرانی در دوره اسلامی را شرح دهد.

- ۷- علل شکوفایی سفالگری دوره اسلامی را توضیح دهد.
- ۸- تزیینات فلزکاری را شرح دهد.
- ۹- شیشه‌گری دوره اسلامی را بیان کند.
- ۱۰- پارچه‌بافی دوره اسلامی را توضیح دهد.
- ۱۱- مراکز هنر قالی بافی جهان اسلام را نام ببرد.

شکل‌گیری هنر اسلامی

با هجرت رسول اکرم (ص) در سال اول هجری برابر با سال ۶۲۲ میلادی به شهر مدینه و تأسیس حکومت اسلامی در آن شهر، اساس هنر و تمدن اسلامی شکل گرفت. آنچه بیش از همه در شکل‌گیری هنر اسلامی نقش داشت، قرآن بود. انتشار قرآن به زبان عربی و رواج آن در تمام سرزمین‌هایی که دیانت اسلام را پذیرفتند، سبب پیوند و اتحاد بین ملل مختلف ساکن در این سرزمین‌ها شد و قرآن عامل خلق آثار هنری گردید (تصویر ۱).

دیانت اسلام در مقایسه با سایر ادیان جهان (مانند مسیحیت و بودایی) تأثیری بسیار قاطع بر کلیه فعالیت‌های ملت‌هایی که اسلام را پذیرفته بودند، داشت. اسلام از میان اعرابی بدیع برخاسته بود که شیوه زندگی ساده‌ای داشتند و هنرهای بصری آنها در مقایسه

با دیگر ملل هم عصر آنها ابتدایی بود. اعراب پس از پذیرش اسلام با سرعت غیرقابل باوری بر تمامی خاورمیانه^۱ و شمال آفریقا و بخشی از اسپانیا حاکم شدند. در آناتولی با مقاومت امپراتوری بیزانس (روم شرقی) رویرو شدند، اما سرانجام ترکان عثمانی با فتح قسطنطینیه به حکومت بیزانس نیز خاتمه دادند.

مسلمانان در اندک زمانی پس از گذشت یک قرن هنر و تمدنی را سبب شدند که جهان هرگز مشابه آن را به خود ندیده بود. ملت‌های تازه مسلمان در تجارب هنری، خود را با اهداف جامعه جدید هماهنگ کردند. دوره آمیختگی و تلفیق شیوه‌های هنری و هنر اسلامی در تمامی زمینه‌ها با زبان واحدی درخشش خود را آغاز کرد.

در میان سرزمین‌های اسلامی، برخی ملت‌ها به دلیل داشتن سنت‌های هنری کهن، سهم بیشتری در تعالی و شکوه هنر اسلامی به عهده داشتند. ایرانی‌ها نقش اول را در شکوفایی هنر اسلامی به عهده گرفتند و انواع هنرهای ایرانی در مصر، ترکیه و خاورمیانه، هند و آسیای مرکزی مورد اقتباس قرار گرفت. هنر شمال افریقا (مراکش) و مصر نیز بر هنر اسلامی تأثیر چشمگیری داشت.

تصویر ۱- یک صفحه قرآن به خط کوفی تحریری، ایران، سده سوم هجری (۶۲۲ میلادی)، موزه ملی ایران

^۱- ایران، عراق، سوریه، آسیای مرکزی

● ویژگی‌های هنر اسلامی

تصویر ۲—خانه خدا (کعبه)، قبله گاه مسلمین جهان، مکه معظمه گیاهی در تزیینات، پرهیز از طبیعت پردازی و واقع‌گرایی دیده می‌شود (تصویر ۴).

هنر اسلامی پدیده‌ای است که از بطن اسلام متولد شده و تنها با درک دیانت اسلام قابل شناخت است. هنر اسلامی هنری مذهبی و در خدمت نیازهای جامعه و چشم گیرترین جلوه آن هماهنگی اجزای سازنده آن در جزء و کل است. هنر اسلامی با تمام قلمرو وسیع خود پیوسته با روح اسلام سازگاری داشته و بیش از همه در معماری مکان‌های مقدس جلوه‌گر شده است (تصاویر ۲-۳).

در نظام فکری مسلمانان، همه دست ساخته‌ها و مشاغل، شکلی از هنر هستند و به ساخته‌ای خاص و یا به کار مشخصی هنر گفته نمی‌شود. در نگاه اسلام زیبایی تجلی حقیقت کلی و جهانی است و هر دست ساخته‌ای به میزانی که صفتی از صفات الهی را آشکار سازد، از کمال و زیبایی برخوردار می‌شود. از دیگر ویژگی‌های هنر اسلامی توجه به نیازهای انسان و بهره‌گیری از مصالح بومی است. تقارن، همچنین استفاده گسترده از نقوش هندسی و

تصویر ۴—مسجد امام، دوره صفوی، اصفهان

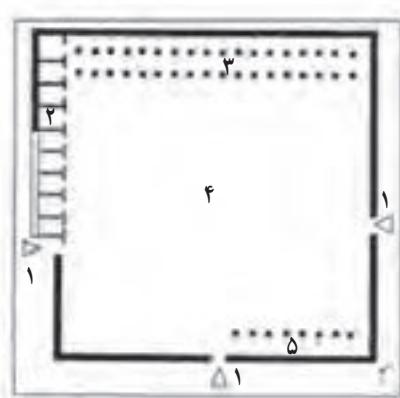

تصویر ۳—قبة الصخره، سال ۷۱ هجری، تزیینات سده ۱۱ هجری، (۱۷ میلادی) فلسطین

هنر اسلامی تنها به معماری و نقاشی محدود نمی‌شود بلکه هنرهای دیگر مانند خوشنویسی، کتاب‌آرایی، نگارگری، سفالگری، فلز کاری، پارچه‌بافی، شبشه‌گری، قالی‌بافی، درودگری (نجاری) و ... را نیز در بر می‌گیرد.

۱—معماری اسلامی

بناهای اسلامی در سرزمین‌های مختلف با توجه به شرایط آب و هوایی—گرسنگی یا سردسیر—دارای تفاوت‌های ساختاری و ظاهری هستند اما از نظر کارکرد، مشابه‌اند. معماری مساجد در شهرهای اسلامی نقش اول را دارند و نماد این شهرها تلقی می‌شوند. الگوی اولیه مساجد اسلامی، مسجدالنبی در شهر مدینه است که توسط رسول اکرم (ص) بنا شد. این مسجد دارای طرحی مستطیل شکل شامل حیاط بزرگ و یک سقف سرپوشیده (شبستان) در جهت قبله و تعدادی اتاق در پیرامون حیاط بود. این طرح که به مساجد شبستانی (یا مساجد اولیه اسلامی) شهرت دارد، در تمام سرزمین‌های اسلامی مورد اقتباس قرار گرفت (تصویر ۵). در سده‌های اول تا چهارم هجری در اغلب شهرهای جهان اسلام مساجد اغلب به طرح شبستانی ساخته می‌شدند ولی از سده پنجم هجری به بعد به تدریج اشکال متنوع تری از مساجد در سرزمین‌های اسلامی ساخته شدند که ساختار آنها بیشتر تابع شرایط اقلیمی و سنت‌های محلی بودند (تصاویر ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰).

تصویر ۵—نقشه مسجد حضرت رسول در مدینه، اول هجری
۱—ورودی‌ها، ۲—اتاق‌های بخش مسکونی، ۳—فضای سرپوشیده رو به قبله، ۴—حیاط یا میانسر، ۵—صفه جهت اقامت یاران و مستمندان

تصویر ۷—تاج محل، آرامگاه ممتاز محل همسر شاه جهان، آگرا، هند، اواسط سده ۱۱ هجری (سده ۱۸ میلادی)

تصویر ۶—کاخ الحمراء، گرانادا، اسپانیا، سده ۸ هجری (۱۴ میلادی)

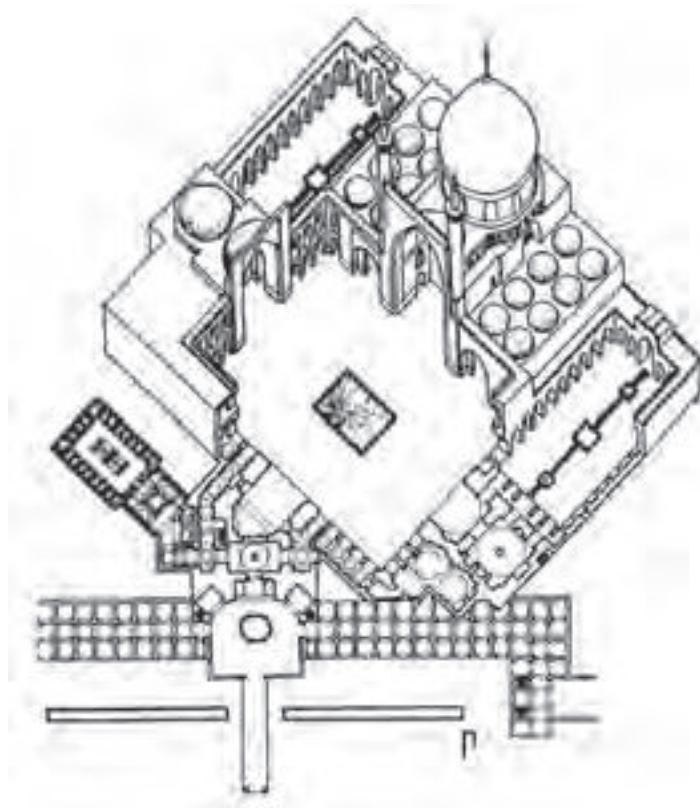
تصویر ۱۰—ماکت، سبک معماری مساجد عثمانی

تصویر ۹—مسجد ابن طولون در قاهره ساخته شده در ۲۵۹ هجری

تصویر ۸—منار مسجد سامرا، سده سوم هجری، عراق

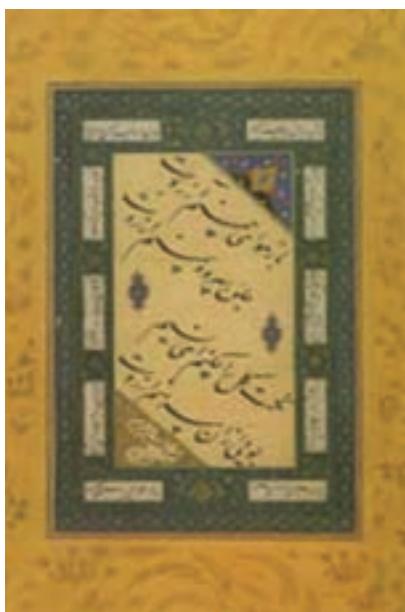
تصویر ۱۱—نمایش سه بعدی مسجد چهار ایوانی (مسجد امام اصفهان)

در ایران به دلیل سنت‌های معماری پیش از اسلام و شرایط اقلیمی، شبستان‌ها گنبددار شدند و چهار ایوان بزرگ نیز در چهار سمت حیاط ایجاد شد. اینگونه مساجد به مساجد چهار ایوانی شهرت دارند. زیبایی مساجد اغلب در تزیینات آن جلوه گر شده است. خوشنویسی، کاشیکاری، آجرکاری و گچبری با نقش مایه‌های گیاهی و هندسی از مهمترین آرایه‌های مساجد هستند. دو مین گروه از بنای‌های اسلامی مقابر هستند که برای بزرگان دین، علم و سیاست ساخته شده‌اند که اغلب گنبددار و از نظر تزیینات بسیار غنی هستند. طرح مدارس همانند مساجد هستند، اما اغلب آنها فاقد گنبد و شبستان هستند. سایر بناها تابع شرایط اقلیمی، سنت‌های قومی و محلی هستند (تصویر ۱۱).

۲- خوشنویسی

خوشنویسی ممتازترین و شریف‌ترین هنر اسلامی است. قرآن کریم نقش اول را در تعالیٰ این هنر بعهده داشت، زیرا قرآن باید با خطی نوشته می‌شد که شایسته آن باشد، کاتبان وحی با سعی و تلاش خوشنویسی را به هنر درجه اول تبدیل کردند (تصویر ۱۲).

یکی از ویژگی هنرهای اسلامی استفاده از خط در همه دست ساخته‌ها است. هنرمندان عبارات مذهبی و غیر مذهبی را با زیبایی هرچه تمام‌تر روی آثار مختلف می‌نوشتند. یکی از جذابیت‌های خوشنویسی مسلمانان تنوع خطوط آنها است. خط‌های کوفی، نسخ، ثُلث و نستعلیق بیشترین رواج را داشت و خوشنویسان ایرانی در طراحی و تنوع خطوط سهم بیشتری داشتند (تصاویر ۱۳ تا ۱۴).

تصویر ۱۳- یک صفحه قرآن به خط ثلث، خط احمد بن سهروردی، اوایل سده هشتم هجری (دوره ایلخانی)، موزه دیلمی، دوره صفوی ملی ایران تصویر ۱۴- یک قطعه خط نستعلیق، خط مالک

تصویر ۱۲- یک صفحه قرآن به خط کوفی مغربی(مراکشی)، روی پوست، سوره بقره، آیه ۷۴، خط علی بن وزاق سده پنجم هجری، موزه قیروان، تونس

۳- کتاب آرایی

تأکید قرآن بر خواندن و نوشتمن سبب توجه مردم به کتاب و کتاب آرایی شد. در نزد مسلمانان، کتاب تنها وسیله انتقال اندیشه نبود، بلکه نشر کتاب سبب شکل‌گیری هنر جلد سازی، کاغذسازی، تذهیب، خوشنویسی، نگارگری و آرایش صفحات شد (تصویر ۱۵). بسیاری از کتاب‌ها دارای سرلوح، جدول، نقش‌های رنگین و زرین، و تزیینات گوناگون بودند. جلدسازان نیز برای کتاب‌ها جلد‌های نفیسی چون ضربی (تصویر ۱۶)، سوخت و روغنی(لاکی) می‌ساختند. در سده نهم هجری

(پانزدهم میلادی) جلد‌های ایرانی به اروپا رسید و جلد سازی اروپا را تحت تأثیر قرار داد و جلد‌هایی با نقش‌های ایرانی ساخته شد.

تصویر ۱۶—جلد ضربی. ایران، جلد کتاب مهر و مشتری، سده نهم هجری. موزه توپ‌کاپی، استانبول

تصویر ۱۵—صفحه آرایی کتاب، یزد، سده نهم هجری

۴—نگارگری (نقاشی)

تصویر ۱۷—صورت فلکی قنطروس، کتاب عجایب المخلوقات قزوینی، مکتب بغداد، سده هشتم هجری

در اواخر سده دوم هجری نهضت ترجمه با مرکزیت بغداد شکل گرفت و کتاب‌های زیادی از پهلوی ساسانی، یونانی، مصری و هندی به عربی ترجمه شد. در میان آنها کتاب‌های مصور علمی چون گیاهشناسی، جانورشناسی، ستاره‌شناسی که مصوّر بودند نیز وجود داشت. این کتاب‌های مصور عامل توجه مسلمانان به تصویرسازی کتاب شد متأسفانه تا سده ششم هجری غیر از قرآن به ندرت کتابی باقی مانده است. اما کتاب‌های باقی مانده از اوایل سده هفتم هجری به بعد نشانگر توجه به مصوّرسازی کتاب‌های علمی در پایتخت‌های جهان اسلام (قاهره، بغداد، دمشق، تبریز، شیراز، هرات و ...) است (تصویر ۱۷).

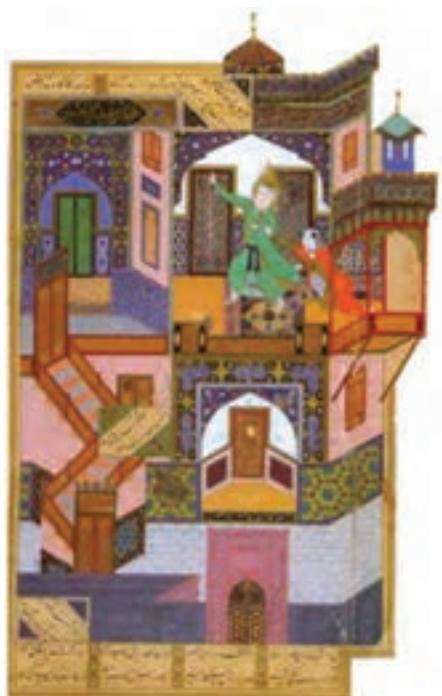
از اواخر دوره سلجوقی به بعد، تصویرسازی کتاب (نگارگری) در ایران مورد اقبال پیشتری قرار گرفت. ادبیات ایران به دلیل جذابیت‌های داستانی، نقش مهمی در رواج نگارگری داشت و کم کم مصوّر سازی کتاب‌های ادبی مورد توجه قرار گرفت. کتاب‌های شاهنامه فردوسی، پنج گنج نظامی، بوستان و گلستان سعدی، کلیله و دمنه و بعضی از کتاب‌های تاریخی، علمی و مذهبی به زمینه

هنرمنایی نگارگران تبدیل شد و در بی این علاقمندی مکاتب نگارگری سلجوقی، ایلخانی (مکتب اول تبریز و شیراز)، تیموری (هرات، شیراز)، صفوی (مکتب دوم تبریز، قزوین، اصفهان) و زند و قاجار به وجود آمد. نگاره‌های عهد سلجوقی کوچک اندازه و تزیینی بودند و در وسط صفحه‌ها نقش می‌شدند (تصویر ۱۸).

در دوره‌های پس از سلجوقی کم کم در نگارگری ایرانی مضامین اجتماعی و زندگی روزمره مردم وارد شد. نمایش جزئیات، تقارن عناصر، هماهنگی خط و نقاشی و استفاده علمی از رنگ مانند به کارگیری رنگ آبی برای آسمان، قرمز و نارنجی برای زمینه رواج یافت. همچنین تنوع در طراحی پیکرها به طبیعت‌گرایی در طراحی حیوانات، درختان، گل و بوته‌ها اوج گرفت. در دوره صفوی نیز شاهد رواج تک چهره‌سازی توسط هنرمندانی همچون رضا عباسی هستیم (تصویر ۱۹ تا ۲۱).

تصویر ۱۸— منظمه ورقه و گلشاه، مکتب سلجوقی، اوایل سده هفتم هجری، موزه توپ‌کاپی، استانبول

تصویر ۲۰— بازی گوی و چوگان، مکتب تبریز، کتاب گوی و چوگان، منسوب به مظفر علی، اوایل سده دهم هجری قطعه نقاشی، جوان نشسته، اثر آفارضا

تصویر ۱۹— فرار یوسف از نزد زلیخا، مکتب هرات، بستان سعدی، اثر بهزاد، سده ۹ هجری

برخی از هنرمندان دوره صفوی در دربار عثمانی (ترکیه) و مغولی هند حضور یافتند. در این زمان مصور سازی کتاب به تقلید از کتاب‌های مصور ایرانی مورد توجه قرار گرفت و آثار با ارزشی در زمینه‌های مختلف مصور شد. هنرمندان ایرانی در شکل‌گیری مکتب نگارگری عثمانی و مغولی هند، نقش مهمی داشتند (تصاویر ۲۲ و ۲۳).

تصویر ۲۳—مکتب عثمانی، اثر محمد امیر شاه، کلاس درس در مدرسه غضنفر آقا در استانبول، سده یازدهم هجری

تصویر ۲۴—مکتب مغولی هند، دختری با شاخه گل، از یک مرقع، اندازه ۱۴/۴ در ۹/۷ سانتی متر، سده یازدهم، مجموعه خلیلی، لندن

۵—سفالگری

با شروع دوره اسلامی، هنر سفالگری، به ویژه ساخت سفالینه‌های لعاب دار رونق گرفت. شهرهای مصر، سوریه، عراق و ایران به مرکز تولید ظروف سفالی تبدیل شدند. تحریم استفاده از ظروف طلا و نقره و ورود ظروف چینی ساخت کشور چین به سرزمین‌های اسلامی نیز سبب تحرک این هنر شد. سفال‌سازان برای بهبود کار خویش بسیار تلاش کردند و ظروفی را با لعاب‌ها و نقش‌های بس‌زیبا خلق کنند که تا امروز همتا ندارد. سفالینه‌های لعابی، مینایی و زرین فام شهرهای نیشابور، کاشان، ری و ... بی‌رقیب بود (تصاویر ۲۴ تا ۲۶).

تصویر ۲۶ — بشقاب سفالی، سده دهم هجری، آزنيک، ترکيه

تصویر ۲۵ — بشقاب سفالی، خط نوشته کوفی ايران، سده نيشابور، سده ۳ یا ۴ هجری

تصویر ۲۴ — بشقاب با نقش پرنده، سوريه يا مصر، سده هفتم هجری، موزه ارميتاز

۶— فلز کاري

تولید اشیای فلزی در اغلب شهرهای جهان اسلام رواج داشت. دست آفریده‌های فلزی شهرهای ایران، مصر، سوریه و ترکیه از شهرت زیادی برخوردار هستند. هنرمندان مسلمان توجه خاصی به تنوع شکل و تزیین اشیاء داشتند. در میان اشیای فلزی، ساخت ظروف و لوازم خانگی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بودند. به دلیل تحريم استفاده از طلا و نقره، آثار فلزی اغلب با مفرغ، برنج و مس ساخته می‌شدند. زیبایی اشیای فلزی تنها در تنوع شکل آنها نیست بلکه تزیینات آنها چشمگیر است. فلزکاران انواع نقش‌های هندسی، گیاهی، برج‌های دوازده‌گانه، صحنه‌های رزم، بزم و شکار را به روش قلمزنی ایجاد می‌کردند. علاوه بر این گاهی با نوشته، سیاه قلمکاری، میناکاری، ترصیع و زراندود زیبایی آنها را صد چندان می‌کردند (تصاویر ۲۷ و ۲۸).

تصویر ۲۸ — قلمدان برنجی، ساخت موصل، سده هفتم هجری. موزه ارميتاز

تصویر ۲۷ — بخور سوز مفرغی، ايران. سده پنجم هجری، موزه ارميتاز

۷—شیشه‌گری

شیشه‌گری نیز از فنون و هنرهای دوره اسلامی است که به ویژه در دوره سلجوقی بالکویرداری از شیشه‌گری دوره ساسانی و مراکز شیشه‌گری در سوریه و سایر کشورهای حوزه مدیترانه شرقی شکوفا بوده است. ظروف شیشه‌ای در اشکال و با تزیینات گوناگون و رنگ‌های متنوع ساخته می‌شد و مراکزی چون گرگان، نیشابور، ری و بندر سیراف در استان هرمزگان در ایران و برخی شهرها در کشورهای میانرودان (عراق امروزی)، سوریه و مصر از مراکز مهم و عمده شیشه‌گری کشورهای اسلامی بودند (تصاویر ۲۹ و ۳۰).

تصویر ۲۹—تنگ شیشه‌ای، ایران، نیشابور، سده ۸ هجری، دوره مملوک، موزه هنر متروپولیتن نیویورک

تصویر ۳۰—قندیل (چراج سقفی)، سده ۶ هجری، ایران، نیشابور، موزه هنر متروپولیتن نیویورک

۸—پارچه بافی

پارچه بافی پیشرفته‌ترین هنر و صنعت مسلمانان بود. زیبایی پارچه‌های مسلمانان در رنگ‌های متنوع، درخشان و نقش‌های دلنشیں آنها بود. طرح‌ها و نقوش پارچه‌های اسلامی همواره مورد تقلید اروپای قرون وسطی بود. پارچه‌ها با انواع نقش مایه‌های هندسی، گیاهی، جانوری و حتی صحنه‌های مجالس کتاب‌های ادبی و خط نوشته آراسته می‌شدند. شهرهایی در مصر، ایران، آسیای مرکزی (تصویر ۳۱) و ترکیه سرآمد این فن بودند. پارچه‌های زربفت، محمول و قلمکارهای عهد صفوی در جهان همتا ندارند (تصویر ۳۲).

تصویر ۳۲—پارچه مخلل و زربفت، سده ۱۱، دوره صفوی،
موزه توبکاپی

تصویر ۳۱—پارچه، ابریشم—کتان، آسیای مرکزی (ازبکستان)، سده ۱۹ هجری

۹—قالی بافی

در برخی از سرزمین‌های اسلامی مانند ایران، افغانستان، ترکمنستان و ترکیه قالی‌بافی هنر پر ارجی محسوب می‌شود. اما قالی‌های ایرانی از جایگاه ویژه‌ای در جهان برخوردار است. زیبایی قالی‌های دوره اسلامی در نقش‌های متنوع و رنگ‌های زیبا و موزون آنها است. بعضی از قالی‌های عهد صفوی جزء شاهکارهای هنری جهان محسوب می‌شوند. یکی از معروف‌ترین آنها قالی اردبیل کار مقصود کاشانی از سده دهم هجری است (تصویر ۳۳).

تصویر ۳۳—ترنج قالی اردبیل، بافندۀ : مقصود کاشانی

مطالعه آزاد

جدول سلسله‌های دوره اسلامی ایران

حکام بنی امیه و بنی عباس در ایران	سامانی	آل بویه	آل زیار	سلجوکی	ایلخانی	تیموری	صفوی	زندو افشار	قاجار
۴۰-۲۶۱ هجری قمری	-۳۸۹ ۲۶۱	-۴۴۰ ۳۲۰	-۴۶۲ ۲۱۵	-۵۹۰ ۴۲۹	-۷۲۶ ۶۵۴	-۹۰۳ ۷۷۱	-۱۱۳۵ ۹۰۶	-۱۲۰۹ ۱۱۴۸	-۱۳۴۵ ۱۲۱۰

جدول سلسله‌های اسلامی مصر

حکام بنی امیه و بنی عباس	ابن طولون	خلفای فاطمی	ایوبی	مملوک	عثمانی	سلسله محمد علی پاشا	دوره جمهوری
۴۰-۲۵۴ هجری قمری	۲۵۴-۲۹۲	۲۹۷-۵۶۷	۵۶۴-۶۴۸	۶۴۸-۹۲۲	۹۲۲-۱۲۱۲	۱۲۱۲-۱۳۷۲ هجری -۱۹۵۳ (میلادی) ۱۷۹۸	۱۹۵۳-۲۰۱۳ میلادی

جدول سلسله‌های اسلامی اندلس (اسپانیا)

امویان اندلس	ملوک الطوایف	مرابطون	موحدون	بنی نصر یا بنی احمد
۱۳۸-۴۲۲ هجری قمری	۴۲۲-۴۹۷ هجری قمری	۴۷۹-۵۲۴ هجری قمری	۵۴۱-۶۴۶ هجری قمری	۶۳۵-۸۹۸ هجری قمری

جدول سلسله‌های مهم حاکم بر آسیای صغیر (ترکیه)

سلاجقه رم	عثمانی	جمهوری
۴۷۰-۷۰۰ هجری قمری	۷۰۰-۱۳۴۲ هجری قمری	۱۹۲۳-۲۰۱۳ میلادی

ارزشیابی

- ۱- عامل پیوند دهنده جهان اسلام چه بود؟
- ۲- هنر اسلامی دارای چه ویژگی‌هایی است؟
- ۳- مسجد النبی دارای چه ساختاری بود؟
- ۴- ساخت چه بناهایی مورد توجه مسلمانان بود؟ چند نمونه مشهور را نام ببرید.
- ۵- اهمیت خوشنویسی در دوره اسلامی چه بود و چه کاربردی داشت؟
- ۶- چه عاملی سبب مصورسازی کتاب شد؟
- ۷- آغاز نگارگری در دوره اسلامی چگونه بود و در دوره‌های بعدی چه ویژگی‌هایی پیدا کرد؟
- ۸- چه عاملی باعث تحرک سفالگری شد؟
- ۹- اشیای فلزی دوره اسلامی دارای چه تزییناتی بودند؟ و بیشتر جنس فلزات آنها چه بود؟
- ۱۰- چه شهرهایی مراکز عمده تولید اشیای شیشه‌ای در دوره اسلامی بودند؟
- ۱۱- جاهای خالی در جدول زیر را متناسب با عنوان آن پر کنید.

اثر شاخص : مخمل، زربفت و قلمکار	رنگ‌ها : متنوع و درخشان	طرح و نقش :	مناطق مهم :	ویژگی : پیشرفته‌ترین هنر مسلمانان و مورد تقلید اروپا	هنر پارچه‌بافی
الگوی اولیه : مسجد النبی	ویژگی مقابر :	تزئینات :	در ایران : چهار ایوانی	ویژگی :	هنر معماری
شهرهای بی‌رقیب :	انواع :	کشورها :	علت تحرک :	ویژگی :	هنر سفالگری
اثر شاخص : قرآن کریم	بیشترین سهم : ایرانیان	انواع :	کاربرد : همه دست‌ساخته‌ها	جاگاه :	هنر خوشنویسی
رضاء عباسی :	مضامین :	گسترش : عثمانی و مغولی هند	کاربرد :	آغاز : تصویرسازی کتاب‌های علمی	هنر نگارگری

- ۱۲- چه عواملی در زیبایی هنر قالی بافی نقش دارند؟

فصل یازدهم

صدر مسیحیت و بیزانس

هدفهای رفتاری : پس از پایان این فصل از دانش آموز انتظار می رود که بتواند :

- ۱- سنت های هنری شکل دهنده هنر مسیحی را نام ببرد.
- ۲- هنر صدر مسیحیت را شرح دهد.
- ۳- مقبره های صدر مسیحیت را شرح دهد.
- ۴- شکل نخستین ساختمان کلیسا (بازیلیکا) را شرح دهد.
- ۵- ویژگی هنر بیزانس را شرح دهد.
- ۶- دوره های مختلف هنر بیزانس را نام ببرد.
- ۷- خصوصیات کلیسا های نخستین عصر طلایی را توضیح دهد.
- ۸- ویژگی شمايل نگاری عصر دوم طلایی هنر بیزانس را با ذکر مثال شرح دهد.
- ۹- ویژگی نقاشی عصر سوم طلایی را توضیح دهد.

هنر مسیحی

ظهور دیانت مسیح و رواج تدریجی آن در بخش‌هایی از خاورمیانه و اروپا سبب شکل‌گیری سبک‌های هنری مختلفی شد. هنر مسیحی، هنری مذهبی و مرکز تقلیل آن کلیسا است و نمود این هنر بیش از هر چیز در کلیساها به ویژه در اروپا تجلی یافته است. با رواج این آیین در سرزمین‌های یونانی و رومی، به تدریج یونانی‌ها و رومی‌ها نقش رهبری دیانت مسیح را به عهده گرفتند و هنری را پایه گذاری کردند که در آن سنت‌های هنری یونانی، رومی و عناصری از میراث‌های شرقی (ایران، سوریه، آناتولی و میان‌رودان) با هم ادغام شد و در شکل معماری کلیساها و هنرها وابسته آن به ویژه شمایل نگاری^۱ تجلی یافت.

۱- هنر صدر مسیحیت

هنر صدر مسیحیت به دوره شکل‌گیری هنر مسیحی در فاصله سده‌های سوم تا ششم میلادی در مناطقی که جز قلمرو امپراتوری روم بودند، گفته می‌شود. بعد از گذشت دویست سال از تاریخ ظهور دیانت مسیح، پیروان آن در روم و سرزمین‌های تابع آن (فلسطین، سوریه، آناتولی، مصر، یونان و...) پرشمار شده بودند. رومی‌ها از همان آغاز با این دین تازه مخالف بودند و مخالفت آنها تا زمان امپراتوری کنستانتین^۲ که دیانت مسیح را پذیرفت، ادامه داشت.

از سده سوم میلادی به بعد مقبره‌هایی به شکل اتاق‌هایی که توسط مسیحیان در داخل زمین کنده شده، به دست آمده است. در داخل اتاق‌ها، تاقچه‌هایی برای قرار دادن تابوت‌های سنگی ایجاد می‌کردند و فضای دیگری را نیز به نمازخانه اختصاص می‌دادند. این مقبره‌ها به مقابر دخمه‌ای یا کاتاکومب^۳ شهرت دارند. نخستین آثار تصویری مسیحی که بیانگر اعتقادات آنها بود، در همین مقبره‌ها و نمازخانه‌ها یافت شده‌اند. این نقاشی‌ها از لحاظ طرح و اجرا نسبت به نقاشی‌های رومی ضعیفتر هستند (تصویر ۱). در این نقاشی‌ها صحنه‌هایی از زندگی حضرت مسیح (ع) همچون مادرش حضرت مریم، مسیح کودک و... و نقش‌های نمادین (مسیحی) چون چوپان نیکوکار، طاووس (نشانه جاودانگی)، کبوتر (نماد روح) و لنگر (نشانه امید)، نشان داده می‌شد.

در سال ۳۲۳ میلادی کنستانتین (قسطنطین) امپراتور روم که مسیحی شده بود، پایتخت خود را از شهر روم به شهر یونانی بیزانس (شهر استانبول کنونی) انتقال داد. از این تاریخ به بعد این شهر به نام کنستانتینوپل^۴ (قسطنطینیه) معروف شد و باعث اعتبار ایالات شرقی گردید و شهر بیزانس به عنوان مرکز و مظهر ایمان کشور روم بهایی نقش پرداخت. کنستانتین همه منابع خود را در جهت روق دیانت مسیح به کار گرفت و در مدت کوتاهی تعداد قابل توجهی کلیسا را در شهرهای مختلف بر پا کرد. او نوعی ساختمان که در معماری رومی باسیلیکا (به معنی تالار دراز) نام داشت را برای کلیسا مناسب

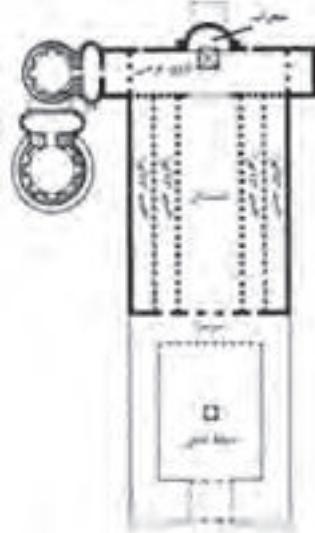
۱- شمایل نگاری نوعی نقاشی از شخصیت‌های مذهبی است.

۲- Constantine

۳- Catacomb

۴- Constantinople

یافت. وی با اندک تغییری در نقشه آن نخستین نمونه کلیسا را به نام سان بی پترو^۱ در شهر روم بنا کرد. به این ترتیب معماری کلیسا شکل گرفت و این ساختمان به عنوان الگوی کلیساهای بعدی در اروپای غربی پذیرفته شد (تصویر ۲).

تصویر ۲ — نقشه کلیسای سان بی پترو در شهر روم

تصویر ۱— نقاشی دیواری دو روحانی، مقبره دخمه‌ای، سده ۵ میلادی، ناپل، ایتالیا

۲— هنر بیزانس(هنر مسیحی روم شرقی)

هنر بیزانس هنری مذهبی، رمزگرا و رسمی است، که ریشه در شرق دارد. شکل‌گیری هنر بیزانس با اقدامات ژوستی نین^۲ در سده ششم میلادی همراه است. اگرچه مقدمات آن از زمان کنستانتین شروع شده بود، اما پس از مرگ او به دلیل اختلاف بر سر رهبری جهان مسیحیت، امپراتوری روم به دو شاخه روم شرقی (بیزانس) و روم غربی تقسیم شد. در سده ششم میلادی روم غربی در اثر هجوم اقوام اروپای شمالی از هم پاشید، اما بیزانس از این حملات در امان ماند و در زمان ژوستی نین به اوج قدرت رسید. وی نه تنها در روم شرقی قدرت خود را استحکام بخشید، بلکه بر بخش‌هایی از ایتالیا نیز مسلط شد و شهر راونا^۳ را به عنوان مرکز قدرت خود در روم غربی انتخاب کرد. هنر بیزانس تنها محدود به روم شرقی نبود بلکه همواره دستاوردهای آن در اروپای غربی نیز مورد تقلید قرار می‌گرفت. مورخان هنر بیزانس را به سه دوره تقسیم می‌کنند.

● **نخستین عصر طلایی :** نخستین عصر طلایی هنر بیزانس در زمان ژوستی نین شکل گرفت. در این دوره هنر یونانی—رومی با عناصر میراث‌های شرقی (ایران و سوریه) به خوبی تلفیق شد که حاصل آن دو کلیسای عظیم ایاصوفیه^۴ در کنستانتینوپل و کلیسای سن ویتا^۵ در شهر راونا در ایتالیا است.

۱— Saint Pietro

۲— Justinian

۳— Ravenna

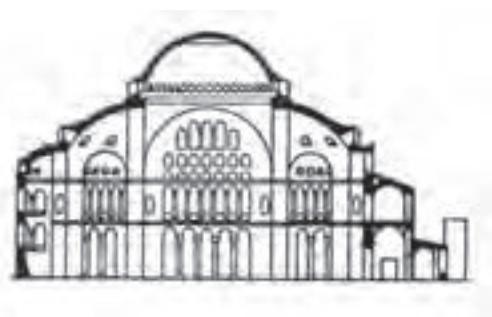
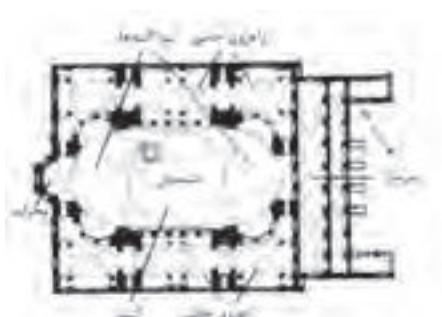
۴— ایاصوفیه ابندا به نام سانتا صوفیا به معنی خرد مقدس بوده است.

۵— Saint Vitale

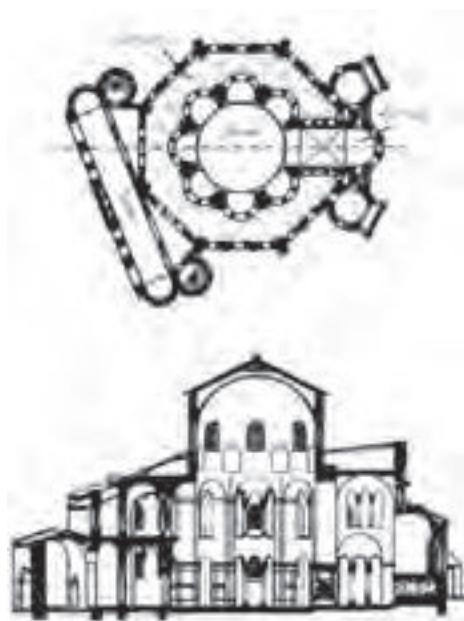
این کلیساها دارای نقشه مرکزی، گنبددار و دارای ظاهری ساده و درونی بر تجمل هستند. کلیسای ایاصوفیه^۱ دارای صحن مستطیل شکل است و گنبد عظیمی دارد. این بنا به دلیل ابعاد بزرگ آن یکی از شاهکارهای معماری آن دوره است (تصویر ۳ و ۴). کلیسای سن ویتاله نیز دارای نقشه‌ای هشت ضلعی متراکم و گنبددار است (تصویر ۵ و ۶). کلیساهای گنبد دار به عنوان الگو در قلمرو بیزانس (يونان و اروپای شرقی و غربی) رواج یافت.

تصویر ۳—کلیسای ایاصوفیه، سده ششم میلادی، استانبول

تصویر ۴—طرح خطی نما و نقشه کلیسای ایاصوفیه

تصویر ۶—طرح خطی نقشه و نمای کلیسای سن ویتاله

تصویر ۵—کلیسای سن ویتاله، سده ششم میلادی، راونا، ایتالیا

۱—این بنا در دوره عثمانی‌ها به مسجد تبدیل و چهار مناره به آن افزوده شد و اکنون به عنوان موزه مورد استفاده است.

هر دو کلیسا دارای تزیینات غنی به ویژه نقاشی موزاییک هستند (تصویر ۷). نقاشی‌های موزاییکی این کلیسا خانواده زوستی نین و همراهانش را نشان می‌دهد. در این نقاشی شخصیت‌ها دارای قد بند، طریف و لاغر، با وقار و باچشم‌انی درشت هستند (تصاویر ۷ و ۸).

تصویر ۷—بخشی از صحن کلیسای سن ویتا له راونا،

تصویر ۷—بخشی از صحن کلیسای سن ویتا له راونا،
سدۀ ششم میلادی

● **دو مین عصر طلایی** : در سده‌های هشتم و نهم میلادی گروهی از مسیحیان با شمایل‌نگاری به مخالفت برخاستند و تمثیل‌ها را یادآور بتپرستی شمرده و باعث رکود و توقف هنر شمایل‌نگاری شدند. این توقف، زمینه را برای گسترش تزیینات هندسی و گیاهی آماده کرد. اما از اواسط سده نهم میلادی به بعد، مجددًا شمایل‌نگاری در بیزانس و اروپای غربی شکوفا گردید و دو مین عصر طلایی هنر بیزانس شکل گرفت. در این دوره طبیعت‌گرایی و اسطوره‌گرایی هنر باستانی یونان (دوره کلاسیک) همراه با جنبه‌های نمایشی، عاطفی و ایجاد حس رنج و همدردی در تمثیلگر در نقاشی‌های موزاییک و نقاشی‌های دیواری مورد توجه قرار گرفت (تصویر ۹). ساخت کلیساهای چلیپایی یونانی (طول و عرض برابر) و استفاده از نقش مایه‌های اسلامی نیز در این زمان رواج یافت.

● **سومین عصر طلایی** : در دو قرن پایانی امپراتوری بیزانس (سدۀ ۱۲–۱۴ میلادی)، «سومین عصر طلایی» هنر بیزانس شکل گرفت. در این دوره، نقاشی دیواری و نقاشی روی چوب جایگزین نقاشی موزاییک شد. بیان عاطفی، تحرک و پویایی، نمایش چهره و حجم‌پردازی با مهارت استادانه در نقاشی‌ها از ویژگی‌های این دوره به شمار می‌رود (تصاویر ۱۰ و ۱۱). هنر بیزانس تنها محدود به معماری و نقاشی کلیسایی نبود، بلکه در مصورسازی کتاب مقدس (تصویر ۱۲) و سایر مصنوعات نیز آثار با ارزشی خلق شدند. با تصرف شهر کنستانتینیوپل در سال ۱۴۵۳ میلادی

توسط عثمانی‌ها عمر حکومت بیزانس به‌سرآمد، اما سنت‌های هنری آن تا مدتی در اروپا تداوم داشت.

تصویر ۱۰— نقاشی موزاییک، بخشی از نقاشی، حضرت عیسی (ع)، سده ۱۳ میلادی، کلیسا ایاصوفیه، استانبول

تصویر ۹— نقاشی موزاییک، بخشی از نقاشی، کلیسا دیر دافنی^۱، سده ۱۱ میلادی، یونان

تصویر ۱۲— تصویر سازی کتاب مقدس، یوسف و برادرانش در مقابل یعقوب، سده ششم میلادی

تصویر ۱۱— نقاشی دیواری، رستاخیز، ۱۳۲۱-۱۳۱۵ میلادی، محراب کلیسا چورا، استانبول

جدول دوره‌های هنر صدر مسیحیت و بیزانس

صدر مسیحیت	هنر بیزانس		
	نخستین عصر طلایی	دومین عصر طلایی	سومین عصر طلایی
۲۰۰-۵۰۰ میلادی	۵۲۷-۵۶۵	۸۵۰-۱۲۰۰	۱۲۰۰-۱۴۰۰

ارزشیابی

- ۱- چه سنت‌های در شکل‌گیری هنر مسیحی دخالت داشتند؟
- ۲- مهمترین مکان هنر مسیحی چه نام داشت؟
- ۳- مقبره‌های صدر مسیحیت چگونه ساخته می‌شدند؟
- ۴- نقاشی‌های صدر مسیحیت دارای چه خصوصیاتی بودند؟
- ۵- نقش‌های نمادین چه نوع نقش‌هایی بودند؟
- ۶- کنستانتین چگونه ساختمانی را برای کلیسا انتخاب کرد؟
- ۷- هنر بیزانس دارای چه خصوصیاتی بود؟
- ۸- دوره‌های مختلف هنر بیزانس را نام ببرید.
- ۹- کلیساها نخستین عصر طلایی دارای چه ساختاری بودند؟
- ۱۰- جاهای خالی جدول زیر را مناسب با عنوان مربوطه پر کنید.

تأثیرپذیری	ویژگی نقاشی	تزیینات معماری	آثار بر جسته معماری	ویژگی معماری	هنر بیزانس
هنر یونانی، رومی با عناصر میراث شرقی		نقاشی و موزائیک		نقشه متمرکز گنبددار صحن مستطیل شكل	عصر اول طلایی
	طبیعت‌گرایی، اسطوره‌گرایی جنبه‌های نمایش عاطفی، حس رنج و همدردی				عصر دوم الطلایی

- ۱۱- ویژگی هنر سومین عصر طلایی را شرح دهید.

فصل دوازدهم

هنر اروپایی غربی قرون وسطا

هدف‌های رفتاری : پس از پایان این فصل از دانش آموز انتظار می‌رود که

تواند :

- ۱- ویژگی‌های هنر قرون وسطای پیشین را توضیح دهد.
- ۲- وجه تمایز هنر رُمانسک را با دوره‌های گذشته شرح دهد.
- ۳- ویژگی‌های معماری و نقاشی رُمانسک را شرح دهد.
- ۴- ویژگی‌های معماری گوتیک را شرح دهد.
- ۵- نور و شیشه را در معماری گوتیک توضیح دهد.
- ۶- تندیس‌سازی و حجاری دوره گوتیک را شرح دهد.
- ۷- ویژگی‌های نقاشی دوره گوتیک را توضیح دهد.

قرون وسطا (سده‌های میانه) اصطلاحی است که در گذشته برای یک دوره از تاریخ اروپای غربی از سده پنجم تا میانه سده پانزدهم میلادی یعنی تا آغاز دوره رنسانس^۱ به کار برد می‌شد و به عصر تاریک یا جهل و بی‌خبری نیز معروف بود. اما اکنون عصر تاریک تنها به سده‌های ۷ و ۸ میلادی محدود می‌شود. امروزه قرون وسطا به عصر ایمان شهرت یافته است. هنر قرون وسطا یا عصر ایمان به قرون وسطای پیشین، رومانسک^۲ و گوتیک^۳ تقسیم می‌شود.

۱- هنر قرون وسطای پیشین

بعد از مرگ ژوستی نین، بیزانس سلطه نسبی خود را بر اروپای غربی یا روم غربی از دست داد. این سرزمین بر اثر مهاجرت اقوام مختلف اروپایی^۴ فرو پاشید و تکه‌تکه شد و مهاجرین بر اروپای غربی

۱- Renaissance

۲- Romanesque

۳- Gothic

۴- سلتی - ژرمونی (Celtic- German)

تصویر۱—هنر اقوام مهاجر، سر جانور، کنده‌کاری
روی چوب، نرود، ارتفاع ۵۱ سانتی‌متر، حدود
سال ۸۲۰ میلادی، موزه دانشگاه اسلو

سلط شدند و هنری را با خود آوردند که می‌توان آن را شیوه جانورنگاری نامید. این هنر از بسیاری جهات با هنر اشیای مفرغی لستان و طلاکاری سکاها^۱ (اقوام ایرانی ساکن جنوب سیبری) مشابه است که موجودات را به شکل نقش‌های هندسی و تزیینی نشان می‌دادند و به طبیعت‌گرایی توجه نداشتند (تصویر۱). این اقوام مهاجر پس از استقرار، سلسله‌های مختلفی را در اروپای غربی^۲ تأسیس کردند. شاهان این سلسله‌ها با بهره‌گیری از معماری بیزانس و عناصری از معماری اسلامی^۳ اقدام به ساخت کلیساهای متعددی در نقاط مختلف اروپا به ویژه آلمان کردند. اغلب این کلیساها در دوره رومانسک بازسازی شدند و جای خود را به کلیساهای جدید دادند. ایشان همچنین در مصورسازی کتاب‌های مذهبی کوشابودند (تصویر۲).

تصویر۲—انجیل، اتوی سوم بر تخت، سال ۱۰۰۱ – ۹۹۸ میلادی

۲—رومансک (هنر رومی‌وار)

رومansk یا هنر رومی‌وار شیوه‌ای در معماری کلیساها با مرکزیت ایتالیا در اروپای غربی در قرون وسطی در سده‌های ۱۱ و ۱۲ میلادی است که به دلیل شباهت بعضی از عناصر آن با معماری روم باستان به آن رومی‌وار می‌گویند (تصویر۳).

آنچه معماری رومی‌وار را از سده‌های پیشین متمایز می‌کند، افزایش تعداد کلیساها در نقاط مختلف اروپای غربی است. این معماری کلیساها با تاق رومی^۴، استخوان‌بندی سنگین (دیوارهای قطور) و استفاده از مصالح سنگ و آجر با نقشه چلپایی و ساخت برج‌های بلند کلیسا مشخص

۱—Scythians

۲—اروپای غربی: آلمان، فرانسه و ایتالیا

۳—مسلمانان در سده‌های ۹ – ۱۱ میلادی بر جنوب ایتالیا و اسپانیا مسلط بودند و اروپایی‌ها در این مناطق با معماری اسلامی آشنا شدند.

۴—تاق هلالی یا گهواره‌ای و نیم‌دایره‌ای را رومی می‌نامند.

تصویر ۵—برج کج شده پیزا، برج کلیساي جامع پیزا (Pisa)، ۱۲۷۳—۱۰۵۳ میلادی، ایتالیا

تصویر ۶—نمای غربی کلیساي سن اتین (Saint-Etienne)، سال ۱۰۶۸ میلادی، فرانسه. (برج ها بعداً اضافه شده است).

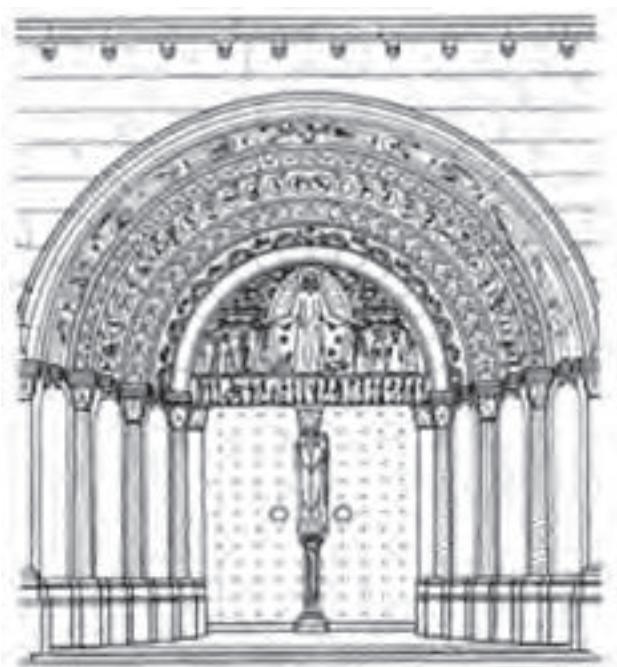

تصویر ۳—طاق های رومی وار، نمای غربی کلیساي سن ژیل (Saint-Gilles)، اواسط سده ۱۲ میلادی فرانسه

می شود (تصویر ۴). یکی از برج های مشهور، برج کج شده پیزا^۱ می باشد (تصویر ۵).

هنرمندان عهد رومانسک نه تنها از الگوهای معماری روم باستان سود می برند بلکه از سنت های معماری صدر مسیحیت، بیزانس و سنت های اسلامی نیز سود می برند. رواج سفرهای زیارتی، رشد شهرنشینی و بهبود اوضاع اقتصادی سبب ساخت کلیساهاي بزرگ در نقاط مختلف اروپا^۲ شد. روحانیان، اشراف، بازرگانان، هنرمندان و پیشهوران در بریا کردن کلیسا و نمازخانه با هم به رقابت برخاستند و این عوامل سبب افزایش تعداد قابل توجه کلیساها در نقاط مختلف اروپا شد. در این دوره معماران و حجاران نقش مهمی در ساخت کلیساها داشتند و برای ایجاد حسن امنیت و روحانیت از روش های یکسان استفاده می کردند. نمای ورودی اغلب کلیساها دارای حجاری هایی به شکل نقش برجسته با موضوع هایی عبرت آموز از کتاب مقدس بود تا نمازگزار با مشاهده آنها بدون تزکیه وارد کلیسا شود (تصویر ۶).

دیگر ویژگی های شیوه رومانسک احیای پیکر تراشی با انعکاسی

تصویر ۶—طرح ورودی کلیساهاي رومانسک

۱—در اثر نشست زمین برج پیزا کج شده است.

۲—ایتالیا، آلمان، فرانسه، انگلستان و اسپانیا

از هنر روم باستان و ساخت پیکره‌های تمام قد همراه با ذکر نام هنرمند است (تصویر ۷). برخلاف معماری و پیکرتراشی، نقاشی و مصورسازی و تذهیب کتب خطی، کمتر دچار تحول شد و از پیوستگی و تداوم بیشتری برخوردار شد. تولید کتب خطی توسط راهبان انجام می‌شد. نقاشی‌های این کتاب‌های نوعی مینیاتور هستند و تصاویر دارای جنبه‌های نمایشی، رمزی و تزیینی با موضوعات مذهبی است. از نوآوری‌های اوآخر این دوره، القای شکل‌های سه بعدی در نقاشی‌ها است (تصویر ۸).

تصویر ۸—کاتب انجل نویس ، نقاشی روی پوست،
سال ۱۱۴۷ میلادی، فرانسه

تصویر ۷—مسیح بر تخت، حجاری روی سنگ،
حدود سال ۱۰۹۶ میلادی، کلیسای سن سردنین،
فرانسه

۳—گوتیک

تصویر ۹—طرح کلی یک کلیسا گوتیک

گوتیک واژه‌ای برای توصیف هنر اوآخر قرون وسطا (سده‌های ۱۲-۱۴ میلادی) است. این واژه برگرفته از قوم گوتها^۱ است که در فرانسه ساکن بودند و سبک معماری آنها در دوره رنسانس، گوتیک نامیده شد که منظور غیر کلاسیک بودن معماری آنها بود (تصویر ۹).

● معماری گوتیک

معماری گوتیک از فرانسه شروع شد و به تدریج در سراسر اروپا گسترش یافت و در کشورهای مختلف با سنت‌های بومی آنها در آمیخت. عالی‌ترین تجلی معماری گوتیک

¹—Goths

در شکل کلیساهای بزرگ و پُرتجمل بروز کرد. مشخصه معماری گوتیک ارتفاع بلند، برج‌های مخروطی، استفاده از تاق‌های جناغی، اسکلت سبک، استفاده گسترده از پنجره‌های بلند و متنوع و نصب شیشه‌های منقوش در پنجره‌ها و نورگیرها بود. البته معماری گوتیک یک ابداع تازه نبود بلکه حاصل تحول معماری رومانسک بود. معماری گوتیک تنها به کلیساها محدود نمی‌شد بلکه شامل انواع دیگری از ساختمان‌ها مانند دژها، کاخ‌ها، ساختمان‌های شهری و بیمارستان‌ها نیز می‌شد.

(تصاویر ۱۰ تا ۱۲).

تصویر ۱۱°—نمای غربی کلیسای نوتردام (Notre Dame)، حدود سال ۱۱۹۴—پاریس میلادی، ۱۱۹۴

تصویر ۱۰°—نمای غربی کلیسای سن دنی (Saint Denis)، حدود سال ۱۱۴۰—پاریس ۱۱۴۰

تصویر ۱۲—کلیسای جامع فلورانس، حدود ۱۲۹۶، ایتالیا (ساخت گنبد در دوره رنسانس)

● نور و شیشه

تصویر ۱۳— پنجره‌های شیشه‌ای منقوش، کلیسای شارتر^۱، فرانسه

یکی از نوآوری‌های معماری گوتیک ایجاد پنجره‌های بزرگ با شیشه‌های رنگی در دیوارهای جانبی کلیساها بود که جای نقاشی‌های دیواری را گرفت. روی این شیشه‌ها تصاویر و اشکال مختلف با رنگ‌های شفاف و درخشنان نقاشی می‌شد و عبور نور به فضای داخلی روشنایی می‌بخشد و فضایی معنوی و روحانی را سبب می‌شد (تصویر ۱۳).

● تندیس‌سازی و حجاری

تندیس‌سازی و حجاری در آغاز دوره گوتیک وابسته به معماری بود و اغلب زینت بخش دوسوی ورودی‌ها بود، اما کم کم ساخت تندیس‌هایی که به بنا وابسته نبودند نیز رایج شد. بهترین نمونه تندیس‌سازی‌های گوتیک در جانب ورودی‌های کلیسا‌ای شارتر بازنمایی شده‌اند و نخستین اقدام در احیای تندیس‌سازی با عظمت پس از دوره یونان و روم باستان بود (تصویر ۱۴). از ویژگی‌های تندیس‌سازی گوتیک طبیعت‌گرایی، چهره‌های آرام بخش، جامه‌پردازی (نمایش چین و شکن‌های لباس) و توجه به خصوصیات فردی است (تصویر ۱۴ و ۱۵).

تصویر ۱۵— تندیس‌های یک زوج، سنگ، اندازه طبیعی (بیان گر شخصیت فردی)، کلیسای جامع ناومبورگ^۲، حدود ۱۲۴۹— ۱۲۵۵ میلادی، آلمان

تصویر ۱۴— تندیس‌های کاملاً برجسته یک سوی درگاه ورودی کلیسای شارتر

● نقاشی

در طول دوره گوتیک، نقاشی به صورت مصورسازی کتاب و نقاشی روی چوب و قاب‌های تزینی و نقاشی موژائیک و نقاشی روی شیشه رواج داشت که از ویژگی آنها توجه به فردگرایی، مناظر طبیعی، خط‌های پیچان، رنگ‌های درخشان و علاقه به تزین بود. اما در ایتالیا بیشتر نقاشی دیواری و نقاشی شمایلی تابلویی رایج بود و نقاشان از سر مشق‌های بیزانسی و سنت‌های رومی سود می‌بردند. یکی از نقاشان برجسته ایتالیا جُتو^۱ است که در آثارش طبیعت‌گرایی و نوآوری در نور و ایجاد فضای سه بعدی دیده می‌شود، وی به عنوان آغازگر رنسانس نیز شناخته می‌شود (تصویر ۱۶).

تصویر ۱۶—حضرت مسیح در حال ورود به اورشلیم، اثر جُتو، نقاشی دیواری، حدود

۱۳۰۵—۱۳۰۶ میلادی

جدول دوره‌های هنر اروپایی غربی در قرون وسطا

قرن وسطای پیشین	رومansk	گوتیگ
۱۰۰۰—۱۱۰۰ میلادی	۱۱۰۰—۱۲۰۰ میلادی	۱۲۰۰—۱۴۰۰ میلادی

- ۱- هنر دوره قرون وسطای پیشین دارای چه خصوصیاتی بود؟ شرح دهید.
- ۲- معماری رُمانسک دارای چه خصوصیاتی بود؟
- ۳- به چه علتی کلیساهای بزرگ ساخته شدند؟
- ۴- موضوع حجاری‌های نمای ورودی کلیساها در دوره رمانسک چه بود؟
- ۵- تندیس‌های دوره رُمانسک دارای چه ویژگی‌هایی بود؟
- ۶- نقاشی‌های کتاب‌های دوره رُمانسک دارای چه ویژگی‌هایی بود؟
- ۷- معماری گوتیک دارای چه خصوصیاتی بود؟
- ۸- در معماری گوتیک از نور و شیشه چگونه بهره می‌بردند؟
- ۹- حجاری دوره گوتیک دارای چه ویژگی بود؟
- ۱۰- ویژگی‌های نقاشی دوره گوتیک را شرح دهید.

فصل سیزدهم

هنر رنسانس (تجدید حیات یا نوزایی)

هدف‌های رفتاری : پس از پایان این فصل از دانش‌آموز انتظار می‌رود که

تواند :

- ۱- جنبش رنسانس را توضیح دهد.
- ۲- ویژگی‌های هنر دوره رنسانس را بیان کند.
- ۳- علل شکل‌گیری رنسانس را شرح دهد.
- ۴- دیدگاه‌های بروونلسکی و آبرتی را توضیح دهد.
- ۵- آثار معماری رنسانس را نام ببرد.
- ۶- نقاشان و تنديس‌سازان رنسانس را نام ببرد.
- ۷- ویژگی‌های آثار سه نقاش دوره رنسانس را توضیح دهد.
- ۸- منریسم را شرح دهد.

۱- تعریف رنسانس

رنسانس به معنی تجدید حیات، یا نوزایی است. اما عموماً رنسانس به جنبشی فکری و عقلانی گفته می‌شود که در سده چهاردهم میلادی در ایتالیا شروع شد و در سده شانزدهم میلادی به اوج خود رسید. ایتالیا آغازگر رنسانس بود زیرا به توانایی انسان اهمیت می‌دادند یعنی به تدریج دنیای فکری انسان‌ها از ارزش‌ها و اندیشه‌های مذهبی جدا و به اندیشه‌ها و ارزش‌های زندگی بشری و فردگرایی تغییر یافت.

اگر چه ایتالیا خاستگاه رنسانس بود، اما دیگر کشورهای اروپایی نیز در توسعه دستاوردهای آن نقش داشتند. متفکران رنسانس بر اهمیت تک نک انسان‌ها، مخصوصاً انسان‌های شایسته، تأکید می‌کردند. و دستاوردهای هنری، علمی و ادبی قرون وسطی را بی ارزش می‌دانستند و براین باور بودند که با احیای فرهنگ و هنر یونان و روم، می‌توانند فرهنگ و هنر خود را ترقی دهند. بر طبق اندیشه رنسانس، انسان از قدرت و توانایی خدادادی برخوردار است و این توانایی در وجود انسان‌های بزرگ به صورت موهبت الهی، «نبوغ»، متجلی می‌شود.

تلاش‌های هنرمندانی چون جتو، مازاتچو^۱، دوناتلو^۲، آلبرتی^۳، برونلسکی^۴، داوینچی^۵، میکل آنژ^۶، رافائل^۷، دورز^۸ و ... نقش مهمی در پیشرفت هنرها و علوم گوناگون داشتند.

۲—ویژگی‌های هنر دوره رنسانس

احیای روح هنر دوره کلاسیک یونان و روم، طبیعت‌گرایی، فردگرایی، کالبدشناسی انسان، تکمیل قواعد پرسپکتیو، توجه به موضوع‌های دنیوی، رواج نقاشی رنگ و روغن برای تجسم گرمی و طراوت پوست از ویژگی‌های هنر دوره رنسانس است.

۳—علل شکل‌گیری دوره رنسانس

توسعه تجارت بین‌المللی، گسترش جامعه شهرنشین، شکل‌گیری طبقه متوسط، اختراع چاپ و رواج کتاب‌های چاپی، کشف سرزمین‌های جدید، افزایش موقعیت اجتماعی هنرمندان، هنر دوستی اشراف جامعه و حمایت از هنرمندان، خود باوری و اعتقاد به توانایی و شایستگی انسان از علل شکل‌گیری جنبش رنسانس است.

۴—معماری دوره رنسانس

معماران دوره رنسانس اغلب متفکر و پژوهشگر بودند و برخی از آنها مانند برونلسکی، داوینچی، رافائل و ... در چند رشته از جمله معماری، نقاشی و تندیس‌سازی تخصص داشتند. آنها نیز میراث هنری عهد کلاسیک یونان و روم را متعالی می‌دانستند. پیشگام معماری دوره رنسانس، فیلیپو برونلسکی اهل فلورانس بود. وی کار خود را با تندیس‌سازی در فلورانس آغاز کرد. چون مایل نبود به طور سطحی، معماری باستانی را احیا کند، برای مشاهده تزدیک آنها به شهر روم رفت و برای نخستین بار اندازه‌های دقیق بناهای رومی را به دست آورد و متوجه شد این بناهای در جزء و کل باهم هماهنگ و متناسب هستند و سرانجام براساس مطالعات خود، در نظریه‌ای اعلام کرد «همان تناسبات ریاضی که در موسیقی، هماهنگی به وجود می‌آورد، باید در معماری نیز حکم‌فرما شود». وی معتقد شد که راز

۱—Masaccio

۲—Donatelo

۳—Alberti

۴—Brunelleschi

۵—Leonardo DA Vinci

۶—Michelangelo

۷—Raphaello

۸—Durer

معماری در تنظیم تناسبات درست، یعنی تناسباتی ساده و مبتنی بر اعداد صحیح است. وی با شناخت معماری باستان، عناصری از این معماری را در کارهای خود به کار گرفت. وی معماری باشکوه یونان و روم را ساده و قابل فهم و با نیازهای مردم زمانه اش سازگار کرد. گنبد کلیسای فلورانس (که تا آن زمان کامل نشده بود) و بیمارستان معصومان (تصویر ۱) از جمله کارهای اوست. آبرتی نیز از نظریه پردازان معماری و تندیس سازی رنسانس بود، وی اعتقاد داشت که زیبایی یک بنا از هماهنگی و یگانگی تمام اجزایش حاصل می شود (تصویر ۲). اندکی بعد دیدگاههای این دو هنرمند به عنوان سرمشق در اختیار معماران اروپا قرار گرفت (تصاویر ۳ و ۴).

تصویر ۱—بیمارستان معصومان اثر برونلسکی، حدود ۱۴۲۱ میلادی، فلورانس

تصویر ۳—سرسرای وروودی کتابخانه لورانتیون فلورانس اثر میکل آنژ، حدود ۱۵۵۸—۱۵۵۹ میلادی

تصویر ۲—کلیسای سن آندرئا، اثر لئون باستیتا آبرتی، حدود ۱۴۷۰ میلادی، ایتالیا

تصویر ۴—ویلای روتاندا اثر پالادیو (نمونه‌ای از اجیای سبک کلاسیک باستان)، حدود ۱۵۶۷—۱۵۷۰ میلادی، ایتالیا

۵—نقاشی و تندیس‌سازی دوره رنسانس

نقاشی و تندیس‌سازی، عالی‌ترین جلوه هنر دوره رُنسانس است. مهارت هنرمندان در احیای روح هنر عهد کلاسیک باستان، همراه با نوآوری‌ها و روحیه انسان‌گرایانه آنها در آثارشان به‌آسانی قابل تشخیص است. در میان هنرمندان دوره رنسانس، هنرمندانی که اینک آثارشان معرفی می‌شود، در شکل‌گیری و تکامل هنر نقاشی و تندیس‌سازی نقشی اساسی داشتند.

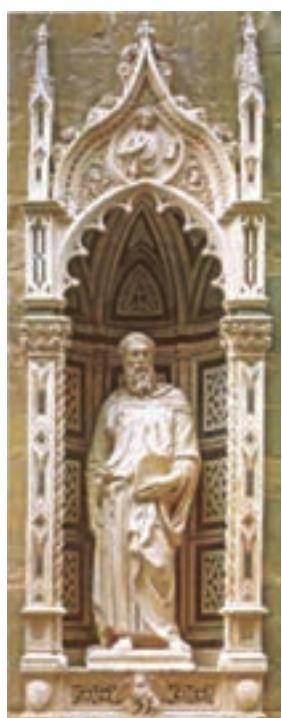
تصویر ۵—مریم عذرًا و کودک،
اثر مازاتچو، بخشی از یک نقاشی
دیواری

● جُتو (۱۳۳۷—۱۲۶۶)

جُتو نقاش و معمار ایتالیایی و از هنرمندان اوایل دوره گوتیک و آغاز رنسانس بود. او پیرو سنت تندیس‌سازی و نقاشی رومی و آغازگر سبک طبیعت‌گرایی در ایتالیا و در نمایش عواطف انسانی به شکل ساده، توانا بود. (به تصویر ۸، نقاشی دوره گوتیک مراجعه شود)

● مازاتچو (۱۴۲۸—۱۴۰۱)

مازاتچو نقاش ایتالیایی و اهل فلورانس که در بر جسته‌نمایی نقش پیکره‌ها، به کارگیری نور در بازنمای فضا و تنظیم ترکیب‌بندی مبتکر بود و مانند جُتو در جستجوی بیان عواطف انسانی و تلاش برای واقع‌گرایی در آثارش بود (تصویر ۵).

تصویر ۶—مرقس مقدس اثر دُناتِلو،
مرمر، حدود ۱۴۱۳—۱۴۱۱ میلادی،
فلورانس

● دُناتِلو (۱۴۶۶—۱۳۸۶)

دُناتِلو از تندیس‌سازان بر جسته ایتالیا بود که اصول کلاسیک باستان را با فرهنگ مسیحی عصر خود وفق داد. وی از پیشگامان احیای روح تندیس‌سازی کلاسیک به شمار می‌آید. تندیس مرقس مقدس نخستین گام در جهت نمایش حرکت است. آثار او بیانگر صلات، وفاداری به ساختار تندیس انسان، کشش عاطفی و در برگیرنده همه جنبه‌های رنسانس ایتالیایی است و در نهایت خود باوری انسان را منعکس می‌کند (تصویر ۶).

● رافائل (۱۵۲۰—۱۴۸۳)

رافائل نشان‌دهنده اوج هنر رنسانس است. او به بهترین روش برای بیان هنر کلاسیک باستان دست یافت و تحت تأثیر داوینچی و میراث هنری روم باستان، آثار با ارزشی در زمینه نقاشی و معماری خلق کرد. در آثار وی، لطافت رنگ آمیزی، ترکیب‌بندی عالی و کیفیت‌های عاطفی چهره موج می‌زند (تصاویر ۷ و ۸).

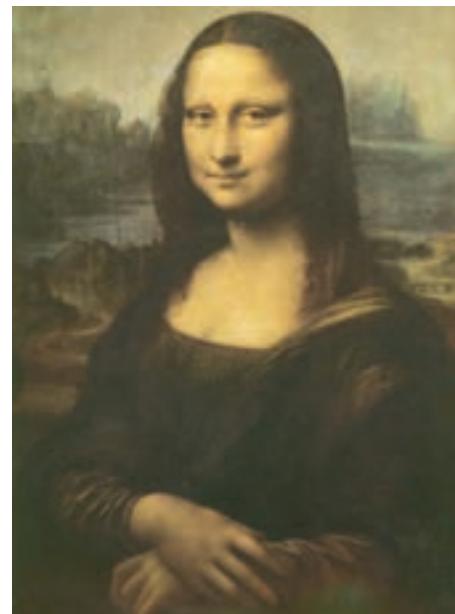

تصویر ۷—پرتره پاپ نوی دهم، اثر رافائل، حدود سال ۱۵۱۷ میلادی، فلورانس

تصویر ۸—مريم گراندوک، اثر رافائل، رنگ و روغن روی چوب، حدود سال ۱۵۰۵ میلادی، کاخ پیتی، فلورانس

● لئوناردو داوینچی (۱۴۵۲—۱۵۱۹)

داوینچی یکی از مهمترین شخصیت‌های دوره رنسانس است. وی نمونه انسانی والا بود که در زمینه معماری، نقاشی و تندیس‌سازی توانا بود. او نوآور و متحول کننده پایه‌های سنت طبیعت‌گرایی اروپایی و آثارش لبریز از ترکیب‌بندی بر معنا و سنجیده و تجسم روحیات درونی انسان‌ها بود. وی در آثارش با استفاده از سایه روشن‌های نرم و لطیف حالتی عاطفی و رمزآلود به موضوع داده است (تصویر ۹).

● آلبشت دورر (۱۴۷۱—۱۵۲۸)

دورر هنر رنسانس را در شمال اروپا (آلمان) رواج داد و در زمینه چاپ (باسمه کاری روی چوب) و نقاشی مهارت داشت. وی برای فهم قوانین کلاسیک به ایتالیا رفت. آثار سرشار از تخیل وی از جمله باسمه کاری‌های روی چوب، در سراسر اروپا مورد توجه قرار گرفت و گسترش یافت (تصاویر ۱۰ و ۱۱).

● میکل آنژ (۱۴۷۵—۱۵۶۴)

میکل آنژ یکی از برجسته‌ترین هنرمندان رنسانس است که در زمینه نقاشی، معماری، تندیس‌سازی و نیز کالبدشناسی انسان، بی‌نظیر بود. تندیس‌های داود

تصویر ۹—مونالیزا، اثر لئوناردو داوینچی، رنگ و روغن، حدود سال ۱۵۰۵—۱۵۰۳ میلادی، موزه لوور، فرانسه

تصویر ۱۱— چهار سوار، اثر آلبرت دورر، چاپ
باسمه‌ای، ۸-۱۴۹۷ میلادی، آلمان

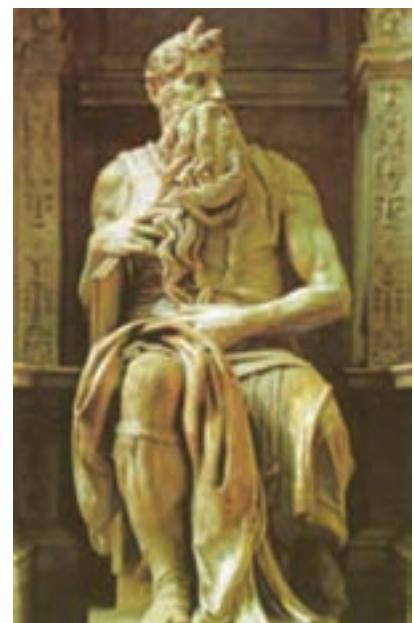

تصویر ۱۰— تصویر چهره نقاش، اثر آلبرت دورر، رنگ
و روغن روی چوب ، حدود سال ۱۵۰۰ میلادی، مونیخ،
آلمان

(نماد شهر فلورانس) و حضرت موسی در شهر رم، جزو برجسته‌ترین آثار او هستند (تصاویر ۱۲ و ۱۳). وی در نمایش عمق تصویر در نقاشی، قدرت طراحی، نمایش روح زندگی به کمک زیبایی جسمانی در شکل و حرکت بدن و نمایش حالت روحی چهره، دارای سبک ویژه خود بود. همچنین او یکی از پیشگامان مکتب منرسیم بود.

تصویر ۱۳— تندیس داود (سردیس)، اثر میکل آنژ، حدود سال
۱۵۰۴-۱۵۱۵ میلادی، فلورانس

تصویر ۱۲— تندیس حضرت موسی، اثر میکل آنژ،
سنگ مرمر، حدود سال ۱۵۱۳-۱۵۱۵ میلادی، رم

۶—مَنْرِيسْم (شیوه گُری)

در اواخر دوره رنسانس تولید آثار هنری با رکود و تقليد از آثار استادان بزرگ انجامید. هنرمندان نسل بعد به جای پژوهش در طبیعت، آثار متاخر میکل آنژ را سرمشق قرار دادند که پایان کلاسیک گرایی رنسانس و آغاز جنبش مَنْرِيسْم (شیوه گُری) در اوخر سده شانزدهم است. هنرمندان از سنت‌های عصر رنسانس دور شدند و به اغراق در بروز عواطف، افزایش حرکت، کشیدگی غیرعادی اندام و تضاد رنگ‌ها برداختند. از مهم‌ترین هنرمندان این سبک می‌توان به ال گُرکو^۱ اشاره کرد. (تصویر ۱۴).

آثار وی اغلب موضوعی افسانه‌ای و پر از پیکره است و نمایشی از عالم زمینی و آسمانی در آثارش به چشم می‌خورد.

تصویر ۱۴— خاک‌سپاری کنت اورگاز، اثر ال گُرکو، رنگ و روغن روی بوم، سال ۱۵۸۶ میلادی، اسپانیا

ارزشیابی

- ۱— رنسانس چگونه جنبشی بود؟
- ۲— خاستگاه رنسانس کجا بود و چه تقسیماتی داشت؟
- ۳— چه هنرمندانی در جنبش رنسانس نقش داشتند؟
- ۴— هنر رنسانس دارای چه خصوصیاتی بود؟
- ۵— به چه علت‌هایی جنبش رنسانس شکل گرفت؟
- ۶— برونلیسکی چه اعتقادی داشت؟
- ۷— آبرتی دارای چه باوری بود؟
- ۸— نقاشان و تندیس‌سازان رنسانس چه نام داشتند؟
- ۹— ویژگی آثار رافائل و میکل آنژ چه بود؟
- ۱۰— مازاتچو چه تغییراتی در نقاشی به وجود آورد؟
- ۱۱— تندیس حضرت موسی دارای چه خصوصیاتی بود؟
- ۱۲— آثار داوینچی دارای چه خصوصیاتی بود؟

۱۳- منریسم دارای چه خصوصیاتی بود؟

۱۴- عبارات مرتبط به هم را به یکدیگر متصل کنید.

نقاش بر جسته نما

خاستگاه رنسانس

شیوه گرایی

مازاتچو

آلبرشت دورر

نمایش حرکت در تندیس سازی

دناتلو

با سمه کاری

ایتالیا

منریسم

فصل چهاردهم

هنر اروپای بعد از رنسانس تا قرن بیستم

هدف‌های رفتاری : پس از پایان این فصل از داش آموز انتظار می‌رود که بتواند :

- ۱- هنر باروک را شرح دهد.
- ۲- معماری و نقاشی باروک را بیان کند.
- ۳- هنر روکوکو را شرح دهد.
- ۴- هنر نئوکلاسی سیسیم را توضیح دهد.
- ۵- مکتب رمانی سیسیم را شرح دهد.

- ۶- عوامل ایجاد کننده رئالیسم را شرح دهد.
- ۷- خصوصیات امپرسیونیسم را شرح دهد.
- ۸- هدف هنر سمبولیسم را توضیح دهد.

۱- باروک^۱

باروک واژه‌ای است که مورخان هنر برای آثار هنری و ادبی و موسیقی سده هفدهم و اوایل سده هجدهم اروپای غربی به کار می‌برند. این کلمه به معنی مروارید نامنظم است که تا سده نوزدهم به معنی بی‌تناسب و ناهمانگ بود. علت این نام‌گذاری این بود که سازندگان آثار هنری بهویژه در معماری از شیوه‌های مختلف هنری (کلاسیک، گوتیک، رنسانس و...) متأثر بودند. هنر باروک در مقایسه با دوره رنسانس، هنری با شکوه، نمایشی، زیاده‌روی در تجمل، احساسی و تلاش برای وحدت بین معماری، تندیس‌سازی و نقاشی است. تمایل بیشتر به مذهب، توسعه علوم و رقابت‌دارندگان ثروت و قدرت در تولید آثار هنری در نقاط مختلف اروپا از عوامل شکل‌گیری شیوه باروک بود. شیوه باروک از شهر رُم شروع شد و اندکی بعد در سراسر ایتالیا رواج یافت و سپس در فرانسه، اسپانیا، انگلستان، هلند و آلمان گسترش یافت. باروک تفاوت‌های بنیادین با سبک‌های رنسانس دارد. باروک هنری پویا و احساسی بوده و بر عکس اصول کلاسیک که بیشتر عقلانی است. از ویژگی‌های بارز هنر باروک ایجاد هماهنگی در میان عناصر گوناگون است، در حالی که کمال مطلوب اوج هنر رنسانس برقراری تعادل میان اجزایی است که هر کدام به‌نهایی از تمامیت و کمال برخوردارند.

● معماری

تصویر ۱- کلیسای سن پیتر روم، نما اثر کارلو مادرنو، ستون کاری اثر برنینی، حدود ۱۶۱۲-۱۶۰۷ میلادی

معماری باروک با ساخت کلیساهای بزرگ از شهر رُم شروع شد. معماران این عصر نیز مانند دوره رنسانس هم پژوهشگر و هم در چند رشته تخصص داشتند، معماری باروک بنا به سلیقه معمار یا سفارش دهنده از سنت‌های مختلفی چون کلاسیک باستان، گوتیک و رنسانس در یک بنا سود می‌برد و تلاش می‌کرد بین عناصر مختلف هماهنگی ایجاد کند. در معماری باروک استفاده از شکل بیضی به جای دایره در گنبدها، پنجره‌ها و سقف رایج شد. سطوح محدب و مقعر، تأکید بر مرکز ساختمان، ارتباط معماری با فضای پیرامون، تأکید تزیینات داخلی و تلاش برای هماهنگی میان معماری، نقاشی و تندیس‌سازی بود. کارلو مادرنو^۲ و برنینی^۳ از بنیان‌گذاران معماری باروک در شهر رُم بودند. نما و صحن بیرونی

۱- Baroque

۲- Carlo Maderno

۳- Bernini

کلیساي سن پير^۱ در رُم کار مادرنو و ستون کاري آن کار بريني است (تصویر ۱). بريني از معماران و تنديس سازان بزرگ شهر رُم بود، وي پير و سنت کلاسيك باستان بود و خود را جانشين ميکل آتر مي دانست، تزيينات پُر تجمل صحن داخلی کلیسا از نمونه کارهای او است. کاخ لوور^۲ از آثار باشکوه معماری باروک است. اين بنا متأثر از سنت کلاسيك باستانی است اما ستون های دوتایی آن ابتکار جدیدی

بود که در معماری فرانسه رواج یافت (تصویر ۲).

تصویر ۲ — نمای شرقی کاخ لوور، سال ۱۶۶۷ ميلادي، پاريس (در حال حاضر موزه لوور)

● نقاشی

نقاشان باروک در نمایش طبیعت به واقعیت و فادار بودند و در آثارشان بهرنگ، بافت، محاسبه روشنابی و تاریکی، استفاده از نور برای جلب توجه، حالت نمایشي، فضای پر و خالی و جلوه های غیر مترقبه اهمیت می دادند. از ویژگی های نقاشی باروک رواج نقاشی های علمی، تجسم فرهنگ و ادبیات عامه و آدم های معمولی، طبیعت بیجان، نقاشی منظره، نقاشی سقفی (تصاویر ۳ و ۴)، از هنرمندان برجسته اين دوره می توان به کار او ادجو^۳، دیه گو^۴ ولاسکوئز^۵ و رامبراند^۶ اشاره کرد.

تصویر ۴ — تصویر نديمه ها اثر ولاسکوئز، رنگ و روغن، سال ۱۶۵۶ ميلادي، مادرید

تصویر ۳ — مارکزا، اثر روبنس، رنگ و روغن، سال ۱۶۰۶ ميلادي، گالري هنر واشنگتن

۱— Saint Peter

۲— Palace of Louvre

۳— Karavaggio

۴— Velazquez

۵— Rembrandt

● تندیس‌سازی

تندیس‌سازی باروک نیز همانند نقاشی بسیار زنده، پرشور و چشمگیر است و بیان گر تلاش هنرمند در ارائه احساسات عمیق انسان است و تلاش دارد واکنش تماساگر را برانگیزد (تصویر ۵). تندیس داود در حال پرتاب سنگ به جالوت اثر برنینی سرشار از بیان احساس، تحرک و پویایی است (تصویر ۶).

تصویر ۶— داود در حال پرتاب سنگ به سمت جالوت، اثر برنینی، سنگ مرمر، سال ۱۶۲۳ میلادی، روم (مقایسه کنید با داود میکل آنژ)

تصویر ۵— تندیس بدن روحانی متوفی (طبیعت گرایی بُر احساس)، اثر استفانو مادرنو، مرمر، حدود ۱۶۰۰ میلادی، روم

تصویر ۷— بخشی از تابلو به نام تاب، اثر فراگونار

۲— روکوکو^۱

اصطلاحی در تاریخ هنر برای توصیف هنر تزئینی در زمینه‌های مختلف، چون تزیینات معماری، نقاشی، تندیس‌سازی، طراحی اثاثیه، اشیای زینتی و غیره پدید آمد. واژه روکوکو از واژه فرانسوی روکای به معنی «سنگریزه» گرفته شده است و به سنگریزه‌ها و صدف‌هایی اطلاق می‌شود که برای تزیین فضای داخل غارها و سرداب‌های مصنوعی به کار برده می‌شوند. و اتو^۲ از برجسته‌ترین هنرمندان سده هجدهم میلادی سبک خاصی را آفرید که پس از او به روکوکو انجامید. نقاشی این دوره، سرشار از جلوه‌های پراحساس و حتی شاد و فریبند با موضوعات دنیوی و سبک‌سازانه، رنگ‌های لطیف و خطوط منحنی و منطبق با سلیقه اشرافیت است. فراگونار^۳، که نقاشی‌های او تزئینی با رنگ‌های چشم‌نواز است از نماینده‌گان این سبک به شمار می‌رود (تصویر ۷).

۱— Rococo

۲— Fragonar

۳— Watteau

۳—هنر در سده‌های ۱۸ و ۱۹ میلادی (ئوکلاسیسیسم، رمانتیسم، رئالیسم و ...)

اروپا و کشور نوظهور امریکا از اواسط سده‌های هجده و نوزده شاهد تحولات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی مهمی بود. انقلاب صنعتی در اروپا، انقلاب فرانسه بر علیه نظام استبدادی حاکم و انقلاب مردم امریکا بر علیه استعمار انگلیس از عوامل بسیار مهم در تغییر نگرش مردم نسبت به هنر بوده‌اند. در طول این دو سده به ترتیب سلطه کلیسا و حکومت‌های استبدادی بر مردم از بین رفت و فرهنگ اروپای غربی و امریکا، به ترتیب دنیوی شد. شکل‌گیری موزه‌ها و گالری‌های هنری، رواج خرید و فروش آثار هنری و نشر کتب و نشریات هنری باعث گسترش هنر در جامعه شد. رشد جامعه شهری و طبقه متوسط جامعه، سبب شکل‌گیری جنبش‌ها و شیوه‌های مختلف هنری شد. این جنبش‌ها بیشتر در نقاشی تجلی یافته است. ظهور مصالح ساختمانی جدید اشکال جدیدی را در معماری پدید آورد. اینک به اجمالی مهمترین سبک‌های هنری این دو سده معرفی می‌شود.

● ئوکلاسیسیسم^۱

ئوکلاسیسیسم سبکی هنری است که در نیمه دوم سده هجدهم واکنشی علیه باروک و روکوکو به شمار می‌رود. از سوی دیگر گرایش به هنر آرمانی یونان و روم به عنوان تقلید از طبیعت در این مکتب شکل گرفت. هنرمند معروف این سبک داوید^۲ (۱۷۴۸–۱۸۲۵م) است. او در برابر سبک روکوکو طغيان کرد و سنت‌های کلاسیک را از نو به سبک فردی خود احیا نمود (تصویر ۸). تصویر ۹ نمونه‌ای از معماری ئوکلاسیک می‌باشد که از ستون‌ها و نمای معماری کلاسیک یونان تأثیر گرفته است.

تصویر ۸—سوگند هوراتیوس‌ها، اثر زاک لویی داوید، ۱۷۸۴م، رنگ روغن روی بوم، ۳۳۰×۴۲۰ سانتی‌متر، موزه لوور، پاریس

تصویر ۹—خانه توماس جفرسن رئیس جمهور امریکا، سده ۱۸ میلادی، ویرجینیا، امریکا

● رمانی سیسم^۱

مکتب رمانیک در هنرهای تجسمی، از اواخر قرن هجدهم یعنی از ۱۷۹۰ تا ۱۸۴۰ هم زمان با احیای مکتب نئوکلاسیک تجلی یافت و در میانه قرن نوزدهم جانشین نئوکلاسیک شد. زادگاه این سیک انگلستان بود و مکتب منظره‌نگاری انگلیسی تأثیر بسیار گسترده‌ای بر جنبش رمانیک داشت.

تصویر ۱- پاگایینی، اثر اوژن دلاکروا، حدود ۱۸۳۲، رنگ روغن روی مقوا، ۲۸×۴۲ سانتی‌متر، مجموعه فیلیپس، واشنگتن

جنسبش‌های اجتماعی این عصر سبب دگرگونی در ذهن انسان اروپایی شد. در این مکتب نقاشان کارگاه نقاشی را رها کردند. آنها به طبیعت عشق می‌ورزیدند و براساس عاطفه و ذهن هنرمند رنگ‌ها را تابناک و سرزنشه به تصویر می‌کشیدند. موضوعات معمولی و چهره‌های عادی را انتخاب و جایگزین تناسیات رسمی و قراردادی کردند. لازم به ذکر است که اینها همه در عصر «انقلاب صنعتی» یعنی گریز از ماشین و پناه بردن به دامان طبیعت بود. شاخص‌ترین هنرمند رمانیک دلاکروا^۲ است که دامنه امکانات بیانی این هنر را گسترش فراوان داد. او شیوه رنگ‌پردازی و قلمزنی خود را به نقاشان بعدی مخصوصاً به امپرسیونیست‌ها انتقال داد. هنر نقاشی در عصر رمانی سیسم، بیشتر موضوعات را از ادبیات الهام می‌گرفت. دلاکروا نیز داستان‌های تابلوهایش را عموماً از ادبیات و رخدادهای روزگار خود بر می‌گزید (تصویر ۱).

● رئالیسم^۳

رئالیسم در میانه سده نوزدهم به وجود آمد که واکنشی در برابر خصلت آرمانی کلاسی سیسم و خصلت عاطفی و ذهنی رمانی سیسم بود. انسان‌دوستی و علاقه به اصلاحات اجتماعی موضوعی بود که به تمام زوایای زندگی و هنر سده نوزدهم راه پیدا کرد. آنچه به نظر هنرمند جالب می‌آمد، اکنون در محیط خود او وجود داشت و این موضوع جالب، مردم- همان‌گونه که هستند- بود. نقاشی رئالیستی

تصویر ۱۱- سنگ‌شکنان، اثر گوستاو کوربه، نگارخانه دولتی، درسدن (این تابلو در جنگ دوم جهانی ناپدید شد)

بازنمایی بدون آرمانگری در مفهوم صحنه با تمام خصوصیات پسندیده و ناپسندیده بود. این نهضت با کوربه^۴ آغاز می‌شود. تابلوی «سنگ‌شکنان» او نخستین نمونه تمام عیار نقاشی به این شیوه است. او معتقد بود که هنرمند باید فقط چیزهای مرئی و ملموس را بازنمایی کند. او موضوعاتی چون زندگی و کار تهیستان را انتخاب می‌کرد و راه را برای نقاشان دیگر حتی با دیدگاه‌های متفاوت گشود (تصویر ۱۱).

۱- Romanticism

۲- Delacroix

۳- Realism

۴- Courbet

۴—دیگر نقاشان (بدون مکتب)

در قرن نوزدهم تعدادی از هنرمندان جوان آزادانه مسیرهای فردی یا گروهی تازه‌ای در پیش گرفته و از حدود هر مکتب و شیوه بیرون قرار گرفتند. نخستین آنها گویا^۱ نقاش اسپانیایی بود. او هیچ مکتبی نداشت و در نقاشی‌های خود با بدینی شدید و هجوی کابوس مانند، ستمگری زورمندان را به باد انقاد می‌گرفت و از ستمدیدگان حمایت می‌کرد (تصویر ۱۲).

دو میه^۲ نیز با تکنیک چاپ سنگی مقدار زیادی کاریکاتورهای اجتماعی و سیاسی برای چاپ در مجلات و روزنامه‌ها ساخت (تصویر ۱۳). میله^۳(میه) نقاشی است که تمایلات هر دو مکتب واقع‌گرایی و رمانتیک را در آثارش می‌توان دید (تصویر ۱۴).

تصویر ۱۲—زنان در بالکن، اثر فرانسیسکو گویا، ۱۸۱۵ میلادی، رنگ و روغن روی بوم، موزه هنر متروپولیتن، نیویورک

تصویر ۱۴—خواشہ چینان، اثر زان فرانسو میله، ۱۸۵۷ میلادی، رنگ و روغن روی بوم، موزه اورسه، پاریس

تصویر ۱۳—خیابان ترانسنوون، اثر اوونره دومیه، ۱۸۳۴، گراوور، ۴۵ × ۳۰ سانتی متر، موزه هنر فیلادلفیا

۵—امپرسیونیسم^۴ و جریان‌های تأثیرگذار اواخر قرن ۱۹

امپرسیونیسم مهمترین پدیده هنری قرن ۱۹ اروپا و نخستین جنبش نقاشی مدرن به شمار می‌رود. آنها و تعدادی از پیروانشان احساس کردند که فقط بینندهٔ صرف طبیعت نیستند و هنرمند باید در خلق اثر هنری دخالت کند.

۱—Goya

۲—Daumier

۳—Miller

۴—Ampersionism

تصویر ۱۵— منظره کلیسای روئن در غروب آفتاب، اثر کلود مونه، رنگ و روغن روی بوم، موزه هنرهای زیبای بوستون

اصطلاح امپرسیونیسم را در سال ۱۸۷۴ م، روزنامه‌نگاری به ریشخند در مورد یکی از منظره‌های کلود مونه^۱ (امپرسیون: طلوع آفتاب) به کاربرد. مونه نماینده واقعی این جنبش است. او بیست و شش منظره از کلیسای روئن^۲ را نقاشی کرد (تصویر ۱۵). در هر تابلو، کلیسا از یک نقطه دید ثابت ولی در ساعت متفاوتی از روز و در شرایط اقلیمی و جوی متفاوتی نقاشی شده است. پیسارو^۳ و رنوار^۴ از شاخص‌ترین امپرسیونیست‌ها هستند. عامل پیونددهنده این نقاشان در نقاشی امپرسیونیستی ایفا می‌کند و وظیفه هنرمند ثبت دقیق و فوری ارتعاشات زودگذر نور است. امپرسیونیست‌ها بیشتر در فضای باز نقاشی می‌کردند. در اینجا لازم است اشاره‌ای به رودن^۵ بر جسته‌ترین پیکره ساز فرانسوی این دوره بشود. او همانند نقش امپرسیونیست‌ها در نقاشی، به نمایش حرکت و حالت سرزندگی در تندیس‌هایش پرداخت. هنر میکل آثر نقش قطعی در شکل‌گیری سبک او داشت. رودن تندیس‌های ناتمام رها شده و پیوسته به تخته سنگ میکل آثر را می‌ستود و بهترین تندیس‌های مرمرین و مفرغی اش را نیمه تمام رها می‌کرد (تصویر ۱۶).

«سزان^۶» از دیگر نقاشان این مکتب، با روش علمی در صدد یافتن قواعد جدیدی برای نظم دادن به تجربه و ادراک رنگ بود (تصویر ۱۷). از نظر سزان «نقاش باید طبیعت را به شکل استوانه، کره و مخروط نشان دهد».

تصویر ۱۷— نقش اشیا، اثر بل سزان، حدود سال‌های ۱۸۷۹—۱۸۸۲ میلادی، رنگ روی بوم، ۵۵×۴۶ سانتی‌متر، کلکسیون خصوصی

تصویر ۱۶— متفکر، اثر آگوست رودن، مفرغ، ۱۸۷۹—۱۸۸۷

۱— Monet

۲— Ruan

۳— Pissarro

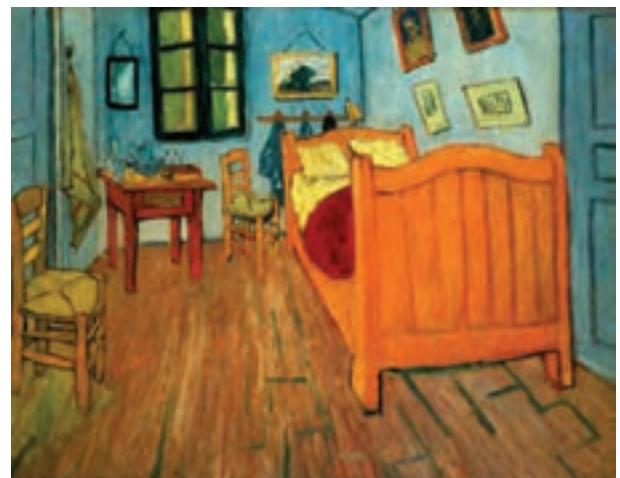
۴— Renoir

۵— Rodin

۶— Cezanne

برداشت زیبایی‌شناسانه سزان پیش درآمدی بر نگاه هنرمندان
جنبیش کوییسم شد، تا جایی که او را پدر هنر مدرن می‌نامند. بر خلاف
وی، «ونسان ون گوگ^۱» از رنگ برای بیان عواطف خویش استفاده
کرد (تصویر ۱۸).

در آثار هنری تولوز-لوترک^۲ زندگی معاصر با کاریکاتوری
دلتنگ کننده و زننده بیان می‌شود. گراورهای ژاپنی بر کار او بسیار
تأثیرگذار بودند. او با ساده کردن پیکره‌ها و چهره‌ها دخل و تصرفاتی در
آنها به وجود آورد که زمینه‌ای برای اکسپرسیونیسم شد و نوآوری‌هایی
انقلابی در هنر پوستر به وجود آورد (تصویر ۱۹).

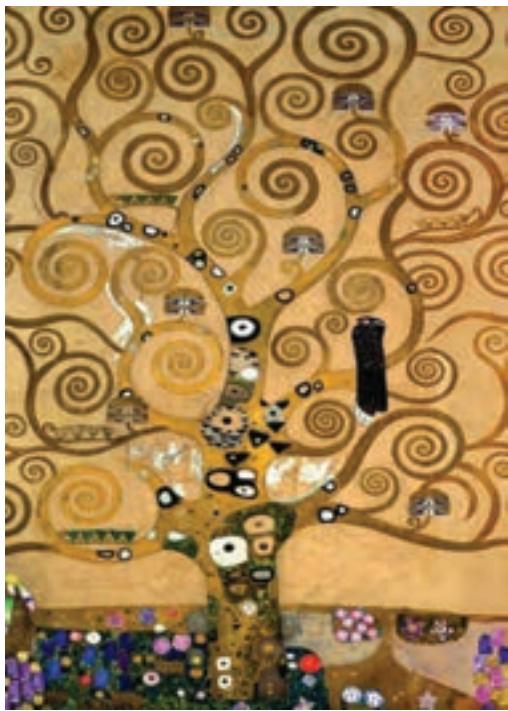
تصویر ۱۸—اتفاق نقاش در آرل، اثر ونسان ون گوگ، سال ۱۸۸۹ میلادی، رنگ روغن روی بوم، موزه اورسی، پاریس

تصویر ۱۹—پوستر، اثر هانزی دو تولوز-لوترک، ۱۸۹۲

۶—سمبولیسم (نمادگرایی)

در دو دهه آخر قرن ۱۹ جریان‌های تازه‌ای در هنر اروپا شکل می‌گیرد. جنبش سمبولیسم
از جمله این جریان‌ها بود. سمبولیست‌ها تقليد از طبیعت را خوار شمردند و آن را تبدیل به سمبول

تصویر ۲۰—بخشی از اثر درخت زندگی، سمبولیسم، اثر کلمت

یا نمادی از تجربه درونی آن واقعیت کردند. تفسیرهای آزادانه هنرمند از طبیعت جای شکل‌های قطعی جهان مرئی را گرفت و کم کم اسلوب کار هنرمند شخصی تر شد. هنرمند با رد شکل‌های قراردادی، از سلطه مفاهیم و معانی قراردادی نیز بیرون می‌آید. وظیفه هنرمند جستجوی سرچشم‌های پنهان و مردم آدمی است. آنها به دنبال کشف و شهود بودند. سمبولیست‌ها در بیانیه‌ای اعلام کردند «ما به استقلال هنر باور داریم، هنر برای ما وسیله نیست بلکه هدف است. هر هنرمندی که چیزی جز زیبایی در نظر گیرد، در نظر ما هنرمند نیست...». شعار «هنر برای هنر» شیوه زندگی آنها بود. کلیمت^۱ از نقاشان جنبش سمبولیست می‌باشد (تصویر ۲۰).

از روشنایی

- ۱—هنر باروک دارای چه ویژگی‌هایی است؟
- ۲—معماران باروک چه نام داشتند؟ و ویژگی معماری آنها چه بود؟
- ۳—نقاشی‌های عهد باروک دارای چه ویژگی‌هایی است؟
- ۴—ویژگی‌های تندیس‌های عهد باروک را شرح دهید.
- ۵—ویژگی خاص هنر روکوکو را توضیح دهید.
- ۶—شیوه نقاشی نئوکلاسیسیسم دارای چه خصوصیاتی است؟
- ۷—مکتب رمانی‌سیسم دارای چه ویژگی‌هایی است؟
- ۸—چه عواملی سبب ایجاد و ظهور رئالیسم شد؟
- ۹—منظور از نقاشان بدون مکتب چیست؟
- ۱۰—جنیش امپرسیونیسم دارای چه نوآوری‌هایی در عرصه نقاشی بود؟
- ۱۱—ویژگی‌های سمبولیسم را شرح دهید.
- ۱۲—جاهای خالی را در جداول زیر با عبارات صحیح و مناسب پر کنید.

مکتب :	مکتب : رئالیسم
حساسیت به رنگ و جلوه‌های ناپایدار نور و حرکت	نقاشان :	نقاش :
پیکرتراشان :	آثار : چاپ سنگی، کاریکاتورهای اجتماعی و سیاسی	اثر : سنگ‌شکنان

فصل پانزدهم

هنر قرن بیستم

هدف‌های رفتاری : پس از پایان این فصل از دانش آموز انتظار می‌رود که

بتواند :

- ۱- شکل‌گیری هنر قرن بیستم را شرح دهد.
- ۲- معماری قرن بیستم را توضیح دهد.
- ۳- جنبش فوویسم و اکسپرسیونیسم را شرح دهد.
- ۴- هنر کوبیسم و فوتوریسم را توضیح دهد.
- ۵- هنر دادائیسم و سورئالیسم را شرح دهد.
- ۶- هنر آبستره را شرح دهد.
- ۷- هنر نئورئالیسم را توضیح دهد.
- ۸- گرایشات هنری پس از جنگ جهانی دوم را شرح دهد.
- ۹- گرایش پست مدرنیسم و شکل‌های جدید هنری آن را توضیح دهد.

جهان هنر در سده بیستم با خلاقیت و نوآوری همراه شد. توسعه علم و تکنولوژی در غرب، چهره زندگی فرهنگی و اجتماعی دنیا را تغییر داد. این تغییرات بر هنر نیز تأثیر گذاشت و انواع جنبش‌ها و شیوه‌های بیان هنری در زمینه‌های مختلف شکل گرفت. جنگ جهانی اول و دوم و نتایج آن نیز سبب شد تا مرکز هنری دنیا از اروپا به آمریکا منتقل شود.

علم و تکنولوژی در سده بیستم مشکلات جدیدی مانند نابودی محیط زیست، بیماری‌های جدید، تبعیض نژادی و ... در برداشت و سبب مخالفت برخی از هنرمندان شد.

اندیشه این هنرمندان سبب شکل‌گیری جهان بعد از مدرنیسم گردید. از ویژگی‌های این اندیشه، تنوع و شکل‌گیری مراکز جدید هنری، استفاده از ابزار و روش‌های نو برای بیان هنر، استفاده از مواد و مصالح جدید به جای بوم و رنگ است. همچنین گرایش هنرمندان به مسائل اجتماعی روز، تکامل تکنولوژی و بسط رسانه‌های جدید همچون عکاسی و اینترنت را دربر دارد.

۱- معماری قرن بیستم

تصویر ۱- معماری مدرن ساختمان سیگر،
نیویورک، سال ۱۹۵۸-۱۹۵۴

معماری مدرن ابتدا از اروپا شروع شد و سپس در آمریکا رونق گرفت. معماری مدرن دو مسیر را ادامه داد، یکی معماری ماشینوار که معتقد بود شکل بنا باید تابع عملکرد آن باشد و دیگری معماری شخصی که بیانگر، جذاب، متمایل به جلوه‌های تزیینی و استفاده از عناصر معماری گذشته بود. بتون مسلح، آهن و شیشه نقش مهمی در اشکال معماری قرن بیستم داشت. معماری ماشینوار مدرن اغلب با ساختمان‌های مکعب گونه و آسمان خراش‌ها در مراکز شهری مشخص می‌شود (تصویر ۱ و ۲).

۲- جنبش‌های هنری قرن بیستم

تصویر ۲- معماری مدرن، ساختمان موزه سالمون،
نیویورک، سال ۱۹۵۹-۱۹۵۶

● فوویسم^۱ و اکسپرسیونیسم^۲

نخستین نشانه‌های یک نهضت جدید، در سال ۱۹۰۵ در نمایشگاهی به پیشگامی «هانری ماتیس»^۳ ظهر کرد. آشنایی هنرمندان با فرهنگ غیر اروپایی راههای تازه‌ای را برای انتقال عواطف پیش پای آنها گذاشت. نقاشی‌های آنها از نظر طرح ساده و از لحاظ رنگ درخشان بود. در این نمایشگاه منتقدی آنها را «فووهای» (حیوان و حشی) نامید. آنها با در کنار هم قراردادن رنگ‌های متضاد قدرت و شدت تازه‌ای به رنگ بخشیدند. نمایش کنش عاطفی هنرمند به موضوع کارش با استفاده از شدیدترین رنگ و قوی‌ترین خط، از هر شبیه‌سازی مهمتر بود (تصویر ۳).

تصویر ۳- میز غذاخوری، اثر هانری ماتیس، ۱۹۰۸ میلادی، موزه هرمیتاژ، سن پترزبورگ

۱- Fauvism

۲- Expressionism

۳- Matisse

فووها در جسورانه‌ترین آثارشان به هماهنگی طرح و شاعرانگی و چشم نوازی رنگ پاییند بودند ولی اکسپرسیونیست‌ها هرگونه قیدی را کنار گذاشتند. آنان با نمایش حالات تند عاطفی، شکل‌های کژنمایانه و نفرت خود را علیه حکومت‌ها، مقررات غیر انسانی کار و ... نشان دادند.

نُلده^۱، کُل ویتش^۲ و ... ماندگارترین آثار اکسپرسیونیستی را آفریدند. آنها در وحشتناک‌ترین لحظات سده بیستم یعنی زمان استبداد نازی بر تمدن اروپایی می‌زیستند و شاهد مستقیم کشتارها و فساد آلمان در سال‌های پس از جنگ بودند (تصویر^۳).

تصویر^۳—نیاز، اثر کنستانتن کُل ویشن، اکسپرسیونیسم سال‌های ۱۹۰۱–۱۸۹۳ میلادی، چاپ سنگی

● کوبیسم^۴ و فوتوریسم^۵

کوبیسم (مکعب‌گرایی)، انقلابی‌ترین و نافذترین جنبش هنری قرن بیستم به شمار می‌آید. جنبش کوبیسم توسط پیکاسو^۶ و براک^۷ پایه‌ریزی شد. عمدتاً طبیعت بیجان موضوع نقاشی آنها بود و تنها شکل هندسی اشیا را به تصویر می‌کشیدند. مهمترین دستاوردهای زیبایی شناختی کوبیست‌ها نمایش واقعیت چند وجهی یک شی از زوایای دید متعدد به طور همزمان بود (تصویر^۸).

فوتوریسم (آینده‌نگری) جنبشی در نقاشی و تندیس‌سازی بود که در شهر میلان شکل گرفت.

فوتوریست‌ها بیشترین استقبال را از جنبش کوبیسم کردند. آنها تلاش کردند صورت پویاتری از کوبیسم را ارائه کنند. فوتوریست‌ها به استایش دنیای نوین، ماشین، سرعت و خشونت پرداختند. آنها می‌خواستند هنر را به زندگی تردیک کنند و حرکت را جوهر زندگی امروزی می‌دانستند. تأکید آنها بر نور و حرکت بود. دوران شکوفایی این جنبش در پایان جنگ جهانی رو به‌زوال گذاشت. بوچونی^۹ از بزرگان این جنبش است که تلاش دارد حرکت و انرژی را در آثارش جلوه‌گر سازد (تصویر^{۱۰}).

تصویر^{۱۰}—پرتغالی‌ها، اثر ژرژ براک، کوبیسم ترکیبی، رنگ و روغن، ۱۹۱۱ میلادی

۱—Nolde

۲—Kollwitz

۳—Cubism

۴—Futurism

۵—Picasso

۶—Braque

۷—Boccioni

تصویر ۶—صوریگانه از استمرار در فضا، اثر امیلتو بوتجونی، ۱۹۱۳ م

● دادائیسم^۱ و سورئالیسم^۲

به موازات تلاش هنرمندان در آفرینش آثار هنری سرشار از وضوح و نظم، واکنش برخی دیگر از هنرمندان به اوضاع زمانه، هنری ویرانگر آفریدند. این هنرمندان در حرکتی اعتراض‌آمیز به همه نهادها و ارزش‌های زمانه آثاری غیر هنری آفریدند. آنها خود هنر را نیز به ریشخند گرفتند. دادا به معنی اسب چوبی بچه‌هاست که بر حسب تصادف از یک واژه‌نامه انتخاب شده و نشان‌دهنده تهی‌شدن فرهنگ اروپا از معنای واقعی است. کار دادائیست‌ها بیشتر ویرانگری بود تا سازندگی. این جنبش زود از حرکت ایستاد، اما برخی از ابتکارات فنی مثل فتومونتاژ و تأکید بر عنصر تصادف در جریان آفرینش اثر هنری را به هنر مدرن عرضه کرد. دوشان^۳ از طریق پیوند زدن اشیا (دوچرخه و صندلی) آثاری خلق می‌کرد و به آنها نام الحاق حاضر و آماده می‌داد. وی با ارائه چنین آثاری به ما می‌گوید هنر می‌تواند از تصورات متعارف زیبایی، دوری کند (تصویر ۷).

تصویر ۷—دوچرخه فلزی سوارشده روی پایه چوبی رنگ‌آمیزی شده، اثر مارسل دوشان، هنر دادائیسم ۱۹۱۳ م، موزه هنر مدرن، نیویورک

سورئالیسم از درون دادائیسم بیرون آمد و اغلب دادائیست‌ها مثل دوشان، به جنبش سورئالیسم پیوستند. آنها قصد تلفیق امور معقول و غیر معقول را داشتند. سورئالیسم تجربه شاعرانه‌ای در یکی کردن انسان با جهان درونی‌اش است. اوج این جنبش دهه ۱۹۳۰ و مهمنترین و نیرومندترین جنبش هنری سال‌های بین دو جنگ جهانی بود. دالی^۴ از هنرمندان مشهور این مکتب بود. بلافضله پس از شروع جنگ جهانی دوم بسیاری از این هنرمندان به ایالات متحده (نیویورک) کوچ کردند و به طور جدی منشأ حرکت و تحول در میان هنرمندان آمریکایی گردیدند (تصویر ۸).

۱—Dadaism

۲—Surrealism

۳—Duchamp

۴—Dali

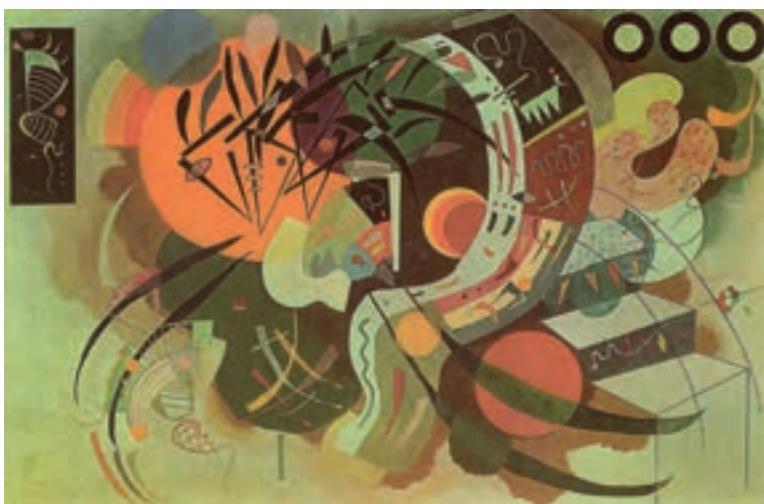

تصویر۸—غربال آرزوی نفسانی، اثر سالوادور دالی، ۱۹۲۹، رنگ و روغن روی بوم

● آبستره^۱ (هنر انتزاعی)

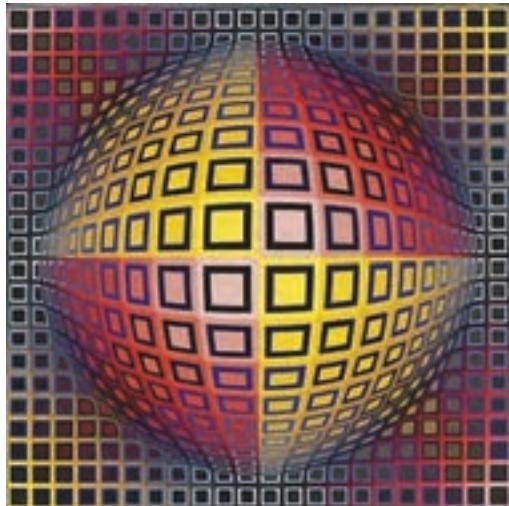
سال های ۱۹۱۱-۱۹۱۱ را سال های پیدایش جریان هنر آبستره (انتزاعی) می دانند. البته سرچشممه های این جریان هنری به سال های پیش تر بر می گردد. هدف اصلی انتزاعگران، نفی هر نوع بازنمایی طبیعت و ایجاد تجربه ای بصری یا تجسم مفهومی کلی و یا ذهنی بود.

معمولًاً کاندینسکی^۲ را مبتکر نقاشی انتزاعی و فیلسوف و نظریه پرداز این شیوه می دانند. وی مانند نقاشان قدیم روسی با جهان نگری عارفانه خویش هیچ گاه هنر را تقليدی از جهان مادی نمی دانست. در ابتدا شروع و حرکت در این مسیر به شجاعت و تخیل فوق العاده ای نیاز داشت. اما امروزه هنر انتزاعی بخشی از زندگی ما شده است (تصویر ۹).

تصویر۹—هنر انتزاعی، منحنی مسلط، اثر کاندینسکی

روش دیگری که کاندینسکی به کار برد، نقاشی بدون هیچ تفکر از پیش تعیین شده بود. شیوه او در بهره برداری از احساسات نیمه آگاهانه، باعث جستجوی سورئالیست‌ها در ضمیر ناخودآگاه شد. در اینجا باید از تأثیر علوم نوین نیز سخن به میان آورد. یافته‌های علوم جدید، به شکلی اجتناب‌ناپذیر بر شک در مورد اعتبار واقعیت مرئی افزود. با پیدا شدن روانکاوی فروید، توجه هنر به جهان درونی انسان‌ها افزایش یافت برخی از آثار کله^۱ و وازارلی^۲ بیانگر این جریان هنری است (تصاویر ۱۰ و ۱۱).

تصویر ۱۱— اطراف ماهی، اثر پل کله، هنر انتزاعی، خطای دید، اثر ویکتور وازارلی

تصویر ۱۰— اطراف ماهی، اثر پل کله، هنر انتزاعی، رنگ و روغن روی بوم، ۱۹۲۶ میلادی

تصویر ۱۲— تک‌چهره خود هنرمند (با اسمه)، اثر ماکس بکمان، سورئالیسم دهه ۱۹۲۰

● سورئالیسم (واقعگرایی نو)

در آلمان پس از جنگ اول جهانی، آشفتگی اجتماعی و سیاسی به اوج می‌رسد. نسل جنگ سعی می‌کند با تیزینی بر تباہی اخلاقی و بینوایی اجتماعی انگشت بگذارد. چنین بینشی فقط می‌تواند با نوعی واقعگرایی تند و گزنه بیان شود. پس هنر به سلاح حمله و دفاع و وسیله‌ای برای نقد و تبلیغ بدل می‌شود. به این ترتیب شکل‌های مختلف واقع‌نمایی به عنوان واکنشی منفی در برابر انتزاع شکل می‌گیرد. «بکمان»^۳ مفهومی نوین از واقعگرایی را مطرح کرد. او سبک‌های مختلفی را در زندگی تجربه نمود. برای بکمان هیچ چیز مهمتر از بازنمایی و محتوا نبود. پرده‌های او در نقطه مقابل هنر ترئینی یا «نقاشی برای نقاشی» قرار دارند. در آثار او انسان، موقعیت او و حالات ذهنی اش با واقعیت تمام در برابر تماشاگر ظاهر شده‌اند (تصویر ۱۲).

۱—Klee

۲—Vasarely

۳—Beckman

● اکسپرسیونیسم انتزاعی^۱ (هیجان‌نمایی انتزاعی)

نوعی نقاشی عاری از تصویر و فاقد شکل‌های بنیادی (مانند اشکال هندسی) و روشی خود انگیخته و پویا و قلمزنی آزاد به شمار می‌رود. نقاشی‌های پولاک^۲ بیان‌گر این شیوه است. نقاشی‌های او بازتابی از شرایط کلی زندگی بی‌قرار انسان غربی پس از تجربه دو جنگ جهانی است (تصویر ۱۳). از نظر او و همه هنرمندان اکسپرسیونیست انتزاعگرا، اثر هنری نتیجه عمل مهارنشده هنرمند است و هیچ مضمونی را بیان نمی‌کند. اکسپرسیونیسم انتزاعی نخستین جنبش هنری مهم در سال‌های بعد از جنگ جهانی دوم و اصیل‌ترین و متمایز‌ترین دستاورد تاریخ هنر آمریکا دانسته شده است.

تصویر ۱۳— اکسپرسیونیسم انتزاعی، اثر جکسون پولاک، ۱۹۵۰ میلادی، رنگ و روغن و رنگ لعابی روی بوم بدون آستر، موزه هنر مدرن، نیویورک

● هنر پاپ^۳ (هنر همگانی یا هنر مصرف‌گرایی)

این جنبش در دهه ۱۹۶۰ در شهر نیویورک شکل یافت و نامش را از فرهنگ مردم گرفت. علاوه‌ی هنرمندان پاپ به فرهنگ جمعی، آنان را بیشتر به خلق تابلوهای پرزرق و برق با مفاهیم سیاسی، اجتماعی و حتی اخلاقی رهنمون ساخت. فیلم‌ها و آگهی‌های تبلیغاتی، داستان‌های شبه علمی، موسیقی پاپ، حروف و علائم متداول، اشیای روزمره و کالاهای مصرفی، ابزار و موضوع این هنر جدید شدند. لیختن اشتاین^۴ از هنرمندان این شیوه است.

● هنر مینیمال^۵ و هنر مفهومی^۶

از سال‌های ۱۹۶۰ به بعد در آمریکا جنبش پاپ جای خود را به دو جریان مینیمالیسم و هنر مفهومی داد. اساس هنر مینیمال، خلاصه‌گرایی در فرم و تأکید بر محظوا در نقاشی و تندیس‌سازی است و پیش از آنکه به احساسات شخصی و بیان آنها علاقمند باشد، سعی دارد از قوانین فیزیک، ریاضی، طراحی صنعتی، استعاره و نشانه در خلق آثار استفاده کند (تصویر ۱۴). هنر مفهومی از اواخر دهه ۶۰، پس از مینیمال آرت پدید آمد و سرآغاز پست مدرنیسم بود. این جریان هنری در ارتباط با آثار سه بعدی آغاز شد و هدف آن توضیح مجدد مسائلی چون فضا، فرم، مقیاس و محدوده بود. در هنر مفهومی، مفهوم یا ایده اثر بر زیبایی‌شناسی و مواد به کار رفته در آن اولویت دارد. به عقیده هنرمندان این جریان هنری، اثر هنری، یک شیء فیزیکی نیست، بلکه دارای مفهوم و ایده است و حتی از عکس، نقشه، نمودار، نوار صوتی، ویدئو و غیره به عنوان رسانه نیز استفاده می‌شود. نمونه مشخص هنر مفهومی یک صندلی و سه صندلی اثر کاژوت است. این اثر شامل یک صندلی واقعی، تعریف صندلی و عکس آن صندلی بر دیوار است، که هر کدام می‌توانند بیانگر مفهوم صندلی

تصویر ۱۴— بدون عنوان، اثر دانالد جاد (Judd)، ۱۹۶۵، فلز، مینیمال گالری لئوکاستلی، نیویورک، آمریکا

۱— Abstract Expressionism

۲— Pollock

۳— Pop Art

۴— Lichtenstein

۵— Minimal

۶— Conceptual

تند مخاطب باشند و یا نباشند (تصویر ۱۵).

تصویر ۱۵—هنر مفهومی، یک و سه صندلی اثر جوزف کازوت، ۱۹۶۵

● پست مدرنیسم^۱ (بعد از مدرنیسم)

پست مدرنیسم، ابتدا توسط منتقدان ادبی دهه ۱۹۶۰ ابداع شد و کم کم منتقدان هنری نیز از آن استفاده کردند. در آغاز پست مدرنیسم، واکنشی در برابر هنر انتزاعی بود، ولی بعد از مدتی این اصطلاح برای انواع تولیدات هنری نیز به کار گرفته شد. این شیوه در برگیرنده رسانه‌های متنوعی مانند تصاویر تلویزیونی و سینمایی، عکاسی، تصاویر دیجیتالی، تابلوهای الکتریکی (بیل بورد)، ویدئو، فیلم و رایانه است. فضای رایانه‌ای تولید آثار هنری را بدون مواد و مصالح ممکن کرده است. هنرمندان زیادی از سراسر جهان با انواع سبک‌ها و شیوه‌ها، تولیدات هنری خود را در مراکز هنری جهان عرضه می‌کنند. توسعه حیرت‌آور ارتباطات جمعی چون تلفن‌های همراه، اینترنت و ... تمام مردم جهان را به هم پیوند داده است و تولیدات هنری شکلی جهانی یافته است.

اغلب هنرمندان دوره پست مدرن، مواد و روش‌های ناهمانگ را در آثارشان به کار می‌برند. معمار، نقاش و پیکره‌ساز پست مدرن بیشتر با نشانه‌ها سر و کار دارد، از همین‌رو از نمادها، اساطیر، سبک‌ها و شیوه‌های هنری دوره‌های گذشته و حتی از علائم روزمره نیز بهره می‌گیرد. ساختمان سونی نمونه معماری پست مدرن است که از یک کمد قدیمی الهام گرفته شده است (تصویر ۱۶).

شکل‌های جدید هنر: از سوی دیگر محیط^۲، چیدمان^۳ و اجرای نمایشی^۴ و تمام جاذبه‌های هنری مستتر در این سه عنصر توجه هنرمندان را به خود جلب کرد. امروزه فعالیت‌های نمایش‌گونه و رشت‌های اجتماعی، رخداد هنری تلقی می‌شوند. هنر جدید در اشکال هنرچیدمان، هنر ویدئو، هنر عکس و هنر محیطی ظاهر شده است (تصویر ۱۷).

تصویر ۱۶—معماری پست مدرن، ساختمان سونی، اثر فیلیپ جانسون ۱۹۸۳، نیویورک
(یادآور کُمد قدیمی)

۱—Post Modernism

۲—Enviroment Art

۳—Installation Art

۴—Performance Art

تصویر ۱۸— هنر پُست مدرن، سوارکار، اثر نام جوم پایک، موزه ارتباطات فرانکفورت.
(شاید هنرمند وسایل رایانه‌ای و دیجیتال را دونکیشوتی در عصر حاضر معرفی می‌کند).

تصویر ۱۷— هنر چیدمان، اثر دیوید ماج، لاستیک‌های فرسوده، نمایش در گالری هاروارد لندن، تخریب پس از نمایش

نام جوم پایک^۱ هنرمندی است که با چیدمان وسایل بصری، حجم‌های جالبی را ایجاد می‌کند و با نگاه طنز یا انتقادی خود، سلط وسایل ارتباط جمعی را بر زندگی انسان نشان می‌دهد (تصویر ۱۸). در هنر معاصر، عکاسی جایگاه ویژه‌ای یافته است و هم ارزش با سایر رشته‌های هنری قرار گرفته است. به کمک امکانات کامپیوتری بین هنر عکاسی و دیگر شکل‌ها حد و مرزی وجود ندارد. دو رسانهٔ ویدئو و عکاسی به دلیل جذابیت مردمی و جنبهٔ سرگرمی و سهولت نقل و انتقال آن مورد استقبال هنر جدید قرار گرفته است. یکی از هنرمندان پُست مدرن در عکاسی، دوکادنه^۲ است که عکس‌های رادیولوژی را با توجه به ویژگی‌های شخصی افراد رنگ می‌زند و ترکیبی از عکاسی و نقاشی به وجود آورده است. (تصویر ۱۹).

در مقابل این شکل‌های جدید هنری، نوعی بازگشت به موضوعات و ارزش‌های کلاسیک به وجود آمده است که به جای پافشاری بر زولیدگی زندگی شهری معاصر، تلاش دارند ارزش‌های کلاسیک را در آثارشان ارائه دهند. برتوچی در اثر خود (تصویر ۲۰) دو نوجوان ایتالیایی را با پس زمینهٔ نقشهٔ ایتالیا نشان می‌دهد تا بازگشته به سنت‌های کلاسیک روم باستان باشد.

تصویر ۱۹— پرتوه جسم‌نمایی، اثر الکساندر دوکادنه، ۱۹۹۹، چاپ سیباکروم روی آلومینیوم، هنر عکس، ۱۴۸×۲۵۰

۱— Nam June Paik

۲— De cadenet

تصویر ۲- ریشه نقاشی، اثر کارلو برتوچی، بازگشت به سنت‌های کلاسیک، ۲۰۰۰، رنگ روغن روی بوم، ۱۲۰×۸۰، گالری بولیتیکو، رم

ازشیابی

- ۱- شکل‌گیری هنر قرن بیستم را شرح دهید.
- ۲- معماری قرن بیستم چه ویژگی‌هایی داشت؟ نام ببرید.
- ۳- فووها چه تأثیری بر نگرش مردم به نقاشی داشتند؟
- ۴- شاخص‌ترین هنرمندان اکسپرسیونیست را نام ببرید.
- ۵- کاندینسکی چه تأثیراتی بر هنر مدرن گذاشت؟
- ۶- جنبش دادا چه تأثیری بر هنر مدرن گذاشت؟
- ۷- هدف سورئالیسم چه بود؟
- ۸- عوامل به وجود آورنده هنر مدرن را شرح دهید.
- ۹- تعریف هنر از نظر هنرمندان اکسپرسیونیست انتزاعی چه بود؟
- ۱۰- جاهای خالی را در جدول زیر با عبارات صحیح و مناسب پر کنید.

نام مکتب	اکسپرسیونیسم
نام هنرمند	جوزف کازوت
ویژگی اثر	حرکت و انرژی	تلفیق امور معقول و نامعقول

- ۱۱- جریان هنر پاپ، هنر مفهومی و مینیمال آرت را شرح دهید.
- ۱۲- ویژگی‌های هنر پست مدرن را شرح دهید.

فهرست منابع

- پاکباز، روین، دائرة المعارف هنر، تهران، انتشارات فرهنگ معاصر، ۱۳۷۸.
- پیرنیا، محمد کریم، معماریان، غلامحسین (تدوین)، سبک‌شناسی معماری ایرانی، تهران، نشر سروش داش، ۱۳۸۷.
- تریگیر، مری، هنر چین، ترجمه فرزانه طاهری، انتشارات فرهنگستان هنر، تهران، ۱۳۸۴.
- جنسن، ۰. ۰.، تاریخ هنر، ترجمه برویز مرزبان، سازمان انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، تهران، ۱۳۵۹.
- جنسن، ۰. ۰.، (گردآورنده)، تاریخ هنر، ترجمه فرزان سجودی، فرهنگسرای میردشتی، تهران، ۱۳۸۸.
- رفیع فر، جلال الدین، پیدایش و تحول هنر، درامدی بر باستان‌شناسی هنر، تهران، نشر برگ زیتون، ۱۳۸۱.
- فیشر، رابت. ای، نگارگری و معماری بودایی، ترجمه پاشایی، ع، تهران، انتشارات فرهنگستان هنر، ۱۳۸۳.
- لوسی اسمیت، ادوارد، فرهنگ اصطلاحات هنری، ترجمه فرهاد گشايش، تهران، انتشارات مارلیک، ۱۳۸۷.
- مگز، فیلیپ. بی.، تاریخ طراحی گرافیک، ترجمه ناهید اعظم فراست، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۶.
- مورتگات، آتوان، هنر بین النهرين باستان(هنر کلاسيك خاور نزديك) ترجمه زهرا باستي و محمد رحيم صراف، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۷۷.
- وزیری، علینقی، تاریخ عمومی هنرهای مصور، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۸۷.
- هارت، فدریک، سی و دو هزار سال تاریخ هنر، نشر پیکان، تهران، ۱۳۸۲.

Boardman, John(ed)

1993. The Oxford History of Classical Art, Oxford. Oxford University press.

.....

1966. Encyclopedia of World Art, New York. McGraw – Hill Book Company, INC, 15 Vols.

Kemp, Martin(ed)

2000. The Oxford History of Western Art, Oxford. Oxford University press.

Schulz, Regine &....(ed)

2004. Egypt, The World of The Pharaohs, Ullmann.

Stafutti, S &....

China, History and Treasures of an Ancient Civilization, WS.

Toman, Rolf(ed)

2004. Gothic, Architecture. Sculpture. Painting, Ullmann.

آموزشگاه کنکور هنر مکعب

با مجوز رسمی از وزارت آموزش و پژوهش

اساتید معتبر رتبه های برتر آزمون های هماهنگ برنامه ریزی و مشاوره

۶ ۶ ۴ ۹ ۷ ۴ ۱ ۶
۶ ۶ ۹ ۷ ۲ ۶ ۹ ۳

خیابان انقلاب خیابان ابوریحان پلاک ۱۰۵ واحد ۲